

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Pupun matka

Osallistava aistitarina päiväkodin erityisryhmässä

Vornanen, Hanna

2012 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Pupun matka
Osallistava aistitarina päiväkodin erityisryhmässä

Vornanen Hanna
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Hanna Vornanen

Pupun matka - osallistava aistitarina päiväkodin erityisryhmässä

Vuosi 2012 Sivumäärä 87

Toiminnallisen opinnäytetyön aiheena oli kahdeksanosainen osallistava aistitarina päiväkodin erityisryhmässä. Työ toteutettiin yhteistyössä Vantaan kaupungin kunnallisen päiväkodin kanssa, jossa toiminta tapahtui 3-6 -vuotiaiden erityislasten ryhmässä. Toiminta tapahtui päiväkotipäivän sisällä ja siihen osallistuivat tekijän lisäksi kuusi lasta sekä kuusi henkilökunnan jäsentä. Toiminta toteutettiin tammi-maaliskuun aikana vuonna 2012.

Päätavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa ryhmän lapsille lasten osallisuutta painottava osallistava ja toiminnallinen aistitarinakokonaisuus. Erilaisia luovia työtapoja yhdistävän draamallisen toiminnan aikana lapsilla oli useita mahdollisuuksia tehdä valintoja, joiden kautta he kuljettivat tarinaa eteenpäin. Toisena tavoitteena oli monipuolisten aistielämysten tuottaminen ja niiden liittäminen draamalliseen toimintaan. Tavoitteiden toteutumista mitattiin arviointilomakkeella, jonka henkilökunnan jäsenet täyttivät jokaisen toimintakerran jälkeen. Opinnäytetyön tekijä arvioi toimintaa myös itse jokaisen toimintakerran päätteeksi. Muita arviointikeinoja olivat keskustelut henkilökunnan kanssa, lapsilta toiminnan aikana saatu palaute sekä toimintakertojen päätyttyä ollut suullinen koonti, jossa summattiin koko prosessin onnistumisen hetkiä ja kehittämisen tarpeita yhdessä työelämän ohjaajan kanssa.

Työssä perehdyttiin lasten osallisuuden lisäksi vammaisten osallisuuteen ja näihin molempiin liittyviin haasteisiin. Tekijän tärkein oppimisen kokemus liittyi osallisuuden eri muotoihin ja nousi esiin monin tavoin prosessin aikana. Päätavoite, lasten osallisuus, toteutui toiminnan aikana muun muassa heidän vapautenaan valita, kuinka intensiivisesti he halusivat osallistua toimintaan. Osallisuus näyttäytyi eri tavoin eri lasten kohdalla, muun muassa voimakkaana haluna kehittää tarinaa, rohkaistumisena uusissa tilanteissa, vetäytymisenä ja aktiivisena tai vähemmän aktiivisena sivusta seuraamisena. Osallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuivat lähes kaikkien lasten kohdalla, sillä melkein jokainen lapsi kykeni osallistumaan haluamallaan tavalla tai olla halutessaan myös osallistumatta. Eettisiä kysymyksiä herätti CP-vammaisen lapsen osallisuus, koska hänen oli prosessin aikana lähes mahdotonta toisten lasten tavoin kehittää tarinaa eteenpäin. Tekijä onnistui tukemaan lasten itsemääräämisoikeutta ja antoi lapsille tilaa toimia lasten haluamalla tavalla.

Työ kuului vuosille 2010-2012 sijoittuvaan Tutkivan teatterityön keskuksen Voimaa taiteesta -hankkeeseen. Laurea- ammattikorkeakoulun sosiaaliala on hankkeessa osatoteuttajana. Voimaa taiteesta -hankkeen tavoitteena on jakaa tietoa ja työkaluja sosiaali- ja terveysalalla sekä luovilla aloilla toimivien ihmisten kesken ja tuoda tätä kautta luovia menetelmiä osaksi sosiaali- ja terveysalan työkenttää. Opinnäytetyön kautta tuotiin luovia menetelmiä päiväkotiympäristöön - vastalahjaksi tekijä on saanut paljon tietoa ja taitoa erityislasten kanssa toimimisesta.

Asiasanat: erityislapset, vammaiset, draama, toiminnallisuus, osallisuus, aistit

Hanna Vornanen

The Bunny's journey in the kindergarten - Participatory multisensory story created by children with special needs

Year	2012	Pages	87
------	------	-------	----

The subject of the functional thesis was a participatory multisensory story created by children with special needs in kindergarten. The thesis is done in co-operation with municipal kindergarten of Vantaa city in the year 2012. The activity was carried out with children ages 3-6 years. The project was done within the daycare day and the participants were I, six children and six persons from staff.

The main aim was to plan and realize a multisensory story that emphasizes the participation of the children with special needs. During a dramatic activity that combines different creative methods the children had plenty of chances to make choices with which they could impact the way the story was going. The second aim was to give versatile sensory experiences and combine them to dramatic action. The accomplishment of the aims was measured with an evaluation form that the staff filled after every activity part. Also I evaluated the action after every activity part. Other ways to evaluate were conversations with staff, feedback from the children and the last conversation with a mentor from the working life.

The focus of this thesis is in participation and challenges of the children but also the participation of the disabled. The main learning experience that I had during the project was connected with different shapes of participation. It came up from different parts of the process. The main aim, participation of the children, actualized during the activity for example with children's freedom to choose how intensively they wanted to take part in the action. The participation shows differently in different children for example in strong will to develop the story, in encouragement in new situations, in withdrawing and in active or less active watching. The participation and self-determination realized with almost all the children because almost every child had a possibility to choose if they want to take part in action or not. Ethical questions rose up from the participating of the child with cerebral palsy because it was almost impossible to him to develop the story like other children did. I managed to support the self-determination of the children and gave the children space to act the way they wanted.

The thesis is a part of a project named Arts for Empowerment that is a project of the Centre for Practise as Research in Theatre. The project is going during the years 2010-2012. Laurea University on Applied Sciences is one of the implementers of the project. The main thing in the Arts for Empowerment -project is to share knowledge and working tools between the people who work in social services and health care and in the branches where creative methods are used. The target is to make creative methods as part of social services and health care. Via this thesis I have brought creative methods to the kindergarten and have acquired a lot of important knowledge and skills about working with the children with special needs.

Keywords: children with special needs, disabled, drama, functional, participation, senses

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Tavallista elämää - kaikin aistein.....	9
2.1	Ensisijaisesti ihminen.....	9
2.2	Toimivat aistit ovat elämän a ja o	12
2.3	Aistit ja vammainen lapsi	13
2.4	Erytyislapsi varhaiskasvatuksessa	14
3	Draaman kautta osallisuuteen.....	15
3.1	Osallisuuden tunne elämän eliksiirinä - lapsi, vammaisuus ja osallisuus.....	15
3.2	Mikä ihmeen draama?	18
3.3	Draama ja osallisuus.....	19
4	Pupun matka.....	20
4.1	Tavoitteet	21
4.2	Arviointikeinot	22
5	Pupun kanssa matkalla - toimintakertojen kuvaus ja arviointi.....	23
5.1	Matkavalmistelut	23
5.2	Ensimmäinen kerta - Lähdetkö kanssani seikkailemaan?.....	24
5.2.1	Henkilökunnan arviointi	27
5.2.2	Oma arviointi.....	30
5.3	Toinen kerta - Sukelletaan syvyyksiin	31
5.3.1	Henkilökunnan arviointi	34
5.3.2	Oma arviointi.....	37
5.4	Kolmas kerta - Maalataan meren värejä	38
5.4.1	Henkilökunnan arviointi	41
5.4.2	Oma arviointi.....	44
5.5	Neljäs kerta - Valoisalta rannalta luolan pimeyteen.....	46
5.5.1	Henkilökunnan arviointi	48
5.5.2	Oma arviointi.....	51
5.6	Viides kerta - Kurkotetaan ja keinutaan	53
5.6.1	Henkilökunnan arviointi	55
5.6.2	Oma arviointi.....	57
5.7	Kuudes kerta - Pikkulinnun tarina	58
5.7.1	Henkilökunnan arviointi	61
5.7.2	Oma arviointi.....	64
5.8	Seitsemäs kerta - ”Hyi!” ...vai sittenkin ihanaa?.....	65
5.8.1	Henkilökunnan arviointi	67
5.8.2	Oma arviointi.....	68
5.9	Kahdeksas kerta - Takaisin kotiin	69
5.9.1	Henkilökunnan arviointi	70

5.9.2 Oma arviointi.....	72
6 Pupun matka päättyy - arviointia, oppimista, kokemista ja huomioita.....	73
7 Pohdinta.....	78
Liitteet.....	85
Liite 1: Arviointilomake	85
Liite 2: Lupakysely vanhemmille	87

1 Johdanto

Olen opinnäytetyössäni perehtynyt osallisuuden käsitteeseen osana täysivaltaisen ihmisen elämää, erityisesti vammaisten näkökulmasta. Heidän mahdollisuutensa osallisuuteen ja omaan elämään liittyvien päätösten tekoon ei välttämättä ole itsestään selvää. Monien tekojoiden summana heidän elämänsä voi ajautua osittain tai jopa kokonaan ulkopuolisten ihmisten käsiin. Siksi mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään tulisi saada jo lapsena, jotta tätä taitoa voisi käyttää myös aikuisena. Juuri lapsuudesta lähtevä mahdollisuus itsemääräämisoikeuteen muotoutuikin erääksi työni tärkeistä kulmakivistä.

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ihminen muokkaa maailmaansa kielen avulla. Sen kautta vaikutetaan muun muassa yleisesti vallitseviin asenteisiin, joiden perusteella määritellään ihmisen toivottavia ja ei-toivottavia ominaisuuksia. (Vehkakoski 1998: 89.) Tämän päivän täydellisen ihmisen tiukat kriteerit täyttää länsimaalainen haaveihminen, joka on sekä älykäs, koulutettu, nuori, perheellinen, hyväpalkkaisessa työssä, fyysisesti moitteeton että kaunis. Suurimmalle osalle ihmisistä näiden kriteerien täyttäminen on mahdotonta, mutta tekeekö se heidän elämästään vähemmän arvokasta? Kenellä on oikeus määritellä, onko yksittäisen ihmisen elämä elämisen arvoista vai ei, millainen elämä on kyllin hyvää ja kenellä on oikeus päättää oman elämänsä kulusta? Poikkeavuus, rajoittuneisuus, vammaisuus, kehitysvammaisuus, erityisyys... Lista ihmistä kategorisoivista käsitteistä on loputon. On tärkeää pohtia, voiko ihmisen mahdollisuudet ja kyvyt määrittää edellä mainittujen määritelmien pohjalta. Onko vammaiseksi syntynyt lapsi lopun ikäänsä ensisijaisesti vammainen ja sitten vasta ihminen? Mikä on yhteiskunnan vastuu tilanteessa, jossa vammaiset ovat eriarvoisessa asemassa valtaväestöön nähden? Miksi vammaisten mahdollisuus osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen on puutteellista? Miksi sama puutteellisuus näyttäytyy yleisesti lasten kohdalla ja mitkä seuraukset tästä on muun muassa ihmisen itseluottamuksen kehitykselle? Muun muassa näitä kysymyksiä olen kohdannut opinnäytetyötä tehdessäni. Toimin opinnäytetyössäni alueella, jossa painiskellaan eettisten kysymysten äärellä. Välillä on tuntunut siltä, ettei kyseisiin kysymyksiin ole edes olemassa oikeaa vastausta.

Sosiaalialan ammattilaisen tehtävänä on edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja kannustaa asiakasta monipuoliseen osallisuuteen, muun muassa itsemääräämisoikeuteen. Siihen jokaisella ihmisellä on oikeus. Tämä pätee myös lasten asiakkuuteen, sillä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa säädetään myös lapsen oikeus osallisuuteen ja yhtä tasavertaiseen asiakkuuteen kuin aikuisenkin kohdalla. Ikärajaa ei näin ollen osallisuudelle ole laissa määritelty, eikä sitä tästä syystä voi sosiaalialan työhönkään asettaa. Asiakkaan mahdollisuus päättää itse omaan elämäänsä liittyvistä asioista on ensisijaisen tärkeää. ”Tämä on keskeinen ihmisyyttä määrittelevä periaate: kyky itsenäiseen päätöksentekoon ja sen mukanaan tuoma arvokkuus (Talentic 2010).” Sosiaalialan ammattilaisen eettisten ohjeiden mukaan jokaisella

ihmisellä on osallistumisoikeus omaan elämäänsä ja oikeus vaikuttaa elämäänsä liittyviin tapahtumiin (Talentia 2010: 8).

Osallisuuden muotoja ja mahdollisuuksia olen pohtinut muun muassa draaman kautta ja koonnut työni suurelta osin näiden käsitteiden varaan. Draama on yhteistä toimintaa, joka ei pyri valmiiseen teatteriesitykseen vaan antaa ryhmälle mahdollisuuden elämän kirjon havainnointiin turvallisesta ympäristöstä käsin. Se on mielestäni verraton väline osallisuuden tunteen vahvistamiseen, sillä se antaa areenan omien rajojen turvalliseen kokeiluun, erilaisten asioiden käsittelyyn, oppimiseen ja konkretisoimiseen, itseluottamuksen vahvistamiseen ja luottamuksen syntymiseen myös muita ihmisiä kohtaan. Olen työssäni sekoittanut draamalliseen toimintaan erilaisia luovia menetelmiä, kuten maalaamista, tanssillisia elementtejä, kuvien kanssa työskentelyä ja nukketheaterilta vaikutteita ottavaa tarinankerrontaa. Osallisuuden ja draaman lisäksi keskityn työssäni myös aistien kehitykseen ja merkitykseen erityisesti vammaisten lasten tarpeiden näkökulmasta.

Opinnäytetyöni on luoviin menetelmiin pohjautuva toiminnallinen ja teemapohjainen aistitarina, jonka toteutin erityistuen tarpeessa olevien lasten parissa päiväkotiympäristössä. Projektissa yhteistyökumppaninani oli Vantaan kaupungin päiväkotitoimi, jonka sisällä toimin 3-6-vuotiaiden erityislasten pienryhmässä. Ryhmä koostui kuudesta eritasoisesti tukea tarvitsevästä lapsesta sekä kuudesta henkilökunnan jäsenestä. Tavoitteena työssäni oli luoda näille erityislapsille osallistava aistitarina ja tarjota heille monipuolisia aistikokemuksia. Toteutin toiminnallisen osuuden kahdeksan kerran kokonaisuutena, joista jokainen toimintakerta oli kestoltaan puolesta tunnista tuntiin. Työskentely tapahtui pareittain niin, että jokaisella lapsella oli parinaan aikuinen henkilökunnasta, minun toimiessa ohjaajana. Aiheen työlleni olen valinnut tulevaisuudensuunnitelmani huomioiden. Opintojen jälkeiset ammatilliset haaveeni suuntautuvat vammaistyön, päiväkodin sekä luovien menetelmien käytön rajapinnoille. Koin, että näiden osa-alueiden yhdistelmä olisi opinnäytetyölleni hyvin hedelmällinen ja haasteellinen. Vaikka yhteistyökumppaninani olevaan päiväkotiryhmään kuuluu monenlaisia erityistuen tarpeessa olevia lapsia, keskityn työssäni draamaan, osallisuuteen ja aistikokemuksiin erityisesti vammaisuuden näkökulmasta, avaten kuitenkin myös erityislapsen roolia ja erityisyyden haasteita varhaiskasvatuksessa.

Tämän päivän suorituskeskeisessä maailmassa tarvitaan auttavaa kättä, jotta myös helposti syrjään jäävät yksilöt saataisiin nostettua omien oikeuksiensa puolustajaksi. Olisi hienoa, jos lapselle kehittyisi pienestä pitäen sellainen minäkuva, jonka varassa hän voisi turvallisin mielin elää elämänsä - rakkaus ja hyväksyntä itseä kohtaan on eräs ihmiselämän perusedellytyksistä. Opinnäytetyöni kautta halusin ottaa kantaa siihen, kuinka tehokkuutta ja taloudellista kasvua suosivassa yhteiskunnassa myös pienellä ja hauraalla ihmisellä on tärkeä rooli. Pienen ja hauraan ihmisen hyvää elämää kohti matkataan muun muassa autonomisuuden tukemisen

kautta. Tämä tie alkaa jo lapsena, tai sen ainakin kuuluisi alkaa. Erityislasten kanssa työskennellessäni ja tutustuessani lähdekirjallisuuteen minulle kirkastui, kuinka äärimmäisen tärkeää erityisesti erityislasten itsemääräämisoikeuden tukeminen on, jotta he saisivat elämälleen vahvat juuret ja vankan itseluottamuksen. Erityislasten kanssa toimiessa tasapainoilu itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden sekä hoivan ja huolenpidon välillä on haasteellista. Mikä on paras tapa pitää huolta siitä, joka sitä erityisesti tarvitsee ja samalla tukea häntä vähitellen itsenäisyyteen? Todellinen taito onkin liittää yhteen kokemus turvallisuudesta ja autonomiaa (Thuneberg 2005: 102).

Työni on osa Voimaa taiteesta -hanketta, joka on vuosille 2010-2012 sijoittuva Tutkivan teatterityön keskuksen hanke ja jossa myös Laurea- ammattikorkeakoulun sosiaaliala on osatoiteuttajana. Voimaa taiteesta -hankkeen tavoitteena on antaa sosiaali- ja terveysalalla toimiville ihmisille lisää työkaluja, jotka pohjautuvat luoviin menetelmiin. Työtä tehdään muun muassa kehittämällä uusia taidelähtöisiä palveluja ja jakamalla tietoa ammattilaisten kesken, eri puolilla toimivien pilottiprojektien myötä, koulutuksilla, hyvinvointialan ja luovan alan ammattilaisten kohtaamisella sekä kahden kansainvälisen, taiteen soveltaviin menetelmiin liittyvän seminaarin avulla. (Tutkivan teatterityön keskus 2010.) Työni kautta olen tuonut luovia menetelmiä päiväkotiympäristöön ja saanut vastalahjaksi paljon tietoa ja taitoa erityislasten kanssa toimimisesta.

2 Tavallista elämää - kaikin aistein

2.1 Ensisijaisesti ihminen

Vaikka vammaisista puhutaan usein verraten heitä *terveeseen* valtaväestöön, ei vammaisuus ole sairautta. Vammaisten yleistäminen yhtenäiseksi joukoksi, jolla on yhteneväiset tarpeet, mahdollisuudet ja rajoitteet loukkaavat oikeutta yksilöllisyyteen. Jokainen vammaisen on yksilö persoonineen, lähtökohtineen ja tarpeineen ja vamma on osa heidän elämänsä, jonka muotoutumiseen vaikuttavat muun muassa niin geenit ja persoona, kokemukset ja kasvatus kuin ympäristön ja asenteidenkin vaikutus. Vammaisen tarpeet mielekkään elämän suhteen ovat samat kuin kenellä tahansa ihmisellä, mutta hänen mahdollisuutensa tyydyttää samat tarpeet voivat olla puutteelliset. (Haarni 2006: 10 ; Lampinen 2007: 27.)

Mitä vammaisuus sitten on ja kuka on vammaisen? Vaikka vammaisuudesta on olemassa paljon teoreettisia malleja, virallisen määritelmän mukaan vammaisuuden eri tasot määritellään nykyisin luokitusjärjestelmien avulla, joista näkyvin on Kansainvälisen Terveysjärjestön WHO:n luokitusjärjestelmä ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health). ICF määrittelee ihmisen toimintakykyä, toiminnanvajausta sekä terveyttä, joiden perusteella vammaisuuden aste ja tyyppi pyritään määrittämään. Luokittelu auttaa ihmisiä

jäsentämään ja rationalisoimaan vammaisuutta sekä ymmärtämään vammaisuuden piirteitä, mutta samalla se muokkaa ihmisten käsitystä vammaisesta - lokeroi ihmisiä erilaisiin kategoriaihin. (Miettinen 2010: 42 ; Talo 2002: 1.) Ihminen voi olla vammainen syntymästään saakka tai vammautua myöhemmin, loukkaantumisen tai sairastumisen myötä. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista määrittelee vammaiseksi henkilön, jolla ”vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista).” Vammaisuutta voi lähestyä monesta muustakin näkökulmasta. Kirsi Onnela tarkastelee Pro gradu- tutkielmassaan vammaisuutta muun muassa lääketieteen ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Hän yhdistää vammaisuuden lääketieteellisen yhteyden patologisesta tilaan, jota on mahdollista kuntouttaa. Sosiaalipolitiikan yhteyden vammaisuuteen hän näkee yhteiskunnan ja vammaisen välisenä vuorovaikutuksena, jonka vuoksi esimerkiksi vammaisen mahdollisuudet osallistua työelämään kärsivät. Onnela kuvailee osuvasti, kuinka ”Vammaisuus voidaan tulkita myös siten, että se ei ole yksilöstä johtuva vamma vaan se on sosiaalinen ilmiö, joka aiheutuu valtaväestölle suunnitellusta yhteiskunnasta sekä sen rakenteista ja kulttuurista.” (Onnela 2008: 19.)

Määritelläänkö vammaisuus miten hyvänsä, luontevin tapa suhtautua siihen olisi sen hyväksyminen luonnolliseksi osaksi elämää. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa maailmassa, jossa arvostetaan suorittamista, itsenäisyyttä ja vahvuutta. Jos vammainen itse tai hänen vanhempansa pyrkivät kieltämään vammaisuuden tai jättämään sen huomiotta, voi tästä aiheutua suuria sekä fyysisiä että henkisiä vaikeuksia vammaiselle. Myöntämällä tilanteen ja hakemalla tietoa asiasta vammaisella on paremmat mahdollisuudet vaatia oikeuksiaan - saada hänelle kuuluvaa tukea, kuntoutusta ja palveluita. Vammaisen lapsen ollessa kyseessä yksilöllisiä tarpeita vastaava kasvatusta voidaan suunnitella lapsen tarpeiden mukaiseksi, kun taustalla on tietoa vammaisuuden laadusta. Esimerkiksi ne oppimisen alueet, jotka tuottavat tai todennäköisesti tuovat tuottamaan haasteita lapselle, voidaan tiedostaa ja ottaa huomioon hyvissä ajoin. Tieto vammaisuudesta auttaa myös vammaisen lapsen vanhempia suhtautumaan tilanteeseen ja hankkimaan esimerkiksi vertaistukea toisilta samassa tilanteessa olevilta perheiltä. Diagnoosin selvittämisellä on kuitenkin myös kääntöpuoli. Se voi aiheuttaa vammaiselle myös haittaa, jos hän kokee sen kautta tullessa leimatuksi ja lokeroituksi tietynlaiseksi ihmiseksi. Luokittelulla onkin näin ollen kaksi puolta, tiedon saatavuus ja ennakoitavuus sekä kategorisoinnin uhka. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry ; Kuorelahti 1998: 124 ; Lampinen 2007: 35-36 ; Manninen & Pihko 2009: 9-10.)

Luontevaan tapaan suhtautua vammaisuuteen liittyy olennaisesti vanhempien ja muiden kasvattajien asenteet vammaista lastaan kohtaan. Vanhempien sopeutumisella lapsen vammaisuuteen on merkittävä vaikutus lapsen itseluottamuksen syntyyn. Kun vanhemmat hyväksyvät lapsensa, myös lapsi oppii paremmin hyväksymään itsensä ja kehittämään tälle pohjalle hyvän

itseluottamuksen - sama ilmiö on nähtävissä kaikkien lasten kohdalla. Vammaisuus voi aiheuttaa lapselle heikosti kehittyneen itseluottamuksen, johon liittyy lapsen kyvyttömyyden tunne ja turhautuminen hänen huomattessaan, ettei hän ehkä kykene samaan kuin ikätoverinsa. Myös se, että muut huomaavat saman ja suhtautuvat lapseen negatiivisesti, vaikeuttaa lapsen mahdollisuutta hyväksyä ja rakastaa itseään sellaisena kuin hän on. (Ayres, 1987: 127 ; Lampinen 2007: 34.) Hyväksyvällä ja tarkoituksenmukaisella kuntoutuksella ja kasvatuksella vammaisella lapsella on paremmat mahdollisuudet kasvaa itseensä luottavaksi aikuiseksi, joka osaa huolehtia itsestään ja tarpeistaan, toimii vuorovaikutussuhteessa toisiin ihmisiin ja osaa hoitaa elämäänsä kuuluvia asioita - toisin sanoen elää tavallista elämää.

Tavallista elämää varten vammaisen tarvitsee itsensä hyväksynnän ja vanhempiensa rakkauksen lisäksi myös muun ympäristön hyväksynnän. Vammaisuutta määriteltessä on tärkeää muistaa, että se peilautuu aina suhteessa siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa vammaisen toimii ja elää. Ihmisten asenteet ja suhtautuminen vammaisiin sekä konkreettinen fyysinen ympäristö vaikuttavat vammaisen mahdollisuuksiin elää valtaväestön kanssa tasavertaista elämää. Vammaisuutta onkin luonnehdittu erilaisten yhteiskunnallisten reaktioiden tuotteeksi, joka on muodostunut kulttuuriselle pohjalle ja jota sosiaaliset rakenteet ohjailevat. Vammaisuus ei näin ollen ole alun perin itsessään ongelmallista, vaan muotoutuu ongelmaksi yhteiskunnan suhtautumisen kautta. Näin vammaisuus on verrattavissa muihin yhteiskunnan vähemmistöihin ja niiden kokemiin ongelmiin. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999: 108.)

Vammaisten kategorisointi näkyy usein päiväkotij- ja koulumaailmassa, joissa pyritään selvittämään jokaisen erityisen lapsen tarpeet ja haasteet, jotta hän voisi mahdollisimman hyvin sopeutua joukkoon ja hänelle voitaisiin räätälöidä yksilöllinen kasvatuksellinen suunnitelma. Ongelmallinen tilanne syntyy, jos vammaista lasta kohdellaan ainoastaan vammaisena eikä ensisijaisesti lapsena ja oppilaana, joka tarvitsee ehkä lisätukea oppimiseen tai esteettömän ympäristön, mutta joka on kaikesta huolimatta samanlainen lapsi kuin kaikki muutkin. (Heinämäki 2004: 23 ; Kuorelahti 1998: 126 ; Lampinen 2007: 27-29 ; Vehkakoski 1998: 94-97.) Tehokkuusajattelulla toimiva maailma unohtaa helposti tasavertaisen ajattelutavan. Siksi onkin laadittu useita lakeja ja sopimuksia, joilla vammaisten oikeuksia pyritään turvaamaan. Esimerkiksi YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista pyrkii edesauttamaan vammaisten ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. Sopimus painottaa pääasiassa syrjinnän kieltoa ja vammaisten yhdenvertaista kohtelua ja ”kattaa sekä kansalais- ja poliittiset oikeudet (KP-oikeudet) että taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS-oikeudet) (YK-liitto 2009:10).” Suomessa ollaankin yleisesti sitä mieltä, että vammaisten olot ovat kotimaassamme riittävän hyvät. Laeista ja sopimuksista huolimatta vammaiset kohtaavat kuitenkin yhä syrjintää, joka näyttäytyy hiljaisesti hyväksyttynä, institutionaalisiin rakenteisiin piiloutuneina käytäntöinä, jotka syrjäyttävät vammaisia aivan kuin huomaamattamme. Sosiologi Ilka Haarni (2006: 10)

kiteyttää ajatuksen suomalaisesta vammaisten syrjinnästä seuraaviin sanoihin: ”Voidaan puhua arkipäiväistyneestä syrjinnästä ja sen tuottamasta syrjäytymisestä.”

2.2 Toimivat aistit ovat elämän a ja o

Ihmisen toiminnalle aistien kehittyminen on välttämätöntä, sillä kaikki tajuinen toiminta perustuu aistien käyttöön. Mitä pienempi lapsi on, sitä suurempi merkitys aistien toimivuudella on hänen mahdollisuuksiinsa hahmottaa maailmaa. Aikuisena ihminen kykenee käsittelemään ympäristöstään tulevaa informaatiota myös ajatuksen tasolla, mutta tätä varten hänen on ensin saatava kokemus maailmasta aistien välityksellä. Aistit jaetaan seuraaviin osiin: tuntoaisti, kosketusaisti, haju- ja makuu-aisti, kuuloaisti, näköaisti, kinesteettinen aisti ja tasapainoaisti. Kaikilla aisteilla on tärkeä merkitys ihmisen kehityksessä. Esimerkiksi näköaistin kehittyminen ei ole mahdollista, mikäli ihminen ei ole ensin saanut perusteellista tietoa ympäristöstään tuntoaistin välityksellä. Vain tämän opitun ja koetun kautta pystymme tekemään johdopäätöksiä ympäristöstämme ilman tarvetta koskettaa. Tuntoaistin avulla lapsi tutkii maailmaa, ensin lähinnä maistamalla ja myöhemmin yhä enemmän käsin tunnustelemalla. (Lehtinen, Haapala & Dahlström 1993: 10-16.)

Aluksi vauvan aisteista voimakkaimpina toimivat lähiaistit, joihin kuuluvat tunto- ja makuu-aistit, mutta pian kaukoasteiksi luokiteltavat kuulo-, haju- ja näköaisti tulevat vahvemmiksi (Burakoff 2011). Pienokaiselle aistimukset näyttäytyvät niin sanotusti puhtaina, toisistaan erillisinä kehollisina tuntemuksina, jotka tuottavat vauvalle miellyttäviä tai epämiellyttäviä tuntemuksia ja ohjaavat hänen käyttäytymistään tätä kautta. Myöhemmin lapsen tajunnan kehityksen kautta muodostuu hänelle myös mahdollisuus tulkita aistimusten kautta saamaansa informaatiota. Tämän vielä kehittymättömän tilan vuoksi pienokaisen maailma näyttäytyy hänelle pirstaleisena, sillä hän ei osaa vielä yhdistää aistikokemuksia ja niiden merkityksiä toisiinsa. Vauva-ajan aistien kehityksen tärkeänä tukena onkin lapsen vuorovaikutus läheisten ihmisten kanssa. Tämä on tärkeää, jotta lapsi oppisi havainnoimaan ympäröivää maailmaa turvallisesti ja reagoimaan ympäristöönsä tarkoituksenmukaisesti. (Lehtinen ym. 1993: 10-11.)

Kuten kaikki ihmisen kehon sekä mielen toiminnot, myös aistit ja mahdollisuus käsitellä aistiärsyksiä ovat yhteydessä aivojen toimintaan. Normaalisti ihmisen kyky kehittää aistinsa yhdessä toimivaksi kokonaisuudeksi tapahtuu luonnostaan. Tämä sensoriseksi integraatioksi kutsuttu tapahtuma alkaa jo kohdussa, kun sikiö aistii äidin kehon liikkeitä. Näin aistit alkavat toimia jo ennen syntymää ja jatkavat kehitystään vauvaiässä, kehittyen valtavasti puoleen ikävuoteen mennessä. Aistit kehittyvät aluksi lähinnä erillisinä ja myöhemmin yhdistyen niin, että lapsi kykenee käyttämään useita aisteja samanaikaiseksi, esimerkiksi kääntämään päätään siihen suuntaan, josta ääni kuuluu. Tätä taitoa varten hän tarvitsee kuitenkin harjoitusta, sillä vasta kokemuksen kautta keho ja aistit voivat kehittyä toimimaan tarkoituksenomai-

sesti. Yksinkertainen esimerkki toimivasta sensorisesta integraatiosta on omenan syöminen, jonka mahdollistumiseen lapsi tarvitsee suurta osaa aisteistaan sekä taitoa yhdistää ne toimivaksi kokonaisuudeksi. Toimiva sensorinen integraatio on edellytys ihmisen kaikelle toiminnalle ja eloonjäämiselle. Sen avulla ihminen kykenee käsittelemään aivoihinsa saapuvaa, aisteista peräisin olevaa informaatiotulvaa ja järjestämään informaation sellaiseen muotoon, jota hän kykenee käyttämään toiminnassaan tarkoituksenmukaisesti. Ongelmat sensorisessa integraatiossa voivat johtua esimerkiksi lapsen aistiliherkkyydestä tai aistivammoista, jolloin lapsi tarvitsee entistä enemmän tukea aistitoimintojensa tasapainottamiseen. (Ayres 1987: 9,12-13 ; Hokkanen & Szegda 2009: 29 ; Lehtinen ym. 1993: 10-11.)

2.3 Aistit ja vammaisen lapsi

Vammaiselle lapselle oman minäkuvan kehittyminen voi olla haastavaa oman kehon rajojen hahmottamisen vaikeuden tähden. Hän ei ehkä kykene hyppimään, pyörimään, kiipeilemään ja leikkimään kuten ikätoverinsa, jotka saavat kuvan mahdollisuuksien maailmasta tällä tavoin. Jopa oman kehon koskettaminen voi olla vammaiselle lapselle mahdotonta tai vaikeaa. Lapsen oman kehon hyväksyminen voi vaikeutua myös ympäristön asenteiden vuoksi. Jos lapsi kohtaa ympäristön hyljeksintää yrittäessään tutustua kehoonsa, hänen itsevarmuutensa järkkyy ja uudelleen yrittäminen voi olla mahdotonta - sen ollessa jo alun perin vaikeaa. Tuolloin lapsi voi tuntea kehonsa huonoksi ja häpeälliseksi. Hän voi jopa yrittää olla käyttämättä huonosti toimivaa kehonsa osaa. (Lampinen 2007: 34.)

Jo vauvana vammaisen lapsi tarvitsee runsaasti virikkeitä ja aistikokemuksia, kuten erilaisten materiaalien koskettelua, tuoksuja ja ääniaistimuksia, jotta hän kykenisi hahmottamaan ympäröivää maailmaansa paremmin ja erottamaan oman kehonsa muiden ihmisten kehoista. Jokainen ihminen myös kaipaa turvallisuuden tunnetta ja toisiin ihmisiin liittymistä, mutta tämä ei ole välttämättä helppoa esimerkiksi syvästi kehitysvammaiselle lapselle. Vaikeasti kehitysvammaisen lapsen osallisuuden tunnetta voi vahvistaa esimerkiksi ottamalla hänet syliin ja antamalla lapselle läheisyyden kautta turvallisuuden ja jakamisen kokemuksia. Lapsen hyväilyt ja lämmin vuorovaikutus tukevat lapsen itseluottamusta ja omanarvontuntoa ja auttavat häntä itseäänkin hyväksymään oman kehonsa. Jos lapsi on syntynyt vammaisena, hänelle itselleen vammaisuus on täysin luonteva tila, jolloin arvoon arvaamattomaan nousee ympäristön suhtautuminen häneen. Ympäristön suhtautuminen lapsen vammaisuuteen määrittää pitkälti sen, kuinka lapsi ymmärtäessään olevansa erilainen oppii hyväksymään sen. (Lampinen 2007: 34 ; Sherborne 2006: 92.)

Vammaisen lapsen kehityksessä hänen aistiensa toimivuuden kartoittamisella ja tiedostamisella on arvokas merkitys. Jos vammaisella lapsella on heikot aistitoiminnot, saattaa syynä siihen olla myös lapsen saamat vääränlaiset, vähäiset tai liialliset aistiärsykkeet. Vääränlais-

ten aistiärsykkeiden kautta lapsen tasapainoinen aistikehitys, jonka mahdollistaa sopusoinnussa olevat aistiärsykkeet, saattaa estyä. Mikäli lapsi on vaikeasti vammainen, hänen mahdollisuutensa käyttää kaikkia aisteja on enemmänkin poikkeuksellista ja myös tämä saattaa johtaa aistien kehittymättömyyteen. Syynä ei näin ollen ole se, että henkilön aistielimet olisivat vaurioituneet, hän ei vaan kykene omin avuin niitä käyttämään. Aistien käytön opetteluun hän tarvitsee ympäristön tukea, jolloin tärkeään rooliin nousee lasta kasvattavat aikuiset, joiden tehtävänä on tukea lapsen monipuolisten aistiärsykkeiden saamista. (Lehtinen ym. 1993: 14-15.)

Vaikeavammaiselle ihmiselle mahdollistetaan edellytykset ympäristön havaitsemiselle aistien harjaannuttamisen kautta. Tätä kautta hänelle syntyy myös mahdollisuus kaikelle muulle oppimiselle, jolle aistien toimivuus on välttämätön edellytys. Varhaisessa kehitysvaiheessa aistimuksia pyritään tarjoamaan erityislapselle pääasiassa kahdella eri menetelmällä. Yksi tapa on tarjota hänelle aistimus erillisenä kokemuksena, jolloin hän oppii erottamaan eri aistimukset toisistaan, jolloin myös eri aistielimet kehittyvät. Toisessa menettelytavassa korostetaan kokonaisvaltaisuutta, jossa lapsi saa samanaikaisesti eri aistiärsykeitä, jotka stimuloivat useita aistielimiä. Tavoitteena tässä menettelytavassa on erityisesti lapsen kiinnostuksen herättäminen ympäristöönsä kohtaan. (Lehtinen ym. 1993: 15-16.)

2.4 Erityislapsi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus pyrkii lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen yhdessä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatukseen kuuluvat muun muassa tavoitteellinen ja kasvatuksellinen vuorovaikutus, leikkikeskeisyys, suunnitelmallisuus ja lapsen tasapainoisen kehityksen tukeminen. Keskeisessä roolissa varhaiskasvatuksessa on vanhempien ja kasvattajien välinen kasvatuskumppanuus, jonka kautta lapselle pyritään suunnittelemaan ja järjestämään juuri hänelle räätälöity kasvatuksellinen kokonaisuus. (Heinämäki 2004: 9 ; Stakes 2005: 11.)

Eräs varhaiskasvatuksen tärkeistä tavoitteista on tukea lasta kehittymään niin, että hän kasvaa omaksi itsekseen ja kykenee elämään maailmassa omat ja toisten tarpeet huomioiden, omia voimavarojaan käyttäen ja itseään kunnioittaen. Kun lapsi voi hyvin, hän oppii arvostamaan itseään ja toisia. Hän liittyy helpommin vertaisryhmään ja mikäli hän saa osallistumisen kokemuksia, hän huomaa omat mahdollisuutensa vaikuttaa elämäänsä. Muun muassa näiden vaiheiden kautta hän liittyy yhteiskuntaan ja sen jäseneksi. Lasta kunnioittavalla varhaiskasvatuksella on valtavan tärkeä merkitys myös lapsen tulevaisuuden kannalta. On tutkittu, että ne lapset, jotka ovat saaneet jo lapsuudessaan kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta, työllistyvät paremmin ja selviytyvät elämässään paremmin kuin ne, jotka eivät ole saaneet samanlaisia kokemuksia. Samat lapset ovat onnistuneet helpommin myös irtautumaan kotoaan ja aloittaneet itsenäisen elämän. Ilman kokemuksia osallisuudesta ja itsemääräämis-

oikeudesta lapsella on myös suurempi riski syrjäytyä. Varhaiskasvatuksen tehtävä lapsen itsemääräämisoikeuden kehittämisessä on suuri, tätä väitettä tukevat myös lapsikeskeisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen liittyneet tutkimukset. (Thuneberg 2005: 96-99.) Lapsen mahdollisuudet tehdä itsenäisiä valintoja tulee ottaa huomioon myös silloin, jos lapsen toimintakykyä vaikeuttaa sairaus tai vamma. Lapselle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa ja olla omatoiminen aina kun se on mahdollista, huomioiden kuitenkin turvallisuuden tunteen säilyminen sekä kuntoutukselliset ja pedagogiset tavoitteet. (Heinämäki 2004: 28.)

Päiväkotiin tulevalle erityistukea tarvitsevalle lapselle kuuluu varhaiskasvatuksen keskeisten periaatteiden mukaisesti taata hänen tarvitsemansa erityisen tuen saatavuus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan ”Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen tai tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja.” (Stakes 2005: 12,35.) Kun tukea tarvitsevalle lapselle järjestetään kunnallista päivähoitoa, siinä otetaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet, muut tukitoimet ja -palvelut, vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö sekä muut mahdolliset verkostot ja niiden kanssa toimiminen (Heinämäki 2004: 10).

Erityislapsen liittyminen päiväkotiryhmään ei käy välttämättä ongelmitta. Päiväkotiympäristössä erityislapsi voi kohdata suuriakin vaikeuksia kontaktin luomisessa toisiin lapsiin. Vaikeudet puheen tuottamisessa ja ymmärtämisessä sekä tunteiden nimeämisessä ja tunnistamisessa, viestien vastaanottamisessa ja lähettämisessä sekä taitamattomuus tilanteenlukutaidossa voivat estää lasta sulautumasta muuhun lapsiryhmään. Kenelle lapselle hyvänsä kontaktien luomisen opettelu voi olla vaikeaa ja vaatii monenlaisia sosiaalisen elämän taitoja. Erityislapsen ollessa kyseessä voivat vaikeudet solmia kontakteja toisten lasten kanssa olla monin verroin haasteellisemmat. Vaikeaa tämä voi olla monesta syystä; yhteinen kieli voi puuttua erityislapsen kielellisten vaikeuksien vuoksi tai lasten välillä voi muuten olla ymmärtämisvaikeuksia, lapsi ei välttämättä osaa tehdä aloitetta tai ymmärrä toisten tekemiä aloitteita tai erityistä lasta ei oteta leikkeihin mukaan hänen erityisyytensä vuoksi. (Kontu 2001: 87.)

3 Draaman kautta osallisuuteen

3.1 Osallisuuden tunne elämän eliksiirinä - lapsi, vammaisuus ja osallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan, kuinka ”Kasvattajat mahdollistavat aikuisten ja lasten yhteisössä hyvän ilmapiirin, jossa lapset voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta (Stakes 2005: 16)”. Käsite *osallisuus* kertoo yksilön mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämäänsä, jakamisesta ja saamisesta sekä kumppanuudesta ja vuorovaikutuksesta. Se voi näytettyä aktiivisena osallistumisena toimintaan tai toisaalta vähemmän aktiivisena pyrkimyksenä jonkin asian jakamiseen. (Pulli 2010: 123,172.) Mielestäni itsemääräämisoikeus kuuluu

olennaisena osana osallisuuteen. Oikeus oman elämän suunnitteluun ja tätä kautta osallisuus omaan elämään on jokaisen ihmisen kohdalla sama. Usein vammaisen henkilö joutuu kuitenkin tilanteeseen, jossa hänellä on vähäiset tai puuttuvat mahdollisuudet vaikuttaa oman elämänsä suunnitteluun ja kulkuun.

Vammaisiin liittyvissä keskusteluissa usein kohtaa ennakkoluuloja ja säälin- sekä pelonkaltaisia tunteita. Vammaisen elämää saatetaan luonnehtia päivittelemällä, kuinka he *kärsivät vammasta* tai ovat *sidottuja pyörätuoliin*. Onko vammaisuus kuitenkaan näin yksioikoista ja ainoastaan kurjaa? Vammaisuus on pysyvä tila ja siihen voi toki liittyä kärsimyksen tunteita, mutta pohtimisen arvoista on, johtuuko kärsimys aina vammaisuudesta vai esimerkiksi ihmisten negatiivisista ja vähättelevistä asenteista ja elinympäristön puutteellisista mahdollisuuksista vastata vammaisen tarpeisiin? (Onnela 2008: 20 ; Vehkakoski 1998: 92.)

Kärsimystä voi aiheuttaa esimerkiksi tilanne, jossa vammaisen ihmisen oma tahto ja tarpeet jäävät huomioimatta ympärillä olevien ihmisten päättäessä hänen elämäänsä liittyvistä järjestelyistä, kuten asumisesta, koulutuksesta, työstä ja jopa arkielämän pienistä yksityiskohdista. Tämä ilmiö lähtee liikkeelle usein jo päiväkodista, joissa erityisen lapsen tarpeet saattavat herättää liiallisen hoivavietin, jonka varjoon lapsen mahdollisuudet itsemääräämisoikeuteen hukkuvat (Thuneberg 2005: 105). Tämän vuoksi lapsen itsemääräämisen tukeminen tulisi aloittaa jo mahdollisimman varhaisessa lapsuudessa, unohtamatta kuitenkaan lapsen tarvetta turvallisuuden ja huolenpidon tunteeseen. Se, kuinka paljon itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta lapsen on hyvä saada, riippuu lapsen iästä ja tilanteesta, jossa toimintaan. (Mäkitalo, Nevanen, Ojala, Tast, Venninen & Vilpas 2011: 84.)

Mitä osallisuus sitten on lapsen näkökulmasta? Lasten osallisuutta on tutkittu muun muassa pääkaupunkiseudulla päiväkoteihin kohdistetulla VKK-Metron osallisuustutkimuksella, joka toteutettiin aikavälillä 2009-2011. VKK-Metro, eli Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö toteuttaa erilaisia hankkeita, joiden kautta pyritään sekä muuttamaan varhaiskasvatuksen rakenteita että tutkimaan erilaisiin vaihtuviin teemoihin liittyviä ilmiöitä. Osallisuustutkimuksen tuloksissa nousi esiin kuvauksia siitä, millaiseksi lapsen osallisuus koettiin mukana olleissa päiväkodeissa. Erääksi osoitukseksi osallisuudesta kuvailtiin lapsen kokemusta siitä, että hän voi tuntea olevansa tärkeä omana itsenään. Hän voi vaikuttaa asioihin huomattavasti, että itsensä ilmaisun kautta voi saavuttaa jotain, josta hän itse sekä muut voivat hyötyä. Osallisuudeksi kuvailtiin myös lapsen mahdollisuutta valintojen ja päätösten tekoon sekä vastuun ottamista, joka toteutuu monesti lapsen itsensä keksimien ideoiden toteuttamisena. (Socca 2012 ; Venninen & Leinonen.) Osallisuuden kautta kehittyvät monet muutkin tärkeät elämän osa-alueet, esimerkiksi dialogisessa vuorovaikutuksessa toimiminen, toisen huomioon ottaminen ja jakaminen. Kun lapsi jakaa hänelle itselleen tärkeitä asioita ja huomaa tulleen kuunnelluksi, saa hän kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta. Huomaamalla, et-

tä hänelle tärkeät asiat otetaan vastaan tasa-arvoisina, voi hän oppia kuuntelemaan ja arvostamaan myös muille tärkeitä asioita. Näin osallisuus on myös huomioon ottamista ja kykyä asettua toisen asemaan (Venninen & Leinonen).

Vuonna 1989 laaditussa YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa osallisuus nostetaan yhdeksi kolmesta oikeuksien ryhmästä, joihin lapsella on oikeus. Sopimuksessa osallisuus näyttäytyy yhteensä kuudessa eri artiklassa, jotka käsittelevät muun muassa lapsen vapautta valita, hänen identiteettinsä kehittymistä ja mahdollisuuttaan osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Lapsen oikeudet osallisuuteen nostetaan esille myös Ihmisoikeuksien yleissopimuksessa sekä Suomen perustuslaissa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991 ; Venninen, Leinonen & Ojala 2010:5.)

Päiväkotiympäristössä lapsen mahdollisuus osallisuuteen näyttäytyy monin tavoin. Sekä henkinen että fyysinen ympäristö päiväkodissa viestii kasvattajien uskosta lapsen kykyihin ja itsenäiseen toimintaan. Esimerkiksi tiettyihin paikkoihin sidotut leikit ja lasten jakaminen leikkimään eri tiloihin pitää toisaalta toimintaa koossa ja kasvattajan työtä hallittavissa, mutta samalla se asettaa lapsen toiminnan riippuvaiseksi aikuisista - lapsi saa vain luvan saatuaan liikkua leikkipaikasta toiseen tai vaihtaa leikkiään. Kasvatusinstituutioissa lapsen osallisuutta tulee erikseen tukea, jotta se voisi toteutua. Lapsella ei ole mahdollisuutta osallisuuteen, mikäli sitä ei hänelle tarjota. (Mäkitalo ym. 2011: 84.) Mielestäni sama pätee niin tavallisiin lapsiin kuin erityislapsiin ja miksei myös aikuisiin erityistukea tarvitseviin ihmisiin?

Esimerkiksi vammaisen lapsen vanhemmat saattavat suhtautua jo aikuistuneeseen lapseensa yhäkin hoivaa tarvitsevana, vaikka vammaisen aikuinen kykenisi oikealla ohjauksella päättämään varsin hyvin omista asioistaan. Ikuinen ja usein tarpeetonkin hoitosuhde voi rasittaa molempien osapuolten elämää. Vammaisen itsemääräämisoikeutta kohti olisi syytä pyrkiä jo lapsena, antamalla vammaiselle lapselle mahdollisuuden toteuttaa itseään ja tehdä itsenäisiä päätöksiä - vaikka ne olisivatkin ”väärinä” ja ”hölmöjä”. (Lampinen 2007: 66.)

Vammaisen henkilön pyrkimys samankaltaisuuteen valtaväestön kanssa voi johtaa jatkuvaan alemmuuden tunteeseen valtaväestöä kohtaan. Hän saattaa pyrkiä kohti mahdotonta - yleisesti hyväksyttävää kuvaa ihanneihmisestä, vaikka ei koskaan sitä pystyisi saavuttamaan. Tämä johtaa toiseuden kokemukseen. Toiseuden kokemus aiheuttaa vierauden tunnetta, jonka saa aikaan yhteiskunnan pyrkimys samankaltaistaa kaikki jäsenensä, tuottaa erilaisuuden sijaan yhtenäisyyttä. Ihmiselle elintärkeä *johonkin kuulumisen* tunne voi jäädä kokematta ja erilaisuuden tunne voi käydä ylitsepääsemättömäksi ja nöyryyttäväksikin. Toisaalta yhteisöllinen vammaiskäsitys pyrkii poistamaan tämän negatiivissävytteisen toiseuden kokemuksen. Sen päämääränä on muokata yhteiskunnan arvoja ja asenteita siihen suuntaan, että vammaiset voisivat toimia tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä ilman eristämistä ja piilottamista. (Lam-

pinen 2007: 66 ; Pulli 2010: 33.) Jos vammaista henkilöä kannustettaisiin omiin valintoihin ja rohkeaan osallisuuteen lapsesta saakka, olisiko hänellä paremmat mahdollisuudet liittyä täysivaltaisena aikuisena yhteiskuntaan? Olisivatko tuolloin vammaisella aikuisella myös paremmat mahdollisuudet vaikuttaa omien asioidensa hoitoon? Voisiko yhteiskunnan suhtautuminen vammaisuuteen muuttua, jos vammaiset saisivat varmuutta ja vahvuutta osallisuuden tunteen kautta?

3.2 Mikä ihmeen draama?

”Draama on -- samanaikaisesti yksilökeskeistä, kommunikatiivista ja sosiaalista toimintaa. Tärkeää on, että yksilö itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Kun hänen ajatuksensa ja tunteensa saavat toiminnasta kosketuspinnan, hänen kokemuksensa, oivalluksensa ja ymmärryksensä syvenevät.” (Sonkkila 2008: 340.)

Jo pienestä pitäen draamallinen toiminta on ihmiselle ominaista. Lapsi pyrkii jäljittelemään toisen ihmisen tapaa toimia ja vähitellen jäljittelyleikin kautta tutustuu maailmaan ja sen mahdollisuuksiin. Jo lapsena ihmisellä on kyky asettua toisen ihmisen rooliin, mikäli hänellä on potentiaalia ymmärtää, mistä toisen ihmisen tilanteessa on kysymys. Draamallista toimintaa yksinkertaisimmillaan on lapsen leikki - sen kautta hän oppii muun muassa ongelmanratkaisutaitoa, kehittää mielikuvitustaan, oppii toimimaan vuorovaikutustilanteissa ja kehittää ilmaisuaan. (Räsänen 1996: 157.) Mielestäni jo pienestä pitäen ihmiselle avautuukin draaman avulla mahdollisuus oppimiseen, kokemiseen ja elämiseen. Draamatyöskentely tarjoaa mielestäni myös laajat areenat erilaisten aiheiden tutkimiseen ja sen potentiaali osallistaa ihmiset on valtava.

Allan Owens ja Keith Barber kirjassaan *Draama toimii* (1998: 10-11.) ihmettelevät, kuinka kerta kerran jälkeen he ovat nähneet, miten draama houkuttelee mukaansa sellaisia ihmisryhmiä, joiden kohdalla draaman toimivuus on aluksi tuntunut vaikealta ja mahdottomaltakin ajatukselta. Kaikille ihmisille koulujärjestelmästä tuttu paikallaan kuuntelu ja istuminen ei yksinkertaisesti ole sopiva tapa oppia maailmasta. Draamassa voidaan hyödyntää ihmisen koko potentiaalia, jolloin erilaiset tavat ja mahdollisuudet toimia pääsevät oikeuksiinsa.

Sana *draama* juontaa juurensa antiikin Kreikkaan ja tarkoittaa ”toimintaa” (Sonkkila 2008: 339). Draaman avulla voidaan muun muassa etäännyttää vaikeita asioita ja saada ihminen ymmärtämään ratkaisuja pulmiin tällä tavoin. Hankalien tilanteiden käsittelykin onnistuu draaman kautta helpommin, kun ne tehdään todeksi näyttämöllä. Asioita on helpompi katsoa eri kanteilta ja kokeilla johonkin tilanteeseen esimerkiksi useita eri ratkaisuvaihtoehtoja. Draama voi kuitenkin olla myös omassa roolissa toimimista, kuten tapahtuu psykodraamassa. (Sonkkila 2008: 341.) Draamaopinnoissani kokemani perusteella olen huomannut, ettei draamallisessa toiminnassa näyttelemisen taidolla, käsikirjoituksella ja valmiin esityksen luomisel-

la ole välttämättä ensisijaista merkitystä, vaan sen kautta tehdään ilmiöitä ja asioita näkyväksi, tutkitaan ja opitaan.

3.3 Draama ja osallisuus

Marjo Räsänen artikkelissaan Taide, taitaminen ja tietäminen - kokonaisvaltaisen opetuksen lähtökohtia! (2009: 48-49) kertoo, kuinka perinteisesti kädentaitoihin yhdistettyjä taide- ja taitoaineita tulisi enemmän hyödyntää opetuksessa ja oppimisessa. Hänen mukaansa kasvatukseen kaivataan ” -- kokonaisvaltaista oppimiskäsitystä, jossa tietäminen, luova ajattelu, ongelmanratkaisutaidot, esteettiset valmiudet ja motoriset taidot kytkeytyvät toisiinsa.”

Osallisuuden kokemusta draamassa voi verrata kumppanuuden kokemukseen, joka tulee näkyväksi muun muassa osallistumisen, aktiivisen toiminnan ja läsnäolon kautta. Osallistumisen ei tarvitse näin ollen olla aina aktiivista, vaan osallisuus voi ilmentyä vuorovaikutuksessa tarkkaavaisena seuraamisena ja läsnäolona, joka ilmenee edes hetkittäin. Tämän tunnistaminen vaatii kuitenkin ohjaajalta paljon ja siksi tällainen osallisuus jää usein huomaamatta. Erityisen vaikeaa läsnäolon ja osallisuuden arviointi on vahvasti liikuntarajoitteisilla vammaisilla. Ilmeistä, eleistä ja olemuksesta voi olla vaikea tai jopa mahdotonta lukea henkilön tuntemuksia. Tuula Pulli tutkimuksessaan Totta ja unta - Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena (2010: 172) toteaa, että kuitenkin tällaisen henkilön ” -- valpasta ilmehdintää, joka myötäilee draaman tapahtumia, voidaan pitää merkkinä osallisuudesta --.”

Pulli (2010: 42-43) kertoo tutkimuksessaan tarinan CP-vammaisesta lapsesta ja hänen fysioterapeuttinsa draamatuokioista, jossa lapsi kertoo tarinaa symboleita käyttäen. Lapsi ei kykene itse puhumaan tai liikkumaan ja kommunikoi ainoastaan katseensa avulla. Fysioterapeutti tulkitsee hänen mielentilaansa ja kertoo tarinaa draaman keinoin eteenpäin lapsen vihjeiden mukaan. Esimerkki kertoo hyvin sen, kuinka myös vaikeasti vammaisen lapsi kykenee osallistumaan draamaan läsnä olevan ohjaajan avustuksella. Lapsella ei ole mahdollisuutta osallistua toimintaan muuten kuin hienovaraisten merkkien välityksellä, joten tuki tulee kohdistaa tähän mahdollisuuteen. Jos lapselle ei olisi annettu mahdollisuutta kertoa tarinaa ainoastaan katseensa avulla, ei hän välttämättä olisi kyennyt kertomaan tarinaa ollenkaan.

Draamassa osallisuuden arviointi on suhteellisen helppoa, mikäli arviointi perustuu konkreettisten tekojen havainnointiin ja henkilön osallistumiseen sitä kautta. Sen sijaan mentaalisen kokemuksen todentaminen on hankalaa ja toisinaan myös mahdotonta, sillä ihmisen sisäiseen maailmaan ei voi päästä muut kuin ihminen itse. Henkilö ei välttämättä osallistu lainkaan yhteiseen toimintaan, mutta voi silti kokea voimakkaasti olevansa läsnä tapahtumissa. Tuolloin havaintojen tekemisen on perustuttava henkilön olemuskielen tarkkailuun, kiinnostuksen ja

läsnäolon merkkien etsimiseen. Eläytyminen voi näyttäytyä esimerkiksi toisten toiminnan tarkkaavaisena seuraamisena, äännähdyksinä ja pään kääntämisinä. (Pulli 2010: 124-125.) Toisaalta osallisuus voi ilmentyä myös siinä, ettei henkilö pyri poistumaan tilasta, jos se hänelle yleensä olisi ominainen tapa toimia. Edellä mainitussa tarinassa CP-vammaisella lapsella ja fysioterapeutilla tuntui olevan voimakas yhteisymmärrys, joka mahdollisti tarinan kerronnan ja lapsen vahvan osallisuuden tilanteeseen.

Käsite *jaettu osallisuus* voi tarkoittaa esimerkiksi vammaisen osallistujan ja avustajan yhteistä osallistumista draamatoimintaan. Jaetussa osallisuudessa draamapari toimii yhdessä, aivan kuin yhtenä ihmisenä, avustajan paikatessa mahdollisia vammaisen draamaparinsa toiminnan rajoitteita, auttaen häntä muun muassa liikkumaan ja eläytymään draaman maailmaan. (Pulli 2010:125.) Sama toimii myös toisin päin, vammaisen osallistuja voi kannustaa ja auttaa avustajaansa eläytymään ja innostumaan draamasta. Näin syntyy dialoginen yhteys, jolloin osallistuminen toimintaan koetaan yhteisenä. Jaettu osallisuus mahdollistaa kokonaisvaltaisemman osallisuuden myös vammaiselle lapselle tai aikuiselle, jolle itsenäinen osallistuminen toimintaan on vaikeaa tai mahdotonta, esimerkiksi vaikean liikuntavamman vuoksi. Draamaparin kanssa koettu osallisuus voi näyttäytyä hyvinkin voimakkaana yhteisenä kokemuksena. Opinnäytetyössäni jaettu osallisuus toteutui draamapareissa, jotka koostuivat lapsesta ja päiväkodin aikuisesta. Tavoitteena oli, että draamaparitoiminnan kautta ryhmän erityislapsilla oli täydemmat mahdollisuudet osallisuuteen, aikuisten tukiessa heitä siihen. Jokaisella lapsella oleva henkilökohtainen aikuinen olisi myös turvaa tuova elementti - jaetun osallisuuden kautta lapsi voi uskaltaa toimia itsenäisemmin.

4 Pupun matka

Opinnäytetyön toiminnallinen kokonaisuus, Pupun matka, oli kahdeksanosainen osallistava aistitarina, joka sisälsi draamallisia, kuvallisia ja liikunnallisia elementtejä. Kantavana teemana aistitarinassa oli käsinukke-pupun matka ja matkantekoon liittyvät käännteet, jotka muokkautuivat sitä mukaa kuin toiminta eteni. Tärkeimmäksi osaksi työtäni koin lasten mahdollisuuden vaikuttaa toiminnan suuntaan. Tämän mahdollisuutta kohti pyrin muun muassa tarjoamalla lapsille toimintakerroilla erilaisia valinnan mahdollisuuksilla sekä kuuntelemalla ja huomioimalla lapsia aidosti silloin, kun heillä oli asiaa tai he toiminnallaan halusivat ohjata tilannetta johonkin suuntaan. Suunnittelin etukäteen jokaiselle toimintakerralle käytettävät aistimateriaalit sekä toiminnan rungon, jossa oli kuitenkin edellä mainituista syistä muutoksen mahdollisuus.

Tarina eteni jokaisella toimintakerralla sen mukaan, mitä valintoja lapset olivat tehneet ja mitä elementtejä itse halusin ottaa tarinaan mukaan. Toimin itse tarinan kertojana ja pyrin osallistamaan lapsia ja henkilökunnan aikuisia toimintaan jokaisen yksilöllisten kykyjen mu-

kaan. Tarinan edetessä jokaisella kerralla toiminnassa oli sekä jotain tuttua että jotain uutta, jotta lapsille toimintaan osallistuminen ja sen seuraaminen olisi ollut sekä helppoa että mielenkiintoista.

4.1 Tavoitteet

Päätavoitteena opinnäytetyössäni oli suunnitella ja toteuttaa päiväkodin erityisryhmän lapsille kahdeksanosainen osallistava ja toiminnallinen aistitarinakokonaisuus. Osallisuuden valitsin päätavoitteekseni, sillä koen sen tärkeäksi ihmisen kasvun ja itsenäistymisen kannalta, erityisesti kun kyseessä on erityislasten ryhmä. Toisena tavoitteenani oli monipuolisten aistielämysten tuottaminen ja niiden sujuva liittäminen draamalliseen toimintaan. Aistielämysten kokeminen on osallisuuden ohella tärkeää erityislasten ryhmässä. Kuten jo aikaisemmin tuli ilmi, ei aistien kehittyminen erityisesti vammaisella lapsella ole itsestäänselvyys. Myös päiväkotiryhmän henkilökunnan mielestä aisteihin perustuva toiminta oli erittäin tervetullutta lasten arkeen.

Toiminnan suunnittelussa lähtökohtana oli antaa lapsille mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnan muutokseen. Näin pyrin kohti asiakaslähtöistä työskentelyä, muun muassa herkistymällä toiminnassa ilmenevää yleistä tunnelmaa kohtaan. Huomatessani esimerkiksi, että joku tarinassa esiintyvä elementti oli lasten mielestä liian pelottava, pyrin joustamaan ja muuttamaan toimintaa vähemmän pelottavaan suuntaan. Jos lasten keskuudesta tuli joku toimintaan liittyvä ehdotus, pyrin ottamaan sen toiminnassa huomioon.

Tavoitteiden yhteys Voimaa taiteesta -hankkeen tavoitteisiin näkyi pyrkimyksenäni soveltaa luovia menetelmiä päiväkotimaailmaan sekä tavoitteena luoda niiden avulla lapsille mahdollisuuden osallistua monipuolisesti toimintaan. Voimaa taiteesta -hanke painottaa taiteen soveltavien menetelmien ohella myös sosiaalisten taitojen ja ongelmanratkaisutaitojen kehittämistä, mitkä molemmat tulevat väistämättä osaksi myös omaa työtäni. Myös itsetuntemuksen lisääminen nousee esille hankkeen arvoissa sekä näköalojen rakentaminen tulevaisuutta varten. Osallistamalla toimintaan lapset saavat mahdollisuuden sosiaalisten taitojen ja uskalluksen kehittämiseen sekä hyväksytyksi tulemiseen yhteisessä toiminnassa. Voimaa taiteesta -hanke painottaa myös luovien alojen ja hyvinvointialojen yhdentymistä ja pyrkii vahvistamaan luovien menetelmien käyttöä hyvinvointialalla. (Tutkivan teatterityön keskus 2010.) Opinnäytetyöni kautta vien luovia menetelmiä päiväkotiin. Ennen suunnittelun aloittamista henkilökunnalta tulikin kiinnostunut vastaanotto mahdollisille uusille menetelmille, joita he voisivat myös jatkossa käyttää.

Henkilökohtaisina tavoitteinani ja haasteinani opinnäytetyön suhteen olivat tutustuminen erityislapsiin ryhmänä, sillä en ollut aikaisemmin ohjannut tai toiminut erityislasten parissa.

Myös ohjauskokemuksen saaminen tässä uudessa ryhmässä oli tärkeänä tavoitteenani. Epävarmuuden sietokyvyn kehittäminen oli myös haasteenani ja oppimisen paikkana. Tilanne, jossa lapset saivat itseni lisäksi ohjata toiminnan kulkua, oli minulle uusi ja vieras, mutta hyvin avartava kokemus.

4.2 Arviointikeinot

Kuten jo aikaisemmin on tullut ilmi, Tuula Pulli (2010) kertoo, kuinka kehitysvammaisten draamaprojektissa muun muassa valpas ilmehdintä voi olla osoitus aktiivisesta osallistumisesta toimintaan. Myös vartalon liikkeitä, kuten käden ojentaminen, pään kääntäminen ja äännähdykset voivat kertoa henkilön osallisuudesta. Päiväkotiryhmään kuului erilaisia lapsia, joiden kaikkien osallisuutta ja toimintaa halusin seurata tasapuolisista lähtökohdista käsin. Haasteellista tämä oli muun muassa siksi, koska yksi lapsista oli CP-vammaisen ja istui pyörätuolissa. Hänellä oli myös vaikea näkövamma. Muut lapset kykenivät itse liikkumaan ja näkemään, vaikkakin puheen muodostamisen kanssa kaikilla oli vaikeuksia. Tilanne oli näin ollen sekä arvioinnin että yleisesti toiminnan suunnittelun ja toteutuksen osalta haasteellinen. Myös ryhmäkoko, kuusi lasta ja kuusi aikuista, loi omat haasteensa arvioinnille, sillä ohjatesani en jatkuvasti kyennyt seuraamaan kaikkien lapsien osallisuutta.

Jotta saatoin kartoittaa lasten osallisuutta mahdollisimman monipuolisesti, kehitin arviointilomakkeen (Liite 1), jonka toiminnassa mukana olevat henkilökunnan jäsenet täyttivät jokaisen toimintakerran jälkeen. Jokaisella henkilökunnan jäsenellä oli parinaan yksi lapsi, josta lomake jokaisen kerran jälkeen täytettiin. Lomake koostui kysymyksistä, joiden avulla pyrin kartoittamaan muun muassa lasten havainnointikykyä, aktiivista osallistumista toimintaan, innokkuutta kehittää tarinaa eteenpäin ja aistikokemusten toteutumista. Lomake sisälsi myös tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla selvitin esimerkiksi henkilökunnan ajatuksia toiminnan yleisestä toimivuudesta. Arvioin myös itse samoja kysymyksiä koko ryhmän näkökulmasta jokaisen toimintakerran jälkeen. Arviointilomakkeeseeni otin vaikutteita Pullin Totta ja unta - tutkimuksesta (2010: 124-125, liitteet 5 & 6.) ja siinä käytetyistä arviointikriteereistä.

Sen lisäksi, että arvioin itsekin lomakkeiden kysymyksiä toimintakertojen jälkeen, kirjasin havaintojani myös oppimispäiväkirjan tavoin. Keskustelin jokaisen toimintakerran jälkeen myös henkilökunnan kanssa mahdollisista muutosehdotuksista, jotta saatoin ottaa ne huomioon seuraavilla kerroilla. Jokaisen toimintakerran jälkeen saatu palaute auttoi minua kehittymään prosessin aikana paremmin kuin ainoastaan kokonaisuuden päätyttyä saatu palaute. Lapsilta pyrin saamaan palautetta draaman sisällä ja toimintakertojen jälkeen, käyttäen muun muassa ilmekortteja ja janaharjoitusta, jossa toisessa päässä tilaa oli paikka, jossa ”ei ollut kivaa” ja toisessa päässä ”oli kivaa”. Tavoitteena oli, että lapset liikkuvat siihen päähän huonetta millainen olo heille toiminnasta jäi. Kun kaikki toimintakerrat olivat ohi, keskustelin

työelämän ohjaajani kanssa kokonaisuuden onnistumisesta ja lopulta arvioin keskustelun, oppimispäiväkirjani sekä lomakkeiden pohjalta tavoitteiden toteutumista.

5 Pupun kanssa matkalla - toimintakertojen kuvaus ja arviointi

Aloitan tarinan pupun matkasta kertomalla, mitä tein ennen matkan alkua - miten suunnitelin toimintaa ja miten päädyin eri ratkaisuihin. Tämän jälkeen siirryn jokaisen toimintakerran kuvauksiin. Jokaisen toimintakerran kuvauksen jälkeen arvioin toimintaa henkilökunnan täyttämien arviointilomakkeiden sekä omien ajatusten pohjalta. Lopuksi arvioin koko prosessin onnistumista.

Vaitiolovelvollisuus kuuluu tärkeänä osana opinnäytetyöprosessiini. Sosiaalialalla salassapito ja luottamuksellisuus ovat suuressa osassa eettistä toimintaa ja jokaisella ihmisellä on oikeus yksityisyyteen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen (Talentia 2010: 19-21). Vaikka toiminkin ryhmässä vain opiskelijana ja ulkopuolisena toimijana, paikan päällä ollessani myös minulle kuului vastuu lasten hyvinvoinnista. Toimintakertojen kuvauksissa käytän lapsista muutettuja nimiä yksityisyyden säilyttämiseksi.

5.1 Matkavalmistelut

Oleellinen osa tavoitteita kohti pyrkiessäni oli ryhmään tutustuminen ennen toiminnan aloitusta. Työn suunnitteluvaiheessa vierailin neljä kertaa päiväkodissa. Noina kertoina osallistuin lasten päivittäiseen toimintaan, keskustelin henkilökunnan kanssa, saaden sitä kautta arvokasta tietoa ryhmän erityistarpeista sekä havainnoin muun muassa lasten keskittymiskykyä ja taitoja. Sen lisäksi, että tällä tavoin sain itse tutustua lapsiin ja henkilökuntaan, saivat myös he ensituntumaa minusta ennen toiminnan aloitusta. Ryhmän omaan toimintaan osallistuessaani oli hyvä nähdä lasten onnistumisen kokemuksia, mutta vähintään yhtä tärkeää oli nähdä myös pettymyksen ja hämmennyksen tunteita. Pidin näiden molempien havaintojen tekemistä tärkeänä aistitarinakokonaisuuden suunnittelun kannalta.

Tutustumiskäynneillä keskustelin työelämänohjaajani sekä muun henkilökunnan kanssa ja sain heiltä hyviä ideoita tuleviin toimintatuokioihin liittyen. Esimerkiksi tarinan kehittäminen oli ohjaajani mielestä järkevää painottaa lähinnä toiminnalliseen muotoon, ei niinkään pitkiin puheisiin, sillä liian monimutkaiset ja vaikeat tarinat voisivat olla lapsille raskaita ymmärtää. Hän painotti myös kuvien käyttöä toiminnassa, sillä kuvien käyttö oli ryhmälle tuttu tapa tehdä asioita ymmärrettäväksi. Muun muassa näitä ohjeita pyrin ottamaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, mutta otin myös vapauksia ja kokeilin erilaisia toimintatapoja, joista kaikki eivät suinkaan toimineet, mutta olivat myös siksi hyvin antoisia kokemuksia.

Suunnitteluvaiheessa halusin ottaa huomioon lasten mahdollisuuden tarinan kehittelyyn. Suunnittelinkin vierailukäyntien perusteella tekemieni havaintojen ja työelämänohjaajani kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta toimintaan sellaisia valinnan mahdollisuuksia, joiden kautta lapsilla olisi mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suuntaan. Toiminnan tueksi valitsin erilaisia kuvia, työelämänohjaajani neuvon huomioiden. Kuvien lisäksi otin toimintaan mukaan muun muassa esineitä ja värejä ja loin niiden avulla valintatilanteita.

Turvallisuuden tunteen säilyttäminen kaikessa toiminnassa oli tärkeä elementti toiminnan suunnittelussa. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö toiminnassa olisi voinut käsitellä jännittäviä tai pelottaviakin aiheita. Halusin jännittävien elementtien olevan sellaisia, jotka lapsi kykenisi turvallisesti ottamaan vastaan ja menemään aikuisen syyliin, mikäli tilanne kävisi liian jännittäväksi. Pyrin suunnittelemaan kaiken toiminnan niin, että se olisi lapsille tarkoitettua ja tukisi heidän mahdollisuuttaan osallisuuteen. Halusin jo suunnitteluvaiheessa ottaa huomioon senkin, että mikäli lapsi ei haluaisi osallistua toimintaan, ei häntä siihen saisi painostaa tai pakottaa. Tämä valinnan mahdollisuus on myös lapselle suotava ja onkin todella tärkeä osa lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Valokuvasin toimintaa, lähinnä menetelmien dokumentointitarkoituksessa. Jotta lapset eivät olisi tunnistettavissa kuvista, kuvasin heitä niin, ettei heidän kasvonsa näy. Kuvaamista varten pyysin lasten huoltajilta kirjalliset luvat lasten kuvaamiseen (Liite 2). Lupakyselyn yhteydessä kerroin myös tulevasta toiminnasta ja siitä, kuka olen ja miksi olen toimimassa ryhmän parissa kevättalvella 2012. Kuvaamisluvan lisäksi pyysin vanhemmilta luvat myös lapsen osallistumiseen toimintaan. Halusin antaa vanhemmille myös mahdollisuuden kieltäytyä siitä, että lapsi voisi osallistua toimintaan. Tämän perustelen sillä, että olin vanhemmille täysin tuntematon. Lupakyselyssä kerroin kuitenkin, että henkilökunnan jäsenet ovat mukana toiminnassa ja toiminta tapahtuisi päiväkotipäivän sisällä. Kaikki vanhemmat vastasivat lupakyselyyn myöntäen sekä kuvaamisen että lapsen osallistumisen toimintaan. Annin äiti oli kirjoittanut kyselyn reunaan tarkennuksen, että Anni saa osallistua toimintaan jos *hän itse sitä haluaa*. Tämä kommentti kiteyttääkin ajatukseni lapsen osallisuudesta ja päätösvallasta.

5.2 Ensimmäinen kerta - Lähdetkö kanssani seikkailemaan?

Ensimmäisellä kerralla aloitin toiminnan rauhallisesti, sillä vaikka lapset olivatkin nähneet minut useasti aikaisemmin, uskoin että olin heille yhäkin vieras. Edellisestä tapaamisesta oli aikaa pari kuukautta ja silloinkin olin lähinnä seuraamassa lasten toimintaa, en toimimassa läheisessä kontaktissa heidän kanssaan. Toiminta tapahtui pienessä tilassa, joka oli ryhmän omassa käytössä päivittäin. Lapsia oli paikalla vain kolme, Joonas, Olli ja Heikki ja aikuisia kuusi. Suunnitelmieni mukaisesti en varannut ensimmäiselle toimintakerralle kovin paljon ohjelmaa, jotta ryhmä ja minä voisimme ensin tutustua toisiimme rauhassa. Lapsilla oli ollut

juuri ennen toiminnan alkamista oma aamupiirinsä samassa tilassa, joka oli varattu aistitarinalle. Olli ja Heikki olivatkin aluksi silminnähden hämmentyneitä siitä, että toiminta jatkui poikkeuksellisesti samassa tilassa, jossa aamupiiri oli ollut. Olli ei olisi aluksi halunnut tulla mukaan toimintaan, mutta suostui lopulta osallistumaan aikuisen sylissä istuen.

Minä istuin toiminnan alkaessa lattialla patjalla ja muut ryhmäläiset tuoleilla ympärilläni. Kerroin aluksi kuka olen ja Joonas sekä Olli osoittivat muistavansa minut aikaisemmilta tutustumiskerroilta, lähinnä nyökyttelemällä päätään ja hymyilemällä kysyttäessä. Heikki otti minuun hyvin vähäisesti kontaktia. Kerroin lapsille, etten tullut tällä kertaa yksin, vaan mukani on pelokas ja ujo ystävä, joka haluaisi kovasti tutustua lapsiin. Tässä kohtaa myös Olli alkoi kiinnostua toiminnasta. Vihjaisin lapsille, että olin kuullut ystävän pitävän musiikista, joten kaivoimme taikapussista kulkusia, joilla aloimme houkutella ystävää esiin. Jokainen ryhmäläinen soitti kulkusta ja yhtäkkiä Joonas osoitti sormellaan ylös ja sanoi siellä liikkuvan jonkun hahmon. Katselimme kaikki yhdessä samaan suuntaan ja totesin, että jos kulkusia soittettaisiin kovempaa, ystävä voisi ehkä muuttua näkyväksi. Yhtäkkiä olin kuulevinani vieressäni olevasta laukusta rapinaa ja kulkusilla soittaminen taukosi. Lapset olivat koko ajan hyvin keskittyneitä ja tarkkailivat liikkeitäni hiljaisuuden vallitessa. Kassista nousi lopulta käsinukke, joka esitteli itsensä pupuksi (Kuva 1).

Kuva 1: Pupu ja kassi

Kerroin pupun roolissa lapsille, että olen yksinäinen ja halusin tutustua lapsiin. Kysyin myös, haluaisiko joku lapsista tutustua minuun, jolloin Olli ojensi kättään pupua kohti. Olli ja pupu tutustuivat ensimmäiseksi ja Olli nautti silminnähdessä pupun pehmeästä pinnasta ja siitä, kuinka pupu kutitti pitkällä korvillaan Ollin kasvoja ja päätä. Toiminnan aikana Olli ojensi useaan otteeseen kättään pupua kohti ja halusi tervehtiä sitä yhä uudelleen. Pupu kiersi jokaisen lapsen ja aikuisen luona tutustumassa heihin, kysyen nimen ja kutittaen korvilla ja tassuilla. Heikki oli aluksi selvästi varuillaan pupun suhteen. Hän käänsi katseensa pois pupusta ja minusta, kun tulimme lähelle. Lopulta Heikkikin otti pupun tervehdysten vastaan hymyillen ja nauraen, kun pupu kutitteli hänen kasvojaan. Pupun ilmestyminen kulkusten avulla ja tutustumiskierros muuttuivat rituaaliksi jokaisen toimintakerran alkuun.

Tutustumiskierroksen jälkeen pupu ehdotti lapsille, että lähtisimmekö yhdessä matkalle. Joonas oli sitä mieltä, että se ei ollut hyvä ajatus, johon pupu totesi, että mukaan ei ole pakko lähteä. Henkilökunnan jäsenten ehdottaessa lapsille, jospa he kaikki yhdessä lähtisivät matkalle, hyppäsi Joonas kuitenkin tuoliltaan lattialle luokseni. Kutsuin myös muut lapset ja aikuiset alas lattialle, mutta Olli ei halunnut tulla alas. Hän jäi istumaan penkilleen ja sanoin hänelle, että hän voi myöhemmin liittyä joukkoon.

Olin laittanut lattialle ennen toiminnan aloitusta kankaan, jonka alla oli monenlaista tavaraa ja erilaisia kuvia (Kuva 2). Kerroin kankaan alla olevan pupun tavaroita, josta pitäisi valita matkalle lähtevät asiat mukaan. Pyysin penkillä istuvaa Ollia avukseni nostamaan kankaan pois tavaroiden päältä ja hän tulikin heti avukseni. Piilosta paljastui paljon erilaisia esineitä ja kuvia, joista lapset saivat kerätä reppuun kaikki ne, joita he ajattelivat matkalla tarvitsevan. Kaikki lapset osallistuivat tavaroiden keräämiseen, myös aluksi sivuun jäänyt Olli näytti innokkaana valitsemiaan tavaroita ja kuvia minulle ja pupulle. Myös ujustellut Heikki tuli valitsemaan tavaroita reppuun. Kun repun sisältö oli mieleinen, suljimme repun yhdessä Heikin kanssa.

Lopulta lapset ja aikuiset menivät istumaan takaisin paikoilleen. Pupu kiitteli avusta ja ihmetteli repun painavuutta. Pupu sanoi olevansa hyvin väsynyt ja lähtevänsä nukkumaan kertoen, että matkan tekoa jatkettaisiin seuraavalla kerralla. Pupulle soitettiin kulkusten helinää vielä kerran, jolloin Pupu meni takaisin samaan laukkuun, josta oli tullutkin. Lasten palautteenantoa en tarkoituksella sisällyttänyt ensimmäiseen toimintakertaan, jotta toiminta olisi ensimmäisellä kerralla lapsille mahdollisimman helppoa ja mukavaa.

Kuva 2: Pupu ja sen tavaroita

5.2.1 Henkilökunnan arviointi

Henkilökunta vastasi toiminnan jälkeen arviointilomakkeeseen (Ks. luku 4.2 Arviointikeinot & Liite 1). Olen kirjoittanut arviointilomakkeen vastaukset auki niin, että kerron ensin lapsen nimen, jonka kanssa aikuinen on työskennellyt. Tämän jälkeen kerron numerollisen vastauksen ja sen jälkeen avaan mahdollisia tarkentavia sanoja, joita työntekijä on arviointilomakkeeseen lisännyt. En avaa kaikkia henkilökunnan kirjoittamia asioita, ainoastaan ne, jotka koen tavoitteiden näkökulmasta tärkeiksi ja jotka ovat mahdollisia avata ilman yksityisyyden suojan ja vaitiolovelvollisuuden loukkaamista. En myöskään erikseen kerro, jos joku aikuisista on jättänyt vastaamatta kysymykseen. Kirjoitan myös oman näkemykseni jokaisen väitteen toteutumisesta, kuitenkin niin, että kysymyksiin *i* & *j* vastaan osiossa *oma arviointi*. Henkilökunnan vastausten jälkeen avaan lisää omia mietteitäni toiminnan suhteen. Sama arviointitapa oli osa jokaista toimintatuokiota.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Heikki: 3 (aika paljon) ”Alkujännityksen jälkeen kilisytti kulkusta ja lähti lattialle valitsemaan retkivarusteita.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Toimintaan mukaan lähteminen oli aluksi vaikeaa. Halusi istua aikuisen sylissä. Kun tunti olonsa turvalliseksi ja tarina pääsi alkamaan... Selvästi kiinnostui ja hiljeni kuuntelemaan. Halusi tutustua pupuun. Tervehti pupua ja halusi kosketella useampaan kertaan. Osallistui aktiivisesti matkarepun täyttöön. Teki valintoja.”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Kuunteli tarinan alkua ja kilisteli ’taikasointinta’. Pakkasi tavaroita reppuun. Tervehti pupua.”

Olin positiivisesti yllättynyt siitä, kuinka aktiivisesti lapset osallistuivat toimintaan. Toisaalta minulla ei ollut vertailukohtaa, koska toimintakerta oli ensimmäinen. Ollin ja Heikin liittymisen mukaan toimintaan oli hienoa nähdä. Alkujännityksen ja -hämmennyksen jälkeen molemmat heistä osallistuivat aktiivisina toimintaan. Näin ollen osallisuuden tavoite toteutui mielestäni ensimmäisellä kerralla yli odotusten.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Seurasi tarkkaan mitä tapahtuu ja osallistui mielellään eri tehtäviin.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Seurasi tarinaa ja toimi annettujen ohjeiden mukaisesti.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Ujostellen, mutta tarkkaili valppaana koko ajan tapahtumia.”

Pieni osallistujamäärä antoi minulle mahdollisuuden tarkkailla kaikkia lapsia tasapuolisesti. Tulkintani mukaan lapset havainnoivat toimintaa enimmäkseen hyvin valppaasti. Olli ja Joonas ottivat suoraan kontaktia minuun ja erityisesti pupuun sekä reagoivat nopeasti tarinan käännekohtiin. Tästä päätin, että he molemmat havainnoivat tapahtumia aktiivisesti ja valppaasti. Sen sijaan Heikin valppautta en kyennyt yhtä hyvin päättelemään, sillä Heikki selvästi vältteli toiminnan alkupuolella katsettani sekä arasteli pupua. Heikin kanssa työskennellyt työntekijä kuitenkin näki Heikin valppauden, mikä tulee ilmi myös kirjallisesta vastauksesta. On mielenkiintoista huomata, kuinka ohjaajalla voi olla täysin eri käsitys osallistujan aktiivisuudesta, jos osallistuja ujostelee ohjaajaa. Myös se, että henkilökunta tuntee Heikin hyvin, helpottaa heidän päättelyään siitä, kuinka valppaana ja aktiivisena Heikki toimintaa seuraa.

c. Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin

Joonas: 1 ”Lähinnä kuunteli tarinan kehittymistä.”

Heikki: 1 ”Ei (vielä) sellaisia taitoja.”

Lapset keräsivät tavaroita reppuun, joka oli mielestäni osoitus kiinnostuksesta tarinan kehittämiseen. Toinen osoitus tästä oli se, kun Joonas hyppäsi tuolilta alas ja oli lähdössä matkalle ennen kuin ehdin pyytää. Omalta osaltaan myös kulkusten kilistelyn oli tarinan kehittämiseen liittyvä elementti, sillä ilman sitä ei pupu olisi tullut paikalle ja jokainen halusi kulkusta kilistämällä nähdä salaisen ystävän. Joonaksen katonrajassa näkemä hahmo oli sekin selkeä elementti, jolla Joonas halusi tarinaa kehittää.

d. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Joonas: 3 (aika paljon) ”Joonas sai valita reppuun retkelle mukaan tavaroita.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Teki valintoja matkareppua täyttäessä.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Valitsi monta esinettä reppuun.”

Lapset tekivät valintoja, kun reppua pakattiin. Myös matkallelähtö oli vapaaehtoista ja pupun tutustuminen, joten oman valinnan mahdollisuus toteutui siinäkin tilanteessa.

e. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Heikki: 2 (hieman) ”Vuorovaikutuksessa lähinnä vetäjän-pupun kanssa.”

Olli: 2 (hieman) ”Vuorovaikutuksessa pupun (Hannan) kanssa. Tervehti pupua ja halusi kosketella paljon.”

Joonas: 2 (hieman) ”Odotti vuoroaan kun valittiin esineitä reppuun.”

Lasten keskinäinen kommunikointi jäi vähäiseksi. Henkilökunnan mukaan lapset eivät yleensäkään kommunikoi tai leiki yhdessä kovin paljon. Tällä kerralla lasten välisen vuorovaikutuksen mahdollisuus tuli lähinnä repun pakkaamisessa ja siinä, kun yhdessä katselimme, mitä kukakin oli reppuun valinnut. Lapset olivat vuorovaikutuksessa lähinnä pupun kanssa ja hieman myös minun kanssani. Lapset ottivat kontaktia myös työntekijöihin, esimerkiksi pyrkimällä syliin. Lapset myös muuttuivat rohkeammiksi, jos henkilökunnan jäsenet olivat toiminnassa aktiivisesti mukana. Heikin vuorovaikutus minun ja pupun kanssa vahvistui toiminnan loppupuolella, pakatessa reppua.

f. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Heikki: ”Muut leikit alkoivat heti toiminnan jälkeen.”

Kysymykseen vastaaminen oli vähäistä ja tähän on varmasti osasyynä se, että henkilökunta täytti lomakkeet parin tunnin sisällä toiminnan loppumisesta, joten tarkkailuaikaa ei ollut ehtinyt kuluu paljonkaan. Draaman tapahtumat voivat näyttäytyä lasten toiminnassa paljon myöhemminkin.

g. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Joonas: 2 (hieman) ”Pupu kosketti tervehtiessä, kulkusen kilinä.”

Heikki: 2 (hieman) ”Kuuloaisti- (kulkunen) ja tuntoaisti- (pupun koskettelu) kokemuksia.”

Olli: 2 (hieman) ”Kuuloaistikokemus (kulkunen), tuntoaistikokemus (pupu).”

Ensimmäiselle kerralle olin varannut vain vähän aistimateriaalia tai menetelmiä aistien aktivoimiseksi. Kulkusten kilinä, hiljaisuuden kuunteleminen sekä pupun koskettelu olivat ensimmäisen kerran suunniteltu aistimateriaali. Lisäksi reppuun valitut kuvat ja esineet toimivat näkö- ja tuntoaistia aktivoivina. Kosketeltavien esineiden vaikutus näkyi erityisesti Heikin kohdalla, sillä hän jäi kaksi kertaa tarkastelemaan esinettä käsissään. Toiset lapset keskittyivät lähinnä kuvien tarkasteluun ja valintaan, mutta Heikki oli enemmän kiinnostunut tutki-
maan suurta lapasta ja kimaltelevaa huivia.

- h. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden (vastataan 2.ohjauksen jälkeen)

Koska toimintakerta oli ensimmäinen, ei kysymykseen tullut vastauksia.

- i. Muuta huomioitavaa lapsen / lasten ja ohjaajan toimimisesta?

Heikki: ”Heikki ujosteli alkuun, mutta tuokion vetäjän rauhallinen ja väliin innostava ote sai Heikin osallistumaan tuokioon.”

Joonas: ”Ohjaaja otti mukavasti lapset mukaan.”

Olli: ”Lapset olivat aluksi hämillään tilanteen outoudesta. Olivat kuitenkin niin kiinnostuneita, että keskittyivät hiljaa kuuntelemaan tarinaa. Ensimmäiseksi keräksi lasten osallistuminen yllättävän runsasta. Ohjaaja oli suunnitellut toiminnan hyvin vastaamaan lasten ’tasoa’.”

- j. Mitä toiminta herätti sinussa?

Heikki: ”Oli ihana nähdä Heikin avautuvan niin nopeasti (ei olisi onnistunut tod. näköisesti puoli vuotta sitten). Ollille oli vaikeaa alkuun tulla tuokioon mukaan (luuli, että aamupiiri uudestaan), mutta vapautui nähtyään pupun ja antoi pupun heti koskea itseään! Hienoa, mutta harvinaista.”

Joonas: ”Mukava tarinatuokio jonka jatkoa jäämme jännityksellä odottamaan.”

5.2.2 Oma arviointi

Se, että kaikki lapset ja suurin osa henkilökunnasta olivat minulle tutustumiskäyntien ansiosta entuudestaan tuttuja, helpotti toiminnan aloittamista suuresti. Muistin kaikkien lasten nimet ulkoa ja minulla oli jonkin verran pohjatietoa siitä, kuinka lapset toimivat ohjaustilanteessa ja pientä aavistusta myös heidän luonteenpiirteistään. Jos en olisi tuntenut ryhmää etukäteen, olisin suunnitellut hyvin erilaisen kokonaisuuden, joka ei olisi toiminut tämän ryhmän kanssa todennäköisesti ollenkaan tai ainakin paljon huonommin.

Noin puolet ryhmästä, sekä lapsista että henkilökunnasta, oli ensimmäisellä ohjaukserällä pois. Se oli hieman harmillista, sillä en saanut realistista käsitystä työskentelystä koko ryhmän kanssa. Toisaalta tilanne antoi minulle mahdollisuuden tutustua ja toimia näiden kolmen lapsen kanssa tiiviimmin ja ottaa heihin kontaktia. Kuten jo sanoin, minua yllätti ensimmäisellä ohjaukserällä se, kuinka intensiivisesti lapset osallistuivat toimintaan. Heti toiminnan alkuun tullut *piilossa olevan ystävän arvoitus* oli tarkoitettu koukuttavaksi elementiksi ja saattoi osaltaan saada lapset kiinnostumaan ja jännittymään. Pupun ilmestyminen laukusta saattoi kuitenkin toimia jopa pelottavana tapahtumana, koska lapsilla ei ollut minkäänlaista aavistusta siitä, millainen olento tulee piilosta ulos. Lapset olivat kuitenkin koko ajan turvallisesti aikuisten lähellä ja heillä oli mahdollisuus mennä syliin, mikäli toiminta tuntui liian pelottavalta.

Lapset seurasivat toimintaa lähes koko ajan valppaana, vaikka erityisesti Heikin valppaus ei osoittautunut minulle selkeänä. Lapset olivat valmiita ottamaan osaa toimintaan tai kieltäytymään siitä, mikä oli myös osoitus intensiteetistä ja osallisuudesta. Henkilökunnan jäsenet kertoivat toiminnan jälkeen, kuinka yllättyneitä he olivat lasten keskittyneisyydestä toimintaan ja siitä, kuinka hyvin ja rauhallisesti ensimmäinen kerta meni. He ihmettelivät erityisesti sitä, kuinka tarkkaavaisesti lapset kilisyttivät kulkusia toiminnan alkupuolella, vaikka sama ryhmä voisi toisessa tilanteessa käyttäytyä paljon riehakkaammin ja keskittymättä. Henkilökunta arveli tämän mahdollisesti johtuvan siitä, että tilanne ja ohjaaja olivat uusia ja jännittäviä. Vaikuttavana tekijänä saattoi olla myös se, että ryhmä oli niin pieni. Eräs työntekijä nosti tärkeänä elementtinä esille myös Ollin pääsemisen mukaan toimintaan ja nopean sopeutumisen alkuhämmennyksen jälkeen. Myös toiminnassa olleet temmon vaihtelut saivat työntekijöiden mielestä lapset aina uudelleen keskittymään ja innostumaan. Koen, että ohjaajan tulee itsensä olla innostunut toiminnasta ja uskoa siihen, mitä tekee. Sillä tavoin mielestäni myös osallistujat saa mukaan toimintaan helpommin. Myös henkilökunnan vahva osallistuminen ja heittäytyminen ovat tärkeässä osassa toiminnan onnistumista.

Ensimmäisellä toimintakerralla sain paljon hyödyllistä tietoa lasten mahdollisuuksista. Vaikka olen seurannut ja osallistunut ryhmän toimintaan jo syksyllä, on omakohtainen kokemus ohjaamisesta paljon antoisampi. Tärkeimpänä oppimiskokemuksena ensimmäiseltä ohjaukserralta voin nimetä sanattoman toiminnan mahdollisuuksien avautumisen. Kun aloitin toiminnan suunnittelemisen, ajattelin pitkälti niin, että toiminta pohjautuu paljon sanalliseen viestintään sekä itseni että lasten puolelta. Kun tutustumiskäynneillä kuulin, että suurin osa lapsista ei puhu tai puhuu vain vähän, olin hetken aikaa hukassa suunnitelmieni suhteen. Ensimmäisen ohjaukserran aikana oivalsin selkeästi, että lasten ei tarvitse tuottaa sanoja johdattaakseen tarinaa eteenpäin ja osallistuakseen.

Lasten muuttuminen rohkeammiksi, kun heidän kanssaan toiminut pari kannusti heitä, tukee ajatusta draamaparitoiminnan merkityksestä. Teoriaosuudessa kerroin, että opinnäytetyössäni draamaparitoiminnan tarkoitus on myös rohkaista lapsia itsenäisempään toimintaan ja osallisuuteen. Heti ensimmäisellä toimintakerralla tämä tavoite näytti toteutuvan.

5.3 Toinen kerta - Sukelletaan syvyyksiin

Toisella kerralla mukana oli viisi lasta ja kuusi aikuista. Jo toista kertaa pois oli CP- ja näkövammaisen Samu, jota huomioiden olin suunnitellut toimintaan erityisesti tunto- ja kuuloais-teihin perustuvaa materiaalia. Samaa materiaalia saatoin kuitenkin käyttää mainiosti koko ryhmän kanssa, vaikka Samun poissaolo minua kovasti harmittikin. Lapsista Anni ja Ville olivat ensimmäistä kertaa mukana. Tilana käytimme samaa pientä tilaa, jossa toimimme edelliselläkin kerralla.

Olli, jolle ensimmäisellä kerralla oli hieman vaikeaa tulla mukaan toimintaan, oli ensimmäisenä istumassa paikallaan eikä ujustellut laisinkaan. Muutkin lapset saapuivat paikalle helposti, mutta Anni oli aluksi ihmeissään tilanteesta. Tällä kertaa istuimme koko porukka lattialla patjoilla tuolien sijaan. Tämä olikin paljon toimivampi ratkaisu, sillä lattialla istuen lapset saattoivat helpommin osallistua ja liikkua paikoiltaan. Jokaisella lapsella oli parinaan tuttu aikuinen ja paikalla oli myös yksi aikuinen ilman lapsiparia. Aloitin toiminnan kertomalla kuka olen ja näytin kuvaa, jossa olen pupun kanssa yhdessä. Jätin kuvan päiväkodille, jotta henkilökunta voi näyttää lapsille, milloin olen tulossa pitämään toimintaa. Kysyin lapsilta, muistavatko he minut ja pupun, kun olemme olleet täällä aikaisemmin. Ensimmäisellä kerralla mukana olleista lapsista Olli muisti selvästi minut ja pupun. Tämän saattoi päätellä jo siitä, että heti päiväkodille saavuttuani Olli tuli luokseni sanoen *pupu* useaan kertaan. Muut lapset olivat hieman empivän näköisiä, mutta ensimmäisellä kerralla mukana olleet Joonas ja Heikki eivät kumpikaan ujustelleet minua tällä kerralla.

Soitimme jälleen yhdessä kulkusia ja katselimme ympärille etsien merkkejä pupusta. Joonas sanoi, että *laukku* ja tuli näyttämään, mistä pupu mahtoi löytyä. Pupu nousikin laukusta, jolloin monet lapsista olivat selvästi innostuneita ja hämmästyneitä. Olli halusi tervehtiä heti pupua, jonka jälkeen pupu teki samanlaisen tervehtimiskierroksen kuin ensimmäisellä kerralla, aloittaen sen tällä kertaa Annista. Anni oli aluksi vetäytyvä pupun suhteen, mutta rohkeni pian koskettamaan sitä. Anni oli aluksi koko ajan aikuisen sylissä, josta käsin hän tarkkaili toimintaa. Pupu tervehti kaikki lapset ja aikuiset sivelemällä jokaisen kasvoja korvillaan. Jokin lapsista otti pupun tervehdyksen vastaan. Kierroksen jälkeen kerroin matkarepusta, joka pakattiin viime kerralla mukaan. Kaikki lapset tulivat luokseni tyhjentämään reppua, jotta voisimme katsoa mitä valitsimme retkelle mukaan.

Matkarepun tutkimisen jälkeen kerroin lapsille, että seuraavaksi meidän tulisi päättää minne päin maailmaa lähtisimme matkustamaan. Pupulla oli mukanaan neljä suurta valokuvaa erilaisista maisemista, joista joku lasten tulisi valita matkakohdeksi. Kuvat esittivät valkoista jäävuorta, kosteaa viidakkoa, kuivaa aavikkoa ja värikästä meren maisemaa. Mukana oli myös eri kuviin sopivaa musiikkia, joita sovelsin sen mukaan, mikä matkakohde tulisi valituksi. Esittelin kuvat lapsille ja liitin kuviin aistimateriaalia, joka kertoi kuvassa olevan paikan ilmastosta. Jäävuorikuvaan liitin kylmäkallen, jota lapset saivat koskettaa. Viidakkoa esittävään kuvaan yhdistin kuumennetun jyvätynyn, jota osa lapsista mielellään puristeli sekä sumutepullon, josta suihkautin lasten yläpuolelle vesisumupilven. Tämä ohjelmanumero aiheutti sekä hilpeää ja ihastunutta naurua että kauhistuneita ilmeitä. Erityisesti Olli näytti säikähtävän yllättävää tapahtumaa, vaikka näytin suihkepulloa lapsille ennen suihkauttamista ja kerroin, että viidakossa saattaa olla myös kosteaa. Olli kuitenkin rauhoittui nopeasti hänen parinaan olleen aikuisen avulla. Johdatin Ollin ajatukset pois vesisumusta näyttäen hänelle viidakkokuvaa ja kertoen, että viidakossa saattaa lymyillä monenlaisia eläimiä. Merenpohjan elämää esittävään

kuvaan liitin myös vesisuihkun, tällä kertaa kysyen, ketkä lapsista haluavat uuden suihkauksen. Osa lapsista halusi uudelleen vesisuihkun ja lopulta myös Olli halusi vesisuihkauksen kädelleen. Kuivaa aavikkoa kuvasti kuuma jyväpussi ja rapiseva leivinpaperi, jota myös lapset saivat rapistella.

Matkakohteen valinta tapahtui niin, että jaoin kaikki kuvat eri puolille huonetta ja pyysin lapsia menemään sen kuvan luo, jonne haluaisivat matkustaa. Tilanne aiheutti aikamoisen sekamelskan, kun osa lapsista ei ymmärtänyt, mitä piti tehdä. Muun muassa Joonas keräsi kuvat itselleen sitä mukaa, kun olin ne levittänyt eri puolille huonetta. Ville pyrki poistumaan tilasta ja samoin teki hetken aikaa myös Anni. Lopulta kuitenkin kolme lapsista valitsi meren elämää esittävän kuvan ja yksi viidakon. Jäävuorta ja aavikkoa ei yksikään lapsista valinnut. Valitsimme enemmistöllä matkakohteeksi merenpohjan.

Matkakohteen valinnan jälkeen otin matkarepun selkääni. Reippaan musiikin soidessa aloimme verryttellä matkaa varten yhdessä. Verryttelyn jälkeen lähdimme matkalle ja nousimme lentokoneella ylailmoihin. Aikuiset liikkuivat lasten kanssa kukin tavallaan, osa lapsia sylissä *lennättäen* ja osa *lensi* lasten kanssa levittäen kätensä lentokoneen siiviksi. Pian laskeuduimme maahan ja kysyin lapsilta, mitä he näkevät ympärillään. Lapset eivät aluksi nähneet mitään, kunnes Joonas kuuli koputusta. Koputus kuului todellisuudessa Villen lyödessä jalkaa lattiaan, mutta yhdessä olimme varuillamme siitä, mistä koputus saattoi kuulua ja menimme matalaksi lattialle. Joonas osoitti lipaston alle sormellaan ja sanoi, että siellä on eläin, jota yhdessä etsimme. Myös hieman syrjässä ollut Anni tuli lattialle katsomaan, oliko lipaston alla todellakin joku eläin.

Aikamme eläintä etsittyämme nousimme ja jatkoimme matkaa. Eteen tuli pian likaisen oranssi joki, jota esitti lattialle levittämäni pitkä kankaanpala. Osa lapsista käveli suoraan kankaan päälle, ennen kuin ehdin kertoa, että kyseessä oli likainen joki, johon ei missään nimessä kannattanut astua. Kehotin lapsia keksimään keinon, jolla joen voisi ylittää. Tuolloin työntekijät jo hyppelivät joen yli, joten lasten oma oivallus jäi tällä kertaa toteutumatta. Hienoa kuitenkin oli, että lopulta kaikki lapsista hyppelehtivät joen yli useampaan kertaan, yhdessä aikuisten kanssa.

Joen ylittämisen jälkeen levitin suuren sinisen kankaan lattialle. Musiikki vaihtui reippaasta ilottelusta rauhalliseen meren kuuhuntaan. Osa lapsista hyppäsi kankaan päälle heti uimaan. Yhdessä sukelsimme meren syvyysiin, jonka jälkeen henkilökunnan kanssa muodostimme lasten päälle liikkuvan meren suuria sinisiä kankaita heilutellen. Tässä vaiheessa tunnelma alkoi olla riehakas ja äänekäs ja lapset pyörivät kankaiden alla vauhdikkaasti. Pari lasta oli tässä vaiheessa hieman syrjässä tapahtumista, mutta tulivat lopulta hekin kankaiden alle. Pian kankaat laskeutuivat lattialle ja kerroin, että pitkän matkan jälkeen olisi paras hieman levähtää

ja makoilla kauniilla meren pohjalla. Kerroin lapsille, että jos he olisivat rauhallisesti, voisivat meren värikkäät ja arat kalat tulla kutittelemaan heidän kasvojaan. Aikuiset ottivat pienet huivit ja alkoivat sivellä lepäilevien lasten kasvoja hellästi niillä. Pikku hiljaa lapset rauhoittuivat, vaikka erityisesti Villelle rauhoittuminen oli vaikeaa. Taustalla kuului meren kuohunnan ääntä.

Lasten noustua istumaan tuli pupu kiittämään lapsia jännittävästä päivästä. Pupu vilkutti lapsille ja meni nukkumaan takaisin omaan laukkuunsa. Lopuksi esittelin lapsille kortit, joihin olin piirtänyt punaisella kynällä hymyä esittävän ilmeen, sinisellä surullisen ilmeen sekä violetilla välinpitämättömän ilmeen. Pyysin lapsia valitsemaan, mikä ilmeistä kertoo heidän olostaan tällä hetkellä. Kaikki lapset Villeä lukuun ottamatta valitsivat hymyilevän kortin. Ville valitsi surullisen kortin. Toiminta päättyi.

5.3.1 Henkilökunnan arviointi

Jätin arviointilomakkeet toisen toimintakerran jälkeen päiväkodille ja hain ne myöhemmin, jotta henkilökunnalla oli mahdollisuus kirjoittaa havaintojaan pidemmällä aikavälillä. Kaikki lapsen kanssa työskennelleet henkilökunnan jäsenet olivat vastanneet lomakkeeseen toisen toimintakerran jälkeen.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Ville: 2 (hieman) ”Touhusi aivan muuta. Vaikeaa keskittyä mihinkään.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Osallistui toimintaan mielellään. Nauru naamalla lentokoneessa lensi, hyppi innoissaan (ja taitavasti) ’joen’ yli.”

Anni: 3 (aika paljon) ”Hienosti ajoittain osallistui, välillä yritti poistua tilasta.”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Osallistui repun tarkistukseen, muisti mistä pupu tulee, valitsi matkakohteen.”

Olli: 4 (hyvin paljon) ”Lähti heti alusta mukaan toimintaan.”

Mielestäni erityisesti myös ensimmäisellä kerralla mukana olleiden lasten osallistuminen ja rohkeus oli yhä voimakkaampaa. Myös ensimmäistä kertaa mukana olleet Anni ja Ville osallistuivat ensimmäiseksi kerraksi mielestäni aktiivisesti toimintaan, vaikka Anni arastelikin ja Vilellä oli keskittymisvaikeuksia.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Ville: 2 (hieman) ”Ei malttanut olla paikallaan.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Kuunteli ja odotti seuraavaa tapahtumaa.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Alusta asti oli kuulolla ja toimi annettujen ohjeiden mukaan.”

Anni: 3 (aika paljon) ”Seurasi valppaana ja kiinnostuneena osan aikaa, ajoittain omissa ajatuksissaan.”

Olli: 4 (hyvin paljon) ”Oli tarkkaavainen ja kiinnostunut.”

Minun mielestäni toiminta kävi aika ajoon sekavaksi. Osa lapsista näytti välillä siltä, että heidän oli vaikea seurata toiminnan kulkua keskittyneesti. Yleisesti ottaen toiminta kiinnosti kuitenkin lapsia ja he havainnoivat tapahtumia, vaikka keskittymiskyky aika ajoon herpaantuikin.

c. Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin

Ville: 1 (ei lainkaan)

Heikki: 1 (ei lainkaan)

Olli: 1 (ei lainkaan)

Joonas: 2 (hieman) ”Kaapin alta löytyi jokin vaarallinen eläin.”

Anni: (2 hieman) ”Ehkä hankalaa ymmärtää kaikki ympärillä tapahtuva, myös eteenpäin ajattelu haasteellista.”

Esimerkiksi matkakohteen valinnan suhteen lapset toimivat eri tavoin. Mielestäni toiset lapsista olivat innokkaita valitsemaan matkakohteen kuvien perusteella, vaikka osa ei selvästikään ymmärtänyt mistä oli kysymys. Kuitenkin mielestäni esimerkiksi Joonas oli hyvinkin innokas valitsemaan matkakohdetta, samoin Olli. Mielenkiintoista onkin huomata oman ja henkilökunnan havainnon ero tässä asiassa. Tälläkin kerralla, kuten ensimmäisellä, Joonas kehitti tarinaa eteenpäin kuulemalla koputusta ja näkemällä eläimen kaapin alla. Yleisesti ottaen tällä kertaa tarinan kehittäminen tuntui olevan lapsille haasteellisempaa kuin ensimmäisellä kerralla.

d. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Olli: 2 (hieman) ”Matkakohteen valinta... jonka Olli teki hyvin selkeästi ja varmasti.”

Ville: 2 (hieman)

Heikki: 2 (hieman) ”Sai valita minne pupun matka vie. Valinta oli hänelle kyllä vaikea ja vaikutti siltä, että Heikki käveli sinne, missä oli eniten muita (eli vedenalaiseen maailmaan).”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Sai valita matkan määränpäin.”

Anni: 4 (hyvin paljon) ”Toiminnassa paljon valintojen mahdollisuuksia.”

Lapset saivat valita toiminnassa matkakohteen, johon moni lapsista innokkaasti lähtikin mukaan. Toisaalta matkakohteita oli tarjolla ehkä liikaa ja tilanne oli selvästi toisille lapsille haastava ymmärtää.

e. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Anni: 2 (hieman) ”Aikuisen kanssa ajoittain.”

Joonas: 2 (hieman) ”Vastasi aina välillä ohjaajan esittämiin kysymyksiin.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Heikki lähti yhdessä muiden lasten kanssa hyllyn alle katsomaan mikä eläin siellä on ja ’joen’ yli hyppivät myös yhtä aikaa.”

Ville: 2 (hieman)

Olli: 3 (aika paljon) ”Tervehti pupua ja halusi koskettaa useampaan kertaan. Suostui yhteistyöhön kanssani tuokion liikunnallisissa osuuksissa. Ei vuorovaikutusta toisiin lapsiin.”

Lapset olivat aikuisten kanssa vuorovaikutuksessa muun muassa lentokoneella lennettäessä ja pupun kanssa toimiessa. Vuorovaikutusta lasten kesken syntyi lähinnä lasten valitessa matkakohdetta. Mielestäni lapset toimivat aika vähän vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa.

f. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Joonas: 1 (ei lainkaan)

Ville: 1 (ei lainkaan)

Heikki: 1 (ei lainkaan) ”Ei näkynyt, mutta tällä kerralla kaikki viime tuokiossa paikalla olleet lapset muistivat pupun ja ohjaajan.”

Olli: 2 (hieman) ”Ollisiko Olli ollut hieman rauhallisempi ja jaksoi kärsivällisemmin odotella tulevaa lounasta, joka yleensä on hänelle vaikeaa.”

En voi sanoa, kuinka lapset toimivat toimintakertojen välillä, mutta edellisellä kerralla mukana olleiden lasten oli selkeästi helpompi osallistua tällä kerralla toimintaan mukaan. He tunsivat minut ja tulivat tilaan omaehtoisesti, mikä ei ollut niin yksinkertaista ensimmäisellä kerralla.

g. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Anni: 3 (aika paljon) ”kuulo, tunto, näkö.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Kyllä: kuuloaisti (kulkuset), tuntoaisti (pupun kosketus, huiveilla kosketus + kuuma (kauratyyny), kylmä (kylmäkalle) ja märkä (suihkepullo).”

Joonas: 3 (aika paljon) ”tuntoaisti (kuuma, kylmä, märkä).”

Olli: 3 (aika paljon) ”Matkakohde... oli lämmintä, viileää, kosteaa, rapisevaa. Merenalainen maailma... musiikki ja huiveilla sively.”

Tällä kertaa aistimateriaalia oli mukana hyvin paljon, joten lapset saivat aistikokemuksia runsaasti. Erityisesti niitä tuli tuntoaistille, monin tavoin. Tärkeimpinä nostin esiin erityisesti kylmän, kuuman ja märän tuntemukset, jotka olivat yllättäviä aistimuksia tavallisessa sisätilassa.

h. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Olli: 2 (hieman) ”Edellisellä kerralla arasteli, eikä olisi heti suostunut tulemaan mukaan. Nyt Hanna ja asia selvästi muistissa tuttuna tapahtumana ja Olli lähti heti mukaan toimintaan hokien pupu, pupu.”

Joonas: 1 (ei lainkaan) ”Joonas oli mielellään mukana tekemässä. Oli ensimmäisellä kerrallakin.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Heikki lähti heti reippaasti mukaan toimintaan. Selvästi oli muistissa edellinen tuokio, hän osasi odottaa jotain kivaa (edellisellä kerralla lähti varauksellisesti mukaan vasta tuokion loppuvaiheessa).”

Ensimmäisellä kerralla mukana olleet lapset olivat innokkaina mukana tällä kertaa, eikä jännitystä näkynyt, joten mielestäni muutos oli suuri edelliseen kertaan nähden.

i. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta?

Heikki: ”Melkein kaikki lapset (yhtä lukuun ottamatta) olivat hyvin mukana toiminnassa. Ohjaaja (pupun kera) sai alusta asti lasten huomion täydellisesti.”

Anni: ”Rauhallinen ja hyvä ote!”

Ville: ”Parini oli aikalailla ’pihalla’ kaiken aikaa. Puheen ymmärtämisessä isoja puutteita. Vaikeaa toimia yhdessä muiden lasten kanssa.”

Joonas: ”Joonas muisti mistä oli kysymys ja oli mukana heti alusta.”

Olli: ”Hannan saapuessa ryhmään Olli selvästi muisti Hannan ja sanoi ’pupu’. Selvästi siis edellinen kerta oli jäänyt Ollin mieleen. Nyt lähti heti alusta mukaan reippaasti toimintaan. Hienosti keskittyi kuuntelemaan tarinaa ja osallistui toimintaan. Ei oikeastaan vastustellut mitään, mikä oli positiivinen yllätys.”

j. Mitä toiminta herätti sinussa?

Olli: ”Yllätti, kuinka hienosti lapset osallistuivat toimintaan! Oli kiva huomata, että tarina suorastaan vangitsi lapset. Tai ehkä paremminkin vetäjän taidot saivat lapset pysähtymään ja odottamaan mitä seuraavaksi tapahtuu.”

Joonas: ”Oli kivasti suunniteltu, tuokiossa paljon eri toimintaa. Oli mukava osallistua.”

Heikki: ”Ihana tuokio, herätteli kovasti lasten mielikuvitusta. Innolla jää itsekkin odottamaan pupun matkan jatkoa.”

Annin ja Villen parien mielestä tuokio oli ”mukava” ja ”toimiva” ja lapset olivat ”innolla mukana”.

5.3.2 Oma arviointi

Toisella toimintakerralla lapsia ja aikuisia oli mukana enemmän, joten se teki ohjaamisesta haastavampaa. Toiminta oli myös selvästi vauhdikkaampaa ja monimuotoisempaa kuin ensimmäisellä kerralla. En voinut *hallita* tilannetta koko ajan, mutta sehän työssäni onkin juuri eräs tavoitteista! Lasten innokkuus näyttäytyi juuri riehaantumisena ja innokkuutena, mikä onkin hieno asia.

Riehaantuneessa ja monimuotoisessa toiminnassa minun oli välillä vaikea huomioida kaikkien lasten toimintaa ja osallistumista tasapuolisesti, vaikka siihen pyrinkin. Hankalaa on esimerkiksi sanoa, osallistuivatko kaikki lapset kaikkiin toimintaosuuksiin vai eivät. Tässä tärkeään rooliin nousivat henkilökunnan arviointilomakkeet, joista selvisi heidän näkemyksensä toiminnan onnistumisesta ja lasten osallisuudesta. Pohdin myös sitä, kohtelinko kaikkia lapsia tasapuolisesti, vai keskitinkö huomioni välillä erityisesti niihin lapsiin, jotka osallistuivat toimintaan aktiivisemmin. Helposti käy niin, että hiljaisemmat lapset jäävät syrjään toiminnassa. Tässäkin apuna oli henkilökunta, joka kannusti lapsia tulemaan toimintaan mukaan.

Toisella kerralla huomasin merkittäväällä tavalla sen voiman, joka voi olla puheella kommunikation, tai vain vähän puhetta käyttävän ihmisen ilmeissä ja eleissä. Erityisen hyvin tämä näkyi Heikin kohdalla, joka reagoi ilmeillään ja eleillään voimakkaasti draaman tapahtumiin. Oli helppoa seurata hänen mielenliikkeitään esimerkiksi leveiden hymyjen ja hämmästyneiden ilmeiden välityksellä. Sen sijaan joidenkin lasten kohdalla ilmeiden tulkinta oli vaikeampaa ja asetti omanlaisiaan eettisiä kysymyksiä. Esimerkiksi Annin kohdalla oli vaikeaa päätellä, halusiko hän uuden suihkauksen vettä vai ei. Onneksi henkilökunta auttoi minua tulkitsemaan lasten eleitä, jos itse en siihen kyennyt. Olisi ollut parempi, jos olisin kertonut lapsille vesisumusta tarkemmin etukäteen, ettei se olisi tullut heille niin suurena yllätyksenä. Vettä olisi kannattanut suihkauttaa ensin lasten käsille tai toiselle puolelle huonetta ja vasta

sen jälkeen halukkaille pään yläpuolelle. Minulle tuli yllätyksenä se, kuinka voimakkaasti esimerkiksi Olli reagoi vesisumuun. Suihkauttamalla vettä lasten pään päälle en antanut heille mahdollisuutta päättää, haluavatko he vesisuihkun vai eivät, sen ymmärsin vasta toiminnan jälkeen.

Toiminnassa keskityin lähinnä lasten ohjaamiseen ja henkilökunta toimi pääosin lasten tukena ja apuna, sen sijaan että he olisivat voineet osallistua toimintaan täysipainoisesti. Tämä oli kuitenkin välttämätöntä, jotta lasten oli helpompi osallistua toimintaan. Henkilökunnan intensiteetti ja heittäytyminen helpotti toiminnan onnistumista todella paljon. He olivat toiminnassa mukana hyvin aktiivisesti ja sanattomalla viestinnällä kykenimme toimimaan yhdessä, esimerkiksi merta esittävän huivin liehuttelun sekä pikkukaloja esittävien huivisivelyjen kohdalla.

Lasten palautteenanto toimi ensimmäiseksi kerraksi hyvin ilmekorteilla. Kaikki lapset Villeä lukuun ottamatta valitsivat hymykortin, mutta varma en voi olla siitä, valitsivatko he todella toimintaa kuvaavan kortin vai muuten mukavan näköisen kuvan. En voi olla varma, oliko lapsilla hauskaa vai ei ja oliko Villen mielestä toiminta ikävää. Palautteen saaminen lapsilta on monien asioiden summana haastavaa.

5.4 Kolmas kerta - Maalataan meren värejä

Toimintatilana oli kolmannella kerralla päiväkodin liikuntasali, joka oli huomattavasti aikaisempaa tilaa avarampi. Rakensin tilaan kirkkaanvärisen merellisen ympäristön ja siihen menikin yllättävän paljon aikaa (Kuva 3). Minulla oli suunnitelmien mukaan viisitoista minuuttia aikaa järjestää tila ryhmääni varten, mutta aikaa meni enemmän, sillä minulla oli mukana runsaasti kankaita ja muuta materiaalia (kuten simpukoita, helmiä ja pullopostia) sisustusta varten. Pääsimmekin aloittamaan noin viisitoista minuuttia myöhemmin kuin mitä olin suunnitellut. Tällä kertaa mukana olivat kaikki kuusi lasta, myös aikaisemmilla kerroilla poissa ollut Samu. Toiminnan alkaessa istuuduimme kaikki lattialle, johon olin levittänyt värikkäiden kankaiden alle tyynyjä ja patjoja. Lattialle nostettiin myös Samu pyörätuolistaan. Mukana oli ensimmäistä kertaa myös Samun henkilökohtainen avustaja.

Kuva 3: Merenpohjan tunnelmaa liikuntasalissa

Taustalla kuului meren kuohuntaa CD-soittimesta. Esittäydyin ensimmäistä kertaa mukana olevalle Samulle, käyden hänen luonaan sivelemässä hänen kättään ja kertomassa hänelle, mitä olemme tehneet ja miksi olen täällä. Tuttuun tapaan pupu kutsuttiin piilostaan kulkusten kilinän avulla ja se teki tervehtimiskierroksensa, viipyen Samun kohdalla pidempään ja sivellen hänen kasvojaan sekä kehoaan, jotta pupu tulisi tutuksi myös Samulle. Palautin mieleen edellisen kerran tapahtumat ja muistutin, että olimme saapuneet edellisellä kerralla meren pohjaan, josta nyt lähtisimme jatkamaan matkaa.

Ajatuksenani oli, että lähtisimme pupun kierroksen jälkeen liikkumaan tilassa ja sen jälkeen tutkisimme tilassa olevia tavaroita, joita olin ripotellut eri puolille tilaa myöhempää tarkoitusta varten. Osa lapsista oli kuitenkin niin kiinnostuneita ympäröivistä tavaroista, että he menivät suoraan tutkimaan niitä. Tässä vaiheessa jouduin kehottamaan lapsia jättämään tavarat vielä hetkeksi paikalleen ja lähtemään parin kanssa liikkumaan tilassa. Liikuimme eri tavoin, muun muassa uiden, sukeltaen ja lentäen kuin linnut. Suurin osa lapsista osallistui liikkumiseen, ainoastaan Samun osallisuus oli vähäistä, sillä hän istui lattialla avustajansa kanssa eikä kyennyt liikkumaan juuri lainkaan. Pyysin avustajaa liikuttamaan Samua ja *uimaan* Samun kanssa. Havaintojeni mukaan he eivät kuitenkaan liikkuneet toiminnan aikana. Olisin voinut toimia heidän kanssaan yhdessä ja auttaa heitä liikkumaan, mutta en voinut jättää muuta ryhmää ilman ohjausta pitkäksi aikaa, joten tilanne oli tältä osin hankala. En myöskään nähnyt avustajan sivelevän Samun kasvoja ja kehoa *uinnin* aikana, joten kävin aika ajoin Samun luona sivelemässä häntä.

Liikunnallisen osuuden jälkeen kehotin lapsia uudelleen tutustumaan ympäristöön ja tutkimaan, mitä tavaraa ja asioita sieltä löytyy. Olin levittänyt lattialle simpukoita, pitkiä helmi-

nauhoja, pullopostin, koristeita sekä kuvia koralleista ja korallikaloista. Sanoin lapsille, että he voisivat poimia mukaansa sellaisia tavaroita, joita he haluaisivat pakata matkareppuun mukaan. Lapset keräsivätkin ilmeisesti muutamia esineitä ja kuvia mukaansa, mutta siinä vaiheessa, kun kehotin pareja palaamaan takaisin, unohdin yllättäen käydä läpi mitä esineitä ja kuvia kukin oli kerännyt laitettavaksi matkareppuun. Yksinkertaisesti toimintaa ja tapahtumia oli niin paljon, etten enää kyennyt muistamaan koko asiaa.

Siirryimme seuraavaksi maalaamisen pariin. Olin ajatellut maalaamiseen menevän eniten aikaa, mutta tässä vaiheessa kelloa katsoessani huomasin, ettei aikaa ollutkaan jäljellä enää paljon. Lattialle oli kiinnitetty maalarinteipillä pitkä rullapaperin pala, johon lapset pääsivät maalaamaan sormiväreillä. Sormilla maalaamisen vaihtoehdoksi mukana oli siveltimiä, joita työelämänohjaajani kehotti ottamaan vaihtoehdoiksi niille lapsille, joille maaliin koskeminen saattaisi olla vaikeaa. Yllätys sekä minulle että Ollin kanssa toimineelle työntekijälle oli, että Olli halusikin maalata käsillään, vaikka se ei ollut henkilökunnan mukaan hänelle laisinkaan tyypillistä (Kuva 4). Lapset ja aikuiset yhdessä maalasivat merellistä maisemaa, jossa väri- vaihtoehtoina olivat sininen, vihreä, punainen ja keltainen (Kuva 5). Lapset valitsivat itse värin, jolla halusivat maalata ja kaikki lapset Samua lukuun ottamatta maalasivat lattialla. Koska Samun olisi ollut vaikeaa maalata lattialla istuen, nostettiin hänet takaisin pyörätuoliinsa, johon hänelle annettiin maalauslusta ja pala paperia. Pari lapsista maalasi siveltimellä ja pyysin myös aikuisia maalaamana lasten kanssa, jotta työstä tulisi yhteinen.

Kuva 4: Olli ihmettelee eri värejä

Kuva 5: Maalataan meren maisemaa

Maalaamisen aikana huomasin pyörätuolissa istuvan Samun maalaavan siveltimellä avustajan avustamana. Menin heidän luokseen kysyen, voisiko Samu maalata käsien, jotta hän voisi tun-

tea maalin tunnun. Samu ei mielestäni kyennyt saamaan aistikokemuksia pelkän siveltimen avulla. Avustaja oli huolissaan siitä, että Samun vaatteet voisivat likaantua kädellä maalates-
sa. Niinpä käärin Samun hihan ylös ja autoin Samua laittamaan kätensä paksuun maaliin. Hän levitti sitä ajoittain jopa avatulla kämmenellä, mikä yllätti työntekijän, joka oli tilanteessa mukana minun ja avustajana lisäksi. Samun kädet olivat yleensä lähes koko ajan nyrkissä, joten käden avaaminen oli tämän vuoksi iso yllätys. Maalaamisen jälkeen lasten kädet pestiin ja siirryttiin takaisin ryhmän omaan tilaan, koska aikaa oli jäljellä niin vähän. Lopetimme toiminnan vielä pupun kiitoksiin ja siihen, kun pupu palasi takaisin laukkuunsa nukkumaan. Toiminnan lopussa minun oli tarkoituksena pyytää lapsia asettumaan janalle sen mukaan, kuinka mukavaa tai ikävää heillä tänään oli ollut. Unohdin kuitenkin myös tämä osion kokonaan pois, mikä harmittikin minua kovasti jälkepäin.

5.4.1 Henkilökunnan arviointi

Kaikki henkilökunnan jäsenet vastasivat kyselylomakkeeseen toiminnan jälkeen. Samun kanssa toiminutta avustajaa tukivat toiset henkilökunnan jäsenet lomakkeen täyttämässä, sillä hän tarvitsi tukea suomen kielen kirjoituksessa.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Samu: 3 (aika paljon) ”Samu ens. kerran mukana, hänen mittarilla mitattuna oli valveilla!”

Anni: 3 (aika paljon) ”Liikunta ja pupun tapaaminen mieluisia, maalatessa omissa aatoksissaan, ei käsin koskenut maaliin.”

Ville: 3 (aika paljon) ”Tarvitsi jatkuvaa ohjausta.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Heikki oli mukana hienosti (koko tuokion), välillä kyllä yritti laittaa rantaliksi.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Osallistui hyvin toimintaan. Vain kerran keskittyminen herpaantui ja meni katsomaan salin ikkunasta käytävällä liikkuvia lapsia.”

Joonas: 2 (hieman) ”Uiskenteli meren pohjassa, sukelteli.”

Erityisesti maalaamiseen kaikki lapset keskittyivät ja osallistuivat, tämä oli myös helposti toteuttavissa lasten maalatessa lattialla ja pyörätuolissa. Myös liikuntaosioon lähes kaikki lapset osallistuivat, sukellellen, kurkotellen ja ryömien lattian tasossa - osa jopa nauraen hassulle tilanteelle. Jokaisen lapsen osallistumista toimintaan en kuitenkaan kyennyt havainnoimaan nopeasti vaihtuvissa tilanteissa.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Samu: 3 (aika paljon) ”Edelleen norm. nukkuvan Samun mitt. mitattuna, kuunteli, äänteli, haroi käsillään.”

Anni: 2/3 (hieman/aika paljon) ”Liikuntaosiossa täysillä mukana, muuten hetkitäin. Myös pupua tarkkaili hienosti.”

Ville: 2 (hieman): ”Oli aika levoton ja touhusi välillä omiaan.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Kuunteli ja seurasi tarkkaavaisena.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Keskittyi hyvin kuuntelemaan ja toimi annettujen ohjeiden mukaisesti.”

Joonas: 2 (hieman) ”Joonas teki tänään asioita vähän omissa ajatuksissaan.”

Liikuntaosioon yhdistetty nauru ja nopeat reagoinnit liikkeiden vaihtumiseen kertoivat lasten kiinnostuksesta toimintaan ja valppaudesta toiminnan seuraamisen suhteen. Osa lapsista ei kuitenkaan lähtenyt niin nopeasti toimintaan mukaan kuin toiset, vaan seurasi tilannetta sivusta tai katseli muualle. On vaikea päätellä silti heidän valppautensa tasoa, joka saattoi olla hyvinkin vahva sivussa seisomisesta huolimatta.

c. Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin

Ville: 1 (ei lainkaan)
 Heikki: 1 (ei lainkaan)
 Olli: 1 (ei lainkaan)
 Joonas: 1 (ei lainkaan)

Tällä kertaa lasten mahdollisuus varsinaiseen tarinan eteenpäin kehittämiseen oli vähäinen. Lapset kuitenkin valitsivat meren pohjalta mukaansa esineitä, jotka halusivat ottaa mukansa.

d. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Ville: 2 (hieman) ”Lapsi päätti itse millä maalasi vedenalaista maailmaa.”
 Heikki: 3 (aika paljon) ”Valitsi simpukan kuoren ja kalan kuvan (kun meren pohjasta sai valita asioita mukaan). Heikki valitsi myös maalaukseen väriksi sinisen.”
 Olli: 2 (hieman) ”Esim. millä värillä maalasi, sai valita merenpohjasta mieleisen tavarankuvan mukaan.”
 Joonas: 2 (hieman) ”Sai valita millä värillä ja miten maalaa. Sai poimia esineitä mukaan merenpohjalta.”

Lapset keräsivät meren pohjasta mukaansa kuvia ja esineitä ja valitsivat maalaamiseen käytettävän värin. Muuten valintatilanteet olivat tällä kerralla vähäiset.

e. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Samu: 3 (aika paljon) ”Avustettuna aikuisen kanssa, ei siis nukkunut, jaksoi jopa kannatella hiukan päätään.”
 Anni: 2 (hieman) ”Odotti omaa vuoroaan.”
 Ville: 2 (hieman)
 Heikki: 3 (aika paljon) ”Oli hyvin vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa esim. kalana ym. liikunnallisessa osiossa.”
 Olli: 2/3 (hieman/aika paljon) ”Vuorovaikutuksessa pupuun/Hannaan ja draama- pariin. Otti draamaparia kädestä kiinni, kun tutustuttiin merenpohjaan. Haki ehkä näin tukea ja turvaa.”
 Joonas: 2 (hieman)

Lapset olivat vuorovaikutuksessa pariinsa, mikä näkyi erityisesti liikunnallisessa osiossa, yhdessä liikkumisena. Myös maalatessa lapset tarvitsivat tukea aikuisilta, vaikkakin maalaaminen tapahtui suurelta osalta lapsia itsestään. Lapset ja aikuiset maalasivat yhteisen maalauksen, osittain vuorovaikutuksessa toimien, osittain yksin maalaten.

f. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Samu: ”Valvoi koko loppupäivän.”

Anni: 2 (hieman) ”Puhetta pupusesta.”

Ville: 1 (ei lainkaan)

Heikki: 1 (ei lainkaan)

Olli: ”Seuraillaan... ehkä tapahtumat näkyvät Ollin toiminnassa myöhemmin...”

Joonas: 1 (ei lainkaan)

g. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Samu: ”Sormiväreillä (maalasi avustettuna), avasi jopa kämmenensä muutaman kerran.”

Anni: 3 (aika paljon)

Ville: 3 (aika paljon) ”Suihkepullostasta sumutettua vettä (tunto), karkkia (maku), sekä kulkusen helinää (kuulo).”

Heikki: 4 (hyvin paljon) ”Tunto: käsillä maalaaminen, pupun kosketus. Maku: pullopostina karkkia. Kuulo: meren ääniä mankasta, kulkuset. Näkö: ihana meri (huiveilla + simpukan kuoria, kalan kuvia, helmiä ym.).”

Olli: 3 (aika paljon) ”Kuuloaisti - musiikki, puhe, kulkusten kilinä. Makuaisti - makeiset (pulloposti). Näköaisti - Sali koristeltuna värikkäillä kankailla, valoilla, kuvilla jne... Tuntoaistielämyksiä tuli paljon. Maalaustuokiolla aistielämyksiä vahvasti näkö- ja tuntoaistin kautta. Olli maalasi rohkeasti kädellä. Kuuloaistimus musiikista.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Kuulo, tunto, maku.”

Toimintakerralla oli monia aistielämyksiä tuottavia elementtejä. Tärkeimpänä nostan esiin käsin maalaamisen ja sen kautta syntyneen tunto- ja näköaistin yhdistävän kokemuksen, jonka toteutumista oli hienoa seurata tällä kertaa erityisesti Ollin ja Samun kohdalla. Osa lapsista ei halunnut koskea maaliin, mutta keskittyi silti värin levittämiseen siveltimellä.

h. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Ville: ”Hieman paremmin mukana. Esim. pienessä jumppatuokiossa ja maalaamisessa.”

Heikki: 2 (hieman) ”Ei enää minkäänlaista jännitystä. Heti tarkkaavaisena mukana ja ’kehtasi’ jo laittaa ranttaliuksikin.”

Olli: 2 (hieman) ”Olli kerta kerran jälkeen rohkeampi ja valmiimpi kokeilemaan uusia juttuja esim. tänään vesisuihku.”

Joonas: 2 (hieman) ”Ei ollut yhtä innokas kuin aikaisemmillä kerroilla.”

Suuri osa lapsista oli jälleen rohkeampia kuin aikaisemmillä kerroilla, mikä näkyi muun muassa uskaliaana liikkumisena tilassa ja yhteydessä pupuun. Myös alkurituaali alkoi olla lapsille koko ajan tutumpi ja rutiininomaisempi, mikä saattoi osaltaan helpottaa lasten keskittymistä toimintaan.

i. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta?

Samu: ”Samu on täysin autettava moni/näkovammainen poika joka torkkuu paljon yleensä, viime aikoina ollut muutama virkeä päivä, tänään myös sellainen.”

Anni: ”Ajoittain iloisena/innolla Anni mukana!”

Heikki: ”Heikki oli innostunut tuokiolla, selvästi nauttii. Ohjaaja ottaa hienosti huomioon kaikki lapset ja heidän erityistarpeensa.”

Olli: ”Olli edelleen kovin innostunut, vastaanottavainen ja toiminnassa mukana. Olit nähnyt kovasti vaivaa tuokion toteuttamiseksi. Kiitos!”

Joonas: ”Joonas ei tänään ollut innokas toimimaan ohjeiden mukaan, teki kyllä mutta omalla tavalla.”

j. Mitä toiminta herätti sinussa?

Olli: ”Tämähän on kivaa, mitähän seuraavaksi. Onpa ihanaa, että välillä toimintaa, jonka joku toinen on suunnitellut ja toteuttaa.”

Heikki: ”Edelleen odottaa, mitäköhän Pupun matkassa seuraavaksi tapahtuu.”

Joonas: ”Kivasti tuli merellisen maailman tuntua.”

Anni: ”Ihania tuokiota ovat, lapset jo odottivat kovasti kun aamulla pupusta puhuttiin.”

Samu: ”Samu varmasti osallistui tavallaan, vaikea antaa oikeaa täsmällistä arviointia. Virikkeitä kovin vähän hänen elämässään, johtuen juuri nukkumisesta, iloinen asia, että tänään meni näin.”

5.4.2 Oma arviointi

Kolmannella toimintakerralla huomasin selkeästi sen, mitä haasteita yksin ohjaaminen asettaa. Ohjaajapari olisi ollut kolmannella toimintakerralla arvokas lisä onnistumisen kannalta. Yksin toiminnan suunnittelu, tilojen järjestäminen ja ohjaus on työstä näin isolle ryhmälle, varsinkin kun minulla ei ole ohjauskokemusta ja koska olin suunnitellut toimintakerroille niin paljon tapahtumia. Liian paljon tapahtumia sisältävässä toiminnassa en kyennyt selvästikään muistamaan kaikkea, mitä minun oli tarkoitus ottaa huomioon. Unohdin toiminnassa kaksi olennaista osaa; kerättyjen tavaroiden ja kuvien tarkastelun ja mukaan pakkaamisen sekä lopussa lasten palautteenannon. Toimintaa oli liikaa yksin ohjattavaksi tai olin suunnitellut sen liian sekavaksi ja vaikeaksi jopa itselleni käsittää. En myöskään kyennyt hahmottamaan toiminnan onnistumista, kun tapahtumia oli liikaa ja energiani meni toiminnan koossa pitämiseen. Näiden syiden vuoksi päätinkin suunnitella lopuista toimintakerroista yksinkertaisempia. Näin voisin taata myös itselleni turvallisemman tunteen ohjaajana.

Suora osoitus lasten kiinnostuksesta ja osallisuudesta oli heidän innokkuutensa lattialla olleiden tavaroiden tutkimiseen. Koska tarkoituksena kuitenkin oli liikkua ensin ja tarkastella tavaroita vasta sitten, tavaroiden olisi ollut hyvä olla esimerkiksi kankaan alla piilossa, sillä jouduin pyytämään lapsia takaisin heidän riennettyään tavaroiden luo. Toisaalta, sekä henkilökunnan sanojen mukaan että oman kokemuksen kautta olin jo tähän mennessä todennut, että tälle vilkkaalle ryhmälle spontaani juoksentelu oli tyypillistä, joten siihen oli syytä varautua ja hyväksyä se. Lapset ovat kuitenkin lapsia ja ihana osoitus heidän aktiivisuudestaan ja osallistumisestaan on osaltaan juuri tämä uteliaisuus, joka näkyy haluna tutkia mielenkiintoisia lattialla lojuvia esineitä. Rohkeus ja rentous, välillä *ranttaliksikin pistäminen* on mielestäni osoitus lasten luottamuksesta, sillä pelokas ja turvattomuutta tunteva lapsi tuskin liikkuisi ja tutkisi maailmaa näin avoimesti.

Työelämänohjaajani vihjasi ennen toiminnan aloitusta, että maalaamisessa kannattaisi olla sormilla maalaamisen lisäksi mahdollisuus myös siveltimellä maalaamiseen. Tämä oli tärkeä ja olennainen huomio, sillä näin lapsi sai vapauden valita itse kuinka hän haluaa maalata. Myös aikuisille, jotka maalasivat lasten kanssa, olisi voinut olla tarjolla enemmänkin siveltimiä, jotta jokaisen aikuisen kädet eivät olisi olleet maalissa. En osannut ottaa huomioon sitä, että lasten käsienpesun kanssa voisi tulla hankalia tilanteita, jos myös kaikki aikuiset olisivat maallanneet käsin. Lasten käsienpesuun meni myös enemmän aikaa kuin osasin arvata. Sen vuoksi jouduimme siirtymään takaisin ryhmän omaan tilaan loppukoonnin ajaksi. Osittain tämän muutoksen vuoksi myös lasten palautteen antoon tarkoittamani toiminta unohtui sekini. Olin ajatellut niin, että lapset asettuisivat jompaankumpaan päähän tilaa sen mukaan, kuinka kivaa heillä on toimintatuokion aikana ollut.

Myös Samun maalaamisen mahdollisuudet olisi kannattanut ottaa huomioon jo ennen toiminnan aloittamista. Samun oli liian vaikeaa maalata istuen lattialla, joten Samulle olisi voinut hankkia jo etukäteen tilaan alustan sekä leikata paperinpalan valmiiksi maalaamista varten. Haastavaksi koin Samun avustajan ohjaamisen tilanteissa, joissa oli tarkoitus liikkua yhdessä sekä maalaamisen aikana, kun tarkoitus oli saada tuntoaistikokemuksia käsin maalaamisen kautta. Se, että avustaja ei liikkunut liikunnallisessa osiossa Samun kanssa toi haastetta ohjaamiseen, kuten myös Samun maalaamistuokio, jossa hän maalasi siveltimellä. Koin tärkeäksi sen, että Samulla oli mahdollisuus saada maalaamisesta tuntoaistikokemus, joten tuin Samua laittamaan kätensä maaliin ja tunnustelemaan sitä. Tätä ennen käärin hänen hihansa kuitenkin mahdollisimman ylös, jotteivät hänen vaatteet olisi sotkeutuneet, sillä avustaja oli huolissaan vaatteiden likaantumisesta. Eräs tähänastisista toiminnan tähtihetkistä oli juuri Samun maalaaminen avatulla kämmenellä. Olin todella tyytyväinen siihen, että autoin Samua maalaamaan työtään kädellä. Vaikka en tunne Samua, olin vaikuttunut siitä, kuinka innostuneelta hän mielestäni vaikutti koskettaessaan maalia. Silmät avoimina ja kirkkaina, hämmästyneesti hengähdellen Samu tunnusteli maalia kädellään. On mielestäni hyvin tärkeää tarjota vaikeasti liikunta- ja näkövammaiselle autenttisia aistikokemuksia. Millaisia aistimuksia lapsi saa siveltimellä maalaamisesta?

Keskustelussani työelämänohjaajani kanssa hän kehotti minua antamaan lapsille vain vähän erilaisia vaihtoehtoja niissä tilanteissa, kun lapsilla oli valinnan mahdollisuus. Tällä hän viittasi edellisen kerran maisemakuviin, joista lasten tuli valita matkakohde. Hänen mukaansa lapset hämmästyivät liian suuresta määrästä kuvia ja saattoivat unohtaa osan kuvista ja valita siksi juuri merellisen maiseman ja viidakon. Pidän kuitenkin hyvänä sitä, että olen kokeillut erilaisia tapoja toimia lasten kanssa. Työskentelyssä on tärkeää tiedostaa myös ne menetelmät, jotka eivät ryhmän kanssa toimi ja tämän tietoisuuden saavuttaminen tapahtuu parhaiten kokeilun kautta. Kokeilemalla rohkeasti eri tapoja toimia pyrin myös henkilökohtaista ta-

voitettani kohti, eli epävarmuuden sietokyvyn parantamiseen ja siihen, että voin hyväksyä myös epäonnistumiset osaksi opinnäytetyötäni.

5.5 Neljäs kerta - Valoisalta rannalta luolan pimeyteen

Neljännellä toimintakerralla paikalla olivat kaikki kuusi lasta, mutta henkilökunnasta puuttui yksi aikuinen. Toimintatilana oli ryhmän oma pieni ja tuttu tila, jonne ennen toiminnan aloitusta loin merellistä tunnelmaa levittäen patjoja lattialle ja ikkunoihin muutamia sinisiä kankaita. Taustamusiikiksi valitsin meren kuohunaa. Ryhmä tuli pareittain istumaan patjoille, mutta Anni ei halunnut tulla tilaan. Hän itki ja pyristeli vastaan, kun työntekijä yritti kantaa hänet toisten luo. Koska yksi henkilökunnan jäsenistä oli pois, tarkoituksena oli, että minä olisin toiminut Annin parina. Anni ei kuitenkaan halunnut osallistua toimintaan, joten hän meni viereiseen tilaan työntekijän kanssa. Parikseni tuli Heikki, joka otti tehtävän mielellään vastaan. Kutsuimme pupua totuttuun tapaan kulkusilla ja pupu kävi ilmestyttyään tutun kierroksen läpi katsoen, ketä paikalla on. Kaikki lapset Annia lukuun ottamatta olivat paikalla ja pian Annikin tuli tarkkailemaan tilannetta työntekijän kanssa huoneen ovelle.

Pupun kierroksen jälkeen katselimme edellisellä kerralla maalaamaamme kuvaa. Joonas tuli kanssani ihmettelemään maalausta ja Samua lukuun ottamatta muutkin lapset katselivat suurta kuvaa. Myös Samun oma maalaus esiteltiin kaikille. Pupu kiitteli kaikkia hienosta työstä ja sanoi, että nyt pitäisi jatkaa matkaa, mutta lapset saivat päättää matkan suunnasta. Olin ennen toiminnan aloitusta laittanut toiselle puolelle huonetta ruskean ja vihreän kankaan ja toiselle puolelle kaksi sinistä kangasta. Sanoin lapsille, että jos he haluavat jatkaa seikkailua meressä, sen valinnan voi tehdä menemällä sinisten kankaiden luo, mutta jos heitä kiinnostaa jatkaa matkaa rannalle, sen valinnan voi tehdä menemällä ruskean kankaan luo. Molempia vaihtoehtoja varten olin etukäteen suunnitellut toimintarungon, jossa hyödynsin samoja menetelmiä, liittäen ne erilaiseen tarinankulkuun.

Joonas pomppasi ylös lattialta ja tuli innoissaan ruskean kankaan luo. Kysyin myös muilta lapsilta, minne he haluaisivat matkustaa. Koska muita ehdotuksia ei tullut, kysyin lapsilta, käykö heille jos matkakohteena on seuraavaksi ranta. Lapset olivat kuitenkin hiljaisia, joten päätin, että matka jatkuisi rantaa kohden. Rantaa kohti lähdimme matkustamaan istuen pareittain sylissä patjoilla. Lapsi istui aikuisen sylissä tai edessä jalkojen välissä niin, että kasvot osoittivat samaan suuntaan. Heikki tuli istumaan minun syliini eikä ujostellut minua lainkaan. Aloimme keinuttaa itseämme puolelta toiselle meren aaltojen tahtiin ja tätä teimmekin jonkin aikaa, kunnes kerroin eteen tulleen suuren merikilpikonnaan. Väistelimme kilpikonnaan ensin lähes kaatuen molemmille sivuille, sen jälkeen eteen ja lopulta taakse. Keinutusta jatkui merikilpikonnaan uitua ohitse ja jonkin ajan kuluttua eteen tuli parvi pikkukaloja, jotka alkoivat kutitella ja tutkiskella lapsia. Lapsia kutiteltiin kevyesti käyden läpi varpaat, jalat,

vatsa, kyljet, selkä, kädet kaikkine sormineen ja lopulta rauhallisesti pää ja korvanlehdet. Tämä hetki aiheutti lapsissa kiemurtelua ja naurua, joten sanoin, että mikäli kalat liikaa kuttavat, voivat ne muuttua hieman hellemmiksi...

Kalojen ohitettua meidät jatkoimme uintia vauhdilla, lapsia käsistä liikuttaen. Pulpahdimmekin pian veden pinnalla ja lapset autettiin ponnahtamaan seisomaan. Kerroin, että rantaan on vielä matkaa, mutta onneksi löysimme veneen, jolla voimme lähteä liikkumaan rantaa kohti. Lapset tulivat pariensa eteen istumaan, käsistä otettiin kiinni ja alettiin soutaa rantaa kohti. Kysyin lapsilta, onko merellä myrsky ja parinani oleva Heikki sanoi, että on. Soutaminen muuttuikin yhtäkkiä vaikeaksi ja heittelehtiväksi, mutta onneksi pääsimme kaikki turvallisesti rantaan! Rannassa huokaisimme helpotuksesta. Kerroin, että ranta oli kaunis kullanvärinen ja kimaltava, mutta siellä olikin luola. Tiedustelin lapsilta, menisimmekö luolaan sisälle, jolloin joku lapsista vastasi *joo*. Pyysin tässä vaiheessa aikuisia luoliksi, joiden ali lapset voisivat ryömiä. Osa aikuisista tuli luolaksi ja osa jäi ohjaamaan lapsia kanssani. Lapset paria lukuun ottamatta ryömivät aikuisten ali useaan kertaan, osa selvästi innostuneina (Kuva 6). Kysyin hetken päästä lapsilta, haluavatko he olla luolia ja muutama lapsi asettuikin niin, että aikuinen pääsi ryömimään heidän alitse. Tämä vaihe oli erityisen hauska! Lattialla istui myös Samu avustajan kanssa. He eivät liikkuneet tai osallistuneet toimintaan. Kävin välillä heidän luonaan ja näytin avustajalle, kuinka myös Samua voisi liikuttaa ja hänen aistejaan aktivoida toiminnan aikana. Painoin esimerkiksi Samun kehoa käsillä ja kerroin hänelle, kuinka hän ryömii ahtaassa luolassa. Samu reagoi silmillään, jotka olivat kirkkaat, avoimet ja hyvin valpaat.

Kuva 6: Ryömitään luolassa!

Luolaan päästyämme istuuduimme takaisin paikollemme ja kysyin lapsilta, miltä luolassa näyttää. Eräs työntekijöistä laittoi kätensä silmilleen ja hänen tapaansa kaikki laitoimme kädet silmillemme ja ihmettelimme, kuinka pimeää luolassa on! Ja koska luolassa oli kosteaa ja kylmääkin, kysyin lapsilta, mitä tarvitsemme, jotta voimme jäädä luolaan yöksi. Lapset eivät osanneet vastata, joten ehdotin majan rakennusta. Majan rakennus ei ollut kuulunut suunnitelmiini etukäteen, mutta tässä vaiheessa se tuntui hyvältä ajatukselta. Pyysin lapsia rakentamaan majaa ja lapset tulivatkin luokseni, mutta pyyntö osoittautui vaikeaksi ymmärtää. Otin pari patjaa ja kannustin lapsia tekemään niistä majaa. Henkilökunnan avustuksella maja saatiin rakennettua kahdesta patjasta ja kahdesta huovasta, joista toisen Heikki asetteli paikoilleen. Samulle kävin laittamassa päälle huovan, jonka kerroin olevan hänen oma majansa. Lapset innostuivat majassa olemisesta kovasti, joten kontaktin luominen heihin oli aika lailla haasteellista heidän ollessaan majassa. Majassa osa heistä myös selvästi otti kontaktia toisiinsa, halaillen ja tönien. Kannustin lapsia lepäämään majassa, sillä tarinassa oli tullut ilta. Pyyntö oli kuitenkin lähes mahdoton toteuttaa, niin riehakas tunnelma majassa oli. Päätinkin pupun kautta hyvästellä lapset ja kerroin, että seuraavalla kerralla jatkamme tästä eteenpäin.

Lapset tulivat majasta pois ja pyysin heiltä vielä palautetta toiminnasta. Näytin lapsille, että toisessa päässä tilaa oli paikka, johon he saattoivat mennä, jos heillä oli ollut kivaa. Toisessa päässä tilaa oli paikka, jonne oli mahdollisuus mennä jos oli kurjaa. Lapsille tämän ymmärtäminen oli mielestäni vaikeaa, vaikka eräs työntekijä toiminnan jälkeen kertoi, että hän oli yllättynyt siitä, kuinka hyvin lapset ymmärsivät ohjeen. Muutama lapsista tuli sille puolelle, jossa oli kivaa, yksi jäi empimään keskelle ja yksi kävi molemmissa päissä huonetta. Palautekeinona tämä ei mielestäni toiminut, sillä valintaan vaikuttavia, häiritseviä tekijöitä oli liian paljon ja lasten tuntui olevan yleensäkin vaikeaa ymmärtää tällainen toimintamalli.

5.5.1 Henkilökunnan arviointi

Kysymyslomakkeisiin oli tällä kertaa vastannut vain kolme työntekijää, sillä Heikki oli minun parinani toiminnan aikana ja kahdelta työntekijältä lomaketta ei tällä kertaa tullut. Heikistä oli kuitenkin kirjoittanut Annin parina toiminut työntekijä Annin lomakkeeseen.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Olli: 4 (hyvin paljon) ”Osallistui kaikkeen muuhun toimintaan, paitsi luolakohtaukseen (ryömiminen).”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Pupua ja ’Hannua’ odotti etukäteen, sitten osallistui ja odotti tarinaa, muisti jossain määrin edell.”

Anni: 2 (hieman) ”Alkutuokion Anni katseli tuokiota toisesta huoneesta, ei suostunut olemaan samassa huoneessa.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Mutta villiintyi välillä.”

Osallistuminen toimintaan oli suurella osalla lapsista innokasta erityisesti maja- ja luolakoh-
tauksessa. Yleisesti liikunnalliset ja toiminnalliset menetelmät vetivät suuren osan lapsista
hyvin mukaansa! Huomasin kuitenkin, että osalla lapsista tietyt harjoitukset ja menetelmät
eivät tuntuneet luontevalta tavalta toimia, kuten ryömiminen ahtaissa paikoissa Ollin kohdal-
la.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Olli: 4 (hyvin paljon) ”Lähtee hyvin mukaan. On rauhallinen ja tarkkaavainen. Odottaa kovasti tuokion alkamista... hokien pupu, pupu.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Joonas seurasi tarkkana, ja osaa jossain määrin toimia toivotusti ja pyynnön mukaan. Ps: Henkilökunnan vähyys vaikutti toiminnan le-
vottomuuteen mitä ei aikaisemmillä kerroilla.”

Anni: 3 (aika paljon) ”Vaikkakin alkuun toisesta huoneesta. Luolaleikissä ja majan rakennuksessa Anni oli jo reippaasti ja innolla mukana.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Välillä ote herpaantui, kun villiintyi.”

Yleinen tunnelma toiminnan aikana oli valpas ja innostunut. Myös Anni havainnoi toimintaa
valppaana, vaikkakin aluksi toisesta huoneesta. Hän tuli haluamallaan hetkellä mukaan ja sai
näin päättää itse osallistumisestaan.

c. Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin

Olli: 2 (hieman) ”Toimii annettujen ohjeiden mukaan.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Toimi pyynnöstä toivotun mukaisesti, valintatilanteessa kuitenkin hieman hämmentyi, ehdotti kyllä että mennään.”

Anni: 1 (ei lainkaan)

Heikki: 1 (ei lainkaan)

Matkakohteen valinnan suhteen osa lapsista oli innokkaita kehittämään tarinaa, erityisesti
Joonaksen kohdalla tämä näkyi selvästi kun hän valitsi rannan matkakohteeksi. Heikki halusi,
että merellä on myrskyävä sää, joten hän kehitti tarinaa tältä osin eteenpäin.

d. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Olli: 2 (hieman) ”Lapset saivat valita tuokion loppuksi kahdesta vaihtoehdosta. Olli valitsi selkeästi, että hänellä oli ollut kivaa.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Valitsi pyynnöstä ’kivan’ puolen ensimmäisenä - aivan selvä valinta. Tunneliosiossa toimi kuten toivottiin, siis ryömi ja toimi lapsitunne-
lina.”

Anni: 1 (ei lainkaan) ”Anni ei tällä kertaa tehnyt valintaa.”

Heikki: 1 (ei lainkaan)

Lapsilla oli mahdollisuus päättää toiminnan kulusta, esimerkiksi ryömimällä luolaan ja olemal-
la itse luola niin halutessaan. Lapsilla oli mahdollisuus myös majan rakentamiseen ja siellä
olemiseen sekä sen päättämiseen, oliko toiminta kivaa vai ei. Myös matkakohteen valinnassa
lapset olivat päättävässä asemassa. Anni teki tärkeän valinnan mielestäni siinä, että seurasi
tapahtumia viereisestä huoneesta, kuitenkin valppaana kuten jo aikaisemmin tuli esille. Heik-
ki päätti soutamiskohtauksessa, että meri on myrskyävä, joten hänellekin tuli valintatilanne

toiminnan aikana. Joonas sai päättää itse, että ryömi tunnelista ja toimi tunnelina. Näin ollen mielestäni tilanteessa ei ollut kyse siitä, mitä aikuiset olisivat lapselta toivoneet vaan siitä, mitä lapset itse halusivat tehdä.

e. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Olli: 3 (aika paljon) ”Vuorovaikutus aikuisiin. Lähinnä Hannaan ja omaan pariin. Ei vuorovaikutusta muihin lapsiin.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Yhdessä majassa, tunnelissa yhteistyössä mutta ei nimen ketään erityisesti.”

Anni: 2 (hieman) ”Majan rakennuksessa ja luolaleikissä oli muiden lasten kanssa vuorovaikutuksessa, iloisena ja katsekontakteja myös aikuiseen.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Hyvin mukana leikeissä.”

Majassa lapset touhusivat yhdessä, vaikkakaan kaikki lapset eivät olleet tilanteesta yhtä innostuneita ja jopa riitaa alkoi syntyä majan perällä. Luolakohtauksessa lapset ryömivät yhdessä, toisten lomitse ja ohi, aika lähelläkin toisiaan ja aikuisia. Myös sivusta seurannut Anni oli innolla mukana näissä tilanteissa ja nautti selvästi.

f. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Olli: 1 (ei lainkaan) ”Meni kuitenkin yhdessä muiden lasten kanssa lopuksi majaan.”

Joonas: 2 (hieman) ”Siirryttiin pienten ryhmän valvojiksi joten toiminta loppui siihen. Mutta aiemmin viikolla puhetta pupusta ja Hannusta.”

Anni: 1 (ei lainkaan)

Heikki: 1 (ei lainkaan)

g. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Olli: 3 (aika paljon) ”Monenlaisia kokemuksia. Kuulo - meren ääni, tiuku, puhe. Tunto/liike - soutaminen, kalojen näykintä jne.”

Joonas: 2 (hieman) ”Monimuotoista kokemusta koko toiminnan ajan. Kuulo - tiuku, soutaminen, kalat, silmät peitettiin, luola, mielikuvitusta heräteltiin, ei pitänyt tuntoaistiharjoituksista.”

Anni: 2 (hieman) ”Kuulo: meren ääni, tunto: esim. pienet kalat näykki.”

Heikki: 3 (aika paljon) ” Kuulo: meren ääni, tunto: esim. pienet kalat näykki + kuulo kulkuset ja paikalla koko ajan.”

Aistikokemukset olivat monipuolisia tällä kerralla, erityisesti tuntoaistiin liittyvät aistimukset nostaisin esille - muun muassa ahtauden, heijaamisen, ryömimisen, pienessä majassa oleilun ja soutamisen.

h. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Olli: 3 (aika paljon) ”Ollin osallistuminen aika samaa tasoa, kuin aikaisemminkin tuokioilla.”

Joonas: 2 (hieman) ”Parin vaihto ja aikuisten vähyys vaikutti ajoittaiseen yleiseen levottomuuteen, ei suuresti kuitenkaan Joonaksen toimintaa häirinnyt, muutaman kerran sai pyytää palaamaan paikalleen.”

Anni: 4 (hyvin paljon) ”On aiemmin innolla tullut tuokioon mukaan, mutta ehkä ’oman’ aikuisen puuttuminen ja vaihtuminen toiseen aikuiseen laittoi Annin pasmat alkuun sekaisin.”

Heikki: 2 (hieman) ”Villimpi kuin aiemmin, mutta ei ollut omaa aikuista, liekö syy...”

Yhden aikuisen poissaolo aiheutti toiminnan alussa hämmennystä, jota ei aikaisemmin ollut. Muutos oli suuri etenkin Annin kohdalla, joka ei halunnut tulla mukaan vaan itki toiminnan alussa. Muuten lasten osallistuminen oli samaa luokkaa kuin aikaisemminkin kerroilla ja innokkuutta riitti muun muassa majassa olon aikana.

i. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta?

Anni ja Heikki: ”Lapset villiintyivät lopuksi majassa, lapset kävivät tällä kertaa muutenkin vähän ylikierroksilla! Huomaa selvästi, että on tärkeää, että jokaisella lapsella on oma aikuinen. Heikki oli vilkkaalla tuulella!”

Joonas: ”On tärkeää, että ohjaaja saa vapaat kädet toiminnan vetämiseen. Lapsi / aikuinen (minkäs voi, tilanteet muuttuu).”

Olli: ”Lapset nyt levottomampia, kuin aiemmin. Varmasti siihen vaikutti, että henkilökuntaa oli vähemmän paikalla. Lapsista majan rakentaminen erityisen mukavaa.”

j. Mitä toiminta herätti sinussa?

Anni ja Heikki: ”Hauskoja hetkiä lapsilla, myöhemmin tulemme varmasti rakentamaan majoja.”

Joonas: ”Kiva ja innostava, mutta edelliskertoja levottomampi johtuen em. syistä.”

Olli: ”Edelleen antoisaa ja mukavaa lapsilla ja tietysti kiva katsoa, kun lapset viihtyvät ja ovat selvästi innostuneita.”

5.5.2 Oma arviointi

Sekavan ja unohteluja sisältäneen kolmannen kerran jälkeen odotin hieman jännityksellä seuraavaa toimintakertaa. Suunnittelin neljännelle kerralle paljon yksinkertaisemman rungon, jotta minulla olisi itsellenikin mahdollisuus seurata tilannetta paremmin. Se, että myös minulle tuli lapsi ohjattavaksi, olisi voinut olla vaikeaa toisenlaisessa toimintatuokiossa, mutta tämän kerran rauhallisessa tilanteessa pystyin sekä ohjaamaan että toimimaan parina lapsen kanssa mielestäni hyvin.

Keinutteluosio toimi juuri niin hyvin kuin olin toivonutkin ja lapsista suuri osa näytti nauttivan keinumisesta ja sylissä istumisesta. Tutustuin ennen toimintaa Veronica Sherbornen kirjaan Lasten kokonaiskehitystä tukeva liikunta (2006), josta hain toimintamalleja neljännen kerran liikunnalliseen osioon. Muun muassa keinuminen, soutaminen ja luolissa ryömiminen ovat kirjan harjoituksia, joiden toimivuutta halusin kokeilla ryhmän kanssa. Liikunnalliset ja pareina tehtävät harjoitukset toimivat mainiosti.

Toiminnassa Anni jäi seuraamaan tilannetta viereiseen huoneeseen, mutta osallistui mielestäni toimintaan siitä huolimatta, omalla tavallaan. Annin itsemääräämisoikeus toteutui ja hän sai tehdä kuten itse haluaa, mikä olikin todella tärkeää. Jos Anni olisi tuotu väkisin toimin-

taan mukaan, ei osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa olisi toteutunut. Oli kuitenkin yllätys, kuinka voimakkaasti Anni reagoi tilanteeseen.

Luolien muodostaminen oli alkuhämmennyksen jälkeen osasta lapsista selvästikin hauska juttu ja he jaksoivat kömpiä luolissa moneen kertaan. Osa lapsista ei ollut kuitenkaan innostunut ryömimisestä, esimerkiksi Olli istui koko toiminnan ajan paikoillaan, pupu kädessään. Koin haasteelliseksi Samun avustajan ohjaamisen ja sen, kuinka voisin opastaa häntä aktiivisempaan toimintaan esimerkiksi Samun liikuttamisen suhteen.

Majan rakennus sujui myös alun vaikeuksien jälkeen hienosti, erityisen innokkaita lapset tuntuivat olevan majan sisällä olemisesta, ei sen rakentamisesta. Hilpeä tunnelma majan sisällä sai minut aika hämmentyneeksi, sillä en oikein tiennyt, mitä minun olisi kannattanut tilanteessa tehdä - jatkaa toimintaa vai päättää se siihen. Lopulta päätin lopettaa toiminnan ja pupun kautta vilkuttaa lapsille. Lapset saivat kuitenkin oman aikansa peuhata majassa ja se olikin tärkeää osallisuuden näkökulmasta - lapset selvästi nauttivat yhdessä touhuamisesta. Palautteen anto ei toiminut suunnittelemani tavalla, vaikka senkin toimimattomuuteen osasin etukäteen varautua.

Työelämänohjaajani ei päässyt neljännellä kerralla toimintaan mukaan, joten keskustelin toiminnan onnistumisesta erään toisen työntekijän kanssa toiminnan jälkeen. Keskustelusta sain todella paljon hyödyllistä ja rauhoittavaakin tietoa. Itsehän olin aika lailla ihmeissäni kolmannen toimintakerran jälkeen. Mietin jopa, että tuleeko tästä kerrassaan mitään ja olenko haukannut liian ison palan purtavakseni, kun olen valinnut lasten ehdoilla toteutettavaa draamaa erityisryhmälle. Mietin myös, olenko onnistunut toteuttamaan tavoitettani lasten ehdoilla toimimisesta, sillä sen koin suureksi haasteeksi työssäni. Haaste se oli muun muassa siksi, koska ryhmän kanssa toimiessa tuli kielikuvien ja kertomuksen olla suhteellisen helppoja ja yksinkertaisia, jotta kaikki lapset pysyivät mukana. Toiminnan ja valintatilanteiden tuli myös olla yksinkertaisia ja selkeitä, jotta lapset ymmärsivät mitä olivat valitsemassa ja tekemässä. Ryhmän lapset olivat myös eritasoisia ja taitavia erilaisissa asioissa, joten sekin loi omat haasteensa toiminnan onnistumiselle ja tasapuolisuuden tavoittelulle.

Työntekijä kertoi minulle, että hänen mielestään lapsilla oli jo neljänten toimintakertaan mennessä ollut runsaasti valinnan mahdollisuuksia. Tämä tieto yllätti minut positiivisesti omien skeptisten mielteideni jälkeen. Hän koki, että toiminta oli ollut lapsille sopivaa, mutta ehkä kolmannella kerralla toimintaa oli liikaa. Tämä ei tullut minulle yllätyksenä, sillä unohiteluni ja sekava tilanne toivat saman tunteen minullekin. Myös siirtymistä paikasta toiseen työntekijän mukaan oli liikaa kolmannella kerralla, missä hän oli täysin oikeassa. Neljännellä kerralla työntekijä nosti esiin hienona hetkenä erityisesti lasten mahdollisuuden majan rakentamiseen ja sen ilon, kun lapset saivat olla majassa. Hän koki tärkeäksi tuon hetken, kun lap-

set saivat todella osallistua toimintaan puuhaamalla majan parissa. Keskustelussa heräsi esille myös se tosiasia, ettei lapsiryhmää ja ehkä erityisesti juuri erityisryhmää voi aina hallita ja *mopon karkaaminen käsistä* on täysin mahdollista - jopa vuosia lasten kanssa toimineelle aikuiselle. Minun tapani pyrkiä tekemään asioita huolella saa ravistelua riehakkaan ryhmän kanssa, jossa onneksi tähän saakka lähinnä ilona näkynyt vilkkaus ja hallitsemattomuus ovat vaikeuttaneet tilanteen koossapitämistä. Se, että lapset innostuvat niin, etteivät kuule minun tai muiden aikuisten puhetta, ei suinkaan ole huono asia vaan hieno ja tavoiteltava tila, jonka draaman kautta voi saavuttaa.

Keskustelussa nousi esille myös se, että työntekijän mukaan olin saanut luotua lapsiin sellaisen kontaktin, että he kuuntelivat minua ja odottivat minun ja pupun saapumista. Työntekijä sanoi, että pupun matka on lapsille selvästi todella tärkeä ja lapset nauttivat tekemisestä toimintakerroilla. Tämä sai minut jälleen vakuuttuneeksi siitä, että toiminta oli ollut sellaista, johon olin halunnutkin pyrkiä. Huomasin kuitenkin sen, kuinka äärimmäisen tärkeää palautteen saaminen kesken toiminnan on. Vain sen kautta voin varmistaa, olenko oikealla tiellä, sillä vähäisen draamallisen ohjauskokemukseni kautta minulla ei ole siitä paljoakaan tietoa. En myöskään tuntenut lapsia niin hyvin, että olisin voinut päätellä heidän toiminnastaan sen, kuinka paljon he nauttivat tekemisestä ja oliko toiminta heille kuinka sopivaa. Työntekijät näkivät lapset aivan eri näkökulmasta kuin minä ja osasivat kertoa minulle oman arvokkaan mielipiteensä lasten osallisuudesta.

5.6 Viides kerta - Kurkotetaan ja keinutaan

Viidennen toimintakerran tilaksi oli varattu suuri sali, jonne ennen toiminnan alkua rakensin pienen temppuradan sekä majan. Taustalle laitoin soimaan tuttua merellistä kohinaa ja ripustin ikkunoihin muutamia ohuita kankaita luomaan tunnelmaa. Tällä kertaa koko ryhmästä poissa oli ainoastaan Anni. Koska aikuisia oli paikalla yksi enemmän kuin lapsia, toimi Samun kanssa tällä kertaa kaksi aikuista. Se olikin hyvä juttu, sillä Samulla oli tänään levoton päivä ja hänen osallistumisensa toimintaan oli hankalaa. Hän tuntui kuumeiselta, liikahteli levottomasti ja rennosti istuminen työntekijän tukemana oli vaikeaa. Aloitimme toiminnan majasta, jonka rakensin uudelleen edellisen kerran lopputilanteen mukaisesti. Tein majasta sen verran suuren, että mahduimme sinne helposti koko ryhmä. Majassa pupu kävi tutun kierroksensa, käyden läpi jokaisen ryhmäläisen. Monet lapsista halasivat ja suukottivat pupua.

Tutustumiskierroksen jälkeen kysyin, haluavatko lapset lähteä tutustumaan luolaan. Lähdimmekin yhdessä pois majasta, jolloin Joonas juoksi suoraan temppuradan luo, innostuneena kokeilemaan rataa heti. Pyysin hänet kuitenkin takaisin, jotta voisimme toimia yhdessä. Pyysin pareja taputtelemaan koko vartalonsa hereille ja aikuisia auttamaan lasta taputtelussa, mikäli se olisi lapselle vaikeaa. Olli oli selvästi kielteinen taputteluharjoituksen suhteen ja

alkoi hermostua, kun hänen parinsa kysyi häneltä, voiko häntä taputella. Kysyin nopeasti Ollilta, saisiko pupu taputella häntä ja Olli suostui tähän silmänräpäyksessä. Hän jopa meni lattialle kyyryyn ja antoi pupun taputella hänen kehoaan vapaasti niin, ettei Olli edes nähnyt miten pupu häntä taputteli.

Taputtelun jälkeen lähdimme yhdessä liikkeelle, kävellen hetken tilassa ja saapuen sen jälkeen *puron* varteen. Purossa oli onneksi pieniä kiviä, joita pitkin puroa pääsi kulkemaan niin, etteivät varpaat kastuneet. Kiviksi olin laittanut tilaan hernepusseja, joita pitkin parit lähtivät kulkemaan (Kuva 7). Osa lapsista innostui toiminnasta niin paljon, että hernepussirata kuljettiin läpi useampaan kertaan. Pyrin innostamaan ja kehumään lapsia rohkeista hypyistä hernepussin päältä toiselle.

Kuva 7: Hyppelyä puron yli

Puron jälkeen saavuimme sillalle, jota varten olin teipannut maahan mutkittelevaa maalarinteippiä. Kapeaa siltaa, eli maalarinteippiiviivaa pitkin kuljimme eteenpäin, mutta Olli suhtautui tähän toimintaan epäilevästi eikä suostunut tulemaan *sillalle* ollenkaan. Olli olikin sivussa hetken aikaa. Sillan jälkeen jatkoimme matkaa kivikkoisen tien yli ja lapset saivat kiipeillä esteiden yli. Suuren kiven rooliin asetettu este oli monille lapsista erityisen keskittymisen paikka, he ylittivät sen taitavasti ja tarkasti. Esimerkiksi Olli ylitti esteen rohkeasti niin, että joutui hetken olemaan pää alaspäin. Myös muutamat muut lapset käyttivät *kiven* ylitykseen paljon aikaa ja vaivaa, vaikka este olisi ollut helppoa myös kiertää.

Kivikkoisen tien jälkeen saavuimme syvemmälle luolaan, pehmeälle maaperälle. Aikuiset asettuivat lattialle istumaan ja lapset nousivat heidän reisiensä päälle niin, että katseet kohetasivat. Lapset tasapainoilivat aikuisten jalkojen päällä hetken aikaa, leikkien, että maa luo-

lassa olisi mutaista ja epätasaista. Lopulta istuuduttiin sylikkäin kasvot samaan suuntaan. Pyysin aikuisia heijaamaan lapsia ja hain mukaanni olleet kaksi lakanaa, joilla heijasimme jokaista lasta ilmassa. Tästä tilanteesta suurin osa lapsista selvästi nautti. Muiden lasten ja aikuisten oli tarkoitus istua rauhassa lattialla, heijaillen sylikkäin, mutta tämä ei ihan toteutunut, sillä lapset pyrkivät juoksentelemaan tilassa. Harmillista oli, että Samu, jolla oli huono ja levoton päivä, ei voinut osallistua heijaukseen, eikä oikein kunnolla muuhunkaan toimintaan. Heijauksen jälkeen menimme takaisin majaan, jossa pupu hyvästeli ryhmän jälleen ja palasi laukkuunsa. Lopuksi pyysin lapsia valitsemaan ilmekorteista, millainen olo heille jäi toiminnan jälkeen. Heikki valitsi empimättä hymyilevän kortin, mutta muut miettivät pidempään, kunnes valitsivat surullisen ilmeen. Ville vaihtoi omansa lopulta ilmeeseen, joka ei ollut iloinen eikä surullinen. Toiminta päättyi tähän.

5.6.1 Henkilökunnan arviointi

a. Lapsi osallistui toimintaan

Samu: 1 (ei lainkaan)

Ville: 4 (hyvin paljon) ”Kuunteli ja seurasi aikuisen ohjeita tosi hyvin verrattuna edellisiin kertoihin.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Odotti taas ’Hannua’ ja pupua, osallistui mutta ote herpaantui, meni heti menojaan, ei jaksanut toteuttaa ihan niin kuin ennen.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Heikki osallistui taitavasti kaikkiin jumpparadan osioihin.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Odotti kovasti tuokion alkamista. Levottomampi kuin aikaisemmin. Kieltäytyi menemästä ’sillalle’ (tasapainoharjoitus). Nyppi teippiä lattiasta ja hoki ’pipi, pipi’.”

Temppurata oli suurimman osan mielestä kiinnostava, sen huomasi lasten halusta tutkia sitä tarkemmin jo ennen radalle menoa. Samu ei tällä kertaa osallistunut paljoa toimintaan. Lasten kiinnostus säilyi suhteellisen hyvänä koko radan ajan, vaikka välillä osalla kiinnostus herpaantuikin.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Samu: 1 (ei lainkaan)

Ville: 3 (aika paljon)

Joonas: 3 (aika paljon) ”Seurasi kyllä ohjeistusta mutta piti ’pysäyttää’, olisi mennyt ennen kuin ohjeet ja lupa saatiin.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Seurasi tarkasti mitä tapahtuu.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Seurasi tarkasti pupun kertoessa ja ohjaajan mallittaessa jumpparadan pisteet.”

Lapset seurasivat suurelta osin tapahtumia valppaana, välillä kuitenkin huomasin yleistä ajatusten herpaantumista, joka näkyi muun muassa radan osiosta toiseen siirryttäessä.

c. Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin

Samu: 1 (ei lainkaan)

Ville: 1 (ei lainkaan)

Joonas: 2 (hieman) ”Tarinan liikunnalliset haasteet halusi ja toteutti useamman kerran. Kivet purossa, kivienylityssilta, mutta kaikki tämä vauhdilla. Liiankin innokas.”

Olli: 2 (hieman) ”Lähti mukaan jumpparadan juttuihin.”

Heikki: 1 (ei lainkaan)

Lapset saivat halutessaan kulkea radan osia uudelleen läpi. Muuten tarinan kehittämisen mahdollisuuksia tällä kertaa ei juuri ollut.

d. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Samu: 1 (ei lainkaan)

Joonas: 2 (hieman) Olisi päättänyt toiminnasta edellä mainitulla tavalla, mutta neuvotellen teimme tämän yhdessä.” (ks. kohdat a ja b)

Olli: 3 (aika paljon) ”Valitsi ne toiminnot, mitkä hänelle mieleisiä. Osassa pisteistä halusi käydä useammin.”

Heikki: 1 (ei lainkaan) ”Heikki sai päättää esim. halusiko mennä uudestaan eri pisteisiin.”

Lapset kulkivat halutessaan radan uudelleen läpi.

e. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Samu: 1 (ei lainkaan)

Ville: 2 (hieman) ”Heikin kanssa olisi halunnut hassutella ihan jotain muuta, kuin matkaa luolassa.”

Joonas: 2 (hieman) ”Aikuisen kanssa mutta ei itse hakeutunut vaan pikemminkin halusi irrottaa otteensa ja mennä.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Aivan kuten aikaisemmillä kerroilla (aikuisten kanssa).”

Heikki: 2 (hieman) ”Villen kanssa omaa mölinää, mutta ei kuulunut liikuntatuokioon (häiritsevää, erotettiin toisistaan).”

Heikki ja Ville halusivat leikitellä yhdessä, muuten vuorovaikutusta tapahtui lähinnä aikuisten ja pupun kanssa.

f. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Samu: 1 (ei lainkaan)

Joonas: 2 (hieman) ”Varsinaisesti ei, mutta Joonas kyllä tietää ja muistaa nämä jutut kun niistä yhdessä juttelemme.”

g. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Samu: 2 (hieman)

Ville: 3 (aika paljon) ”Kuuloaisti (kulkuset ja merenääniä), tunto ja tasapaino (sillanylitys, hernepussien päällä kävely sekä riippukeinu.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Monimuotoisesti kyllä, kuulo, katse, tasapaino, mielikuva, odotus jne.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Useita aistikokemuksia.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Kuulo: kulkuset, meren äänet. Tunto: pupun kosketus, hernepusseilla kävely. Tasapainoaisti: sillalla kävely ja hernepusseilla kävely.”

Aistikokemukset painoutuivat lähinnä tasapainoastiin ja tuntoaistiin, näitä aistimuksia toiminnassa tulikin tällä kerralla paljon.

h. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Samu: 3 (aika paljon) ”Samun päivän kulkuun vaikuttaa paljon epilepsian/kohtausten määrä ja ’luonne’. Tänään vaikea päivä ja paljon pientä jatkuvaa kohtausta - spastisuus nousee jolloin liikkuminen ja liikkeiden hallinta vaikenee entisestään. Myös ’läsnäolo’, kyky seurata on kiinni näistä asioista.”

Ville: 3 (aika paljon) ”Ville oli paljon rauhallisempi ja ohjeita vastaanottavampi, sekä aktiivisempi toimimaan ohjeiden mukaan kuin aikaisempina kertoina.”

Joonas: 2 (hieman) ”Oli hiukan levottomampi. Tarinankerrontaosuus, jännittävä odotus, pupun asiat... Niitä Joonas seurasi tarkasti ja vastasi kun kysytään, myös havainnoi. Liikkuminen ei onnistu ilman tarkkaa aikuisen kontrollia, mopo karkasi. Joonas valitsi surullisen ilmeen lopuksi.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Levottomampi kuin aikaisemmilla kerroilla (haastavampi draamaparina). Olisiko myös tila (sali) vaikuttanut. Enemmän keskittymistä hajottavia tekijöitä (paljon toimintaa). Valitsi itse tuokion jälkeen surullisen kuvan, eli ei niin kivaa. Poikkesi edellisistä kerroista.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Viime kertaan nähden Heikki oli rauhallisempi, kun oli koko ajan tutun aikuisen kädessä.”

Samun kohdalla muutos oli edellisiin kertoihin nähden suuri, sillä hänellä oli selvästi vaikeaa olla läsnä toiminnassa tällä kertaa. Muutos oli selkeä myös lasten palautteen suhteen. Kaikki lapset yhtä lukuun ottamatta valitsivat ensin surullisen ilmekortin, kunnes yksi vaihtoi sen neutraaliin ilmeeseen.

i. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta

Joonas: ”Onko jo tullut tutuksi ja innostunut toimimaan, pakko oli rajata kun ’naurua’. Läksi Joonas juoksentelemaan mutta toisaalta näinhän lapset toimii, ei sen kummempaa ole.”

Heikki: ”Heikki osallistui kaikkeen innolla mukaan. Ohjaaja mallitti hyvin lapsille miten radalla liikuttiin.”

j. Mitä toiminta herätti sinussa?

Ville: ”Mukavaa oli ja innolla odotamme seuraavaa seikkailua.”

Joonas: ”Odotamme ’Hannua’ ja pupua.”

Olli: ”Tavoitteena lasten osallistuminen, mutta toisaalta tuntuisi siltä, että jos paljon toimintaa... lapset levottomampia... hajottaa keskittymistä. En tiedä, vaikea sanoa. Ajatuksia vain...”

Heikki: ”Jumpparata oli innostava, pupu saa lapset seuraamaan ja kuuntelemaan ohjeita hyvin.”

5.6.2 Oma arviointi

Halusin tällä kerralla painottaa liikunnallista osuutta ja sen vuoksi suunnittelin valmiin tempuradan lapsille, joten lapsilla ei ollut kovin suurta mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan kulkuun. Toiminnan edetessä olin jälleen iloisesti yllättynyt siitä, kuinka suuri vaikutus pupulla on lapsiin ja kuinka sen avulla lasten huomion saaminen on helpompaa! Hyvänä esimerkkinä

tästä on Ollin kanssa syntynyt tilanne, kun hän ei suostunut parinsa taputeltavaksi. Sen sijaan pupu oli hänelle mieluinen pari ja Olli antoi pupun taputella itseään.

Samun mahdollisuudet osallistua tämänkertaiseen toimintaan olivat heikot, mikä harmittikin minua kovasti. Tällä kertaa Samulla oli huonompi päivä ja vaikka suunnittelin, että lakanalla heijaus olisi voinut olla Samulle miellyttävä kokemus, ei hän tällä kertaa voinut osallistua siihen. On hyvin haasteellista ohjata ryhmää ja ottaa samalla huomioon ryhmän jäsen, jolla on rajoittuneet mahdollisuudet toisten lasten kanssa yhtäläiseen osallisuuteen. Tällä kertaa Samun kanssa toimi kuitenkin kaksi aikuista, joten saatoinkin keskittyä enemmän muiden ohjaamiseen. Luotin siihen, että Samun kanssa toimineet aikuiset tiesivät ne osa-alueet, joihin Samulla tänään oli mahdollisuus osallistua.

Viides toimintakerta painottui lähinnä kehollisiin aistimuksiin ja tasapainoharjoituksiin. Oli vaikeaa yhdistää harjoituksiin ja toimintaan tarinaa niin, että lopputuloksena olisi ollut sujuva kokonaisuus. Olen kuitenkin tyytyväinen ohjaamiseeni, vaikka erityisesti Samun mukaan ottamisen vaikeus jäi minua harmittamaan. Koin kuitenkin toiminnan koossapitämisen sen verran haastavaksi, etten tällä kertaa kyennyt ottamaan kaikkia lapsia tasapuolisesti huomioon - jos se yleensä voi olla mahdollista, kun vilkasta ryhmää ohjaa yksin. Jälleen kerran huomasin henkilökunnan tärkeyden toiminnan onnistumisen suhteen. He olivat mukana heittäytyen toimintaan. Oma heittäytyminen ja lasten innostaminen oli myös tärkeä osa toiminnan onnistumista. Uskon, että lasten innokkuuteen ja halukkuuteen kiertää rataa yhä uudelleen saattoi vaikuttaa se, että myös minä henkilökunnan lisäksi kannustin ja kehuin heitä hienoista suorituksista.

5.7 Kuudes kerta - Pikkulinnun tarina

Kuudes kerta toteutui paria viikkoa myöhemmin, kuin oli tarkoitettu, sillä muutamaan otteeseen toimintaa jouduttiin siirtämään eri systä johtuen. Paikalla olivat kaikki henkilökunnan jäsenet sekä lapset. Kuten jo neljännellä toimintakerralla kävi, Anni hermostui jälleen minut nähtyään ja oli itkuinen, kun hänet tuotiin toimintatilaan. Hän ei selvästi halunnut olla mukana toiminnassa ja menikin aikuisen kanssa viereiseen tilaan toiminnan alkuajaksi.

Toiminnan aluksi levitin lattialle patjoja ja ripustin ikkunaan sinisen kankaan. Ryhmä tuli istumaan lattialle patjoille. Tervehdin ryhmää ja muistuttelin mieleen edellisen kerran tapahtumia, jonka jälkeen Joonas jo innokkaana osoitteli laukkua ja puheli pupusta. Joonas tuli spontaanisti laukun luokse ja painoi korvansa siihen kuunnellen, kuuluuko sieltä pupun ääntä. Pyysin häntä ottamaan ensin kulkusen pussista, jotta pupu voisi saapua tavalliseen tapaansa kulkusen kilinän kuultuaan. Kaikki lapset ja aikuiset ottivat taikapussista kulkusen, lukuun ottamatta Annia ja hänen pariaan, jotka ottivat vain yhden yhteisen kulkusen soitettavaksi.

Kulkusia kilisytettiin ja pyysin Joonasta avukseni avaamaan laukkua, koska hän oli ollut niin innoissaan asiasta aikaisemmin. Joonas avasi laukun ja huudahti hämmästyneenä nähtyään pupun laukussa.

Pupu kävi tavanomaisen kierroksen, jossa tervehti korvillaan sivellen jokaista ryhmäläistä. Pupu viipyi hieman pidemmän aikaa Samun kohdalla, jotta Samu saattoi tuntea pupun läsnäolon, koska ei kyennyt sitä toisten ryhmäläisten tapaan näkemään. Pupu sanoi, että se haluaisi tänään kertoa sadun yhdessä lasten kanssa. Pupun mukaan satu kertoi pikkuisesta linnusta, jonka jälkeen pupu pyysi jotain lapsista tulemaan eteen linnuksi. Lintuna esityksessä oli servetistä tehty viuhka. Joonas tuli heti eteen ja alkoi *lennättää* lintua kädessään.

Tarina alkoi. Se kertoi pikkuisesta linnusta, joka oli nopea lentämään, mutta väriltään hyvin harmaa. Kun tuli aika päättää linnun asuinpaikasta, näytin kuvaa viidakosta ja jäävuoresta ja kysyin lapsilta, kummassa lintu asui. Olli valitsi empimättä viidakon, jonka jälkeen levitin lattialle suuren vihreän kankaan, josta lapset olivat hyvin kiinnostuneita. Lapset menivät kankaan alle ja tässä kohtaa jopa Anni tuli hymyillen tilaan ja pyrki kankaan alle hänkin. Ainoastaan Samu oli sivussa, mutta myös hänen päälleen levitettiin kaunista kangasta. Myös Villelle mukaan lähteminen oli tässä vaiheessa hieman vaikeaa. Kerroin, että viidakossa linnulla oli pesä, joka oli tehty kukkasista. Jouduin tässä vaiheessa ottamaan kankaan pois lasten päältä, vaikka se oli hieman vaikeaa, sillä lapset olisivat mielellään peuhanneet kankaan alla. Linnun pesä tehtiin kankaan päälle ja Joonas auttoi linnun pesäänsä.

Tarinan jatkuessa kerroin, että linnulla oli kaksi ystävää, jotka olivat paljon värikkäämpiä kuin hän. Otin esille kaksi värikkästä servetistä tehtyä lintua, sinisen ja punaisen, ja kysyin, ketkä lapsista haluaisivat lennättää niitä (Kuva 8). Anni, joka oli saapunut samaan tilaan toisten kanssa ja oli jo mukana toiminnassa, olisi halunnut punaisen linnun, mutta koska toinen lapsi ehti valita sen ennen häntä, ei Anni halunnut lennättää tässä vaiheessa lintua ollenkaan. Muistin kuitenkin Annin toiveen saada punaisen linnun ja annoin sen hänelle lennettäväksi myöhemmin, kun toinen lapsi ei enää halunnut lennättää sitä. Sinisen linnun otti Heikki. Joonaksen esittämä pikkulintu meni tapaamaan sekä sinistä että punaista lintua ja tarina kertoi, että värikkäät linnut nauroivat hänelle, sillä hän oli niin väritön. Tässä kohtaa Joonas ja Heikki esittivät hetken aikaa linnuilla yhdessä. Pikkulintu meni takaisin pesäänsä, jonne Joonas sen auttoi. Jotkut lapsista olivat kiinnostuneita tavaroistani, joita olin varannut myöhempää käyttöä varten ja jotka olivat piilossa pahlavälikassassa. Esimerkiksi Olli oli niin kiinnostunut niistä, että tuli kesken toiminnan tutkimaan, mitä laatikosta löytyy.

Kuva 8: Servettilinnut

Seuraavaksi kerroin lapsille, että yöllä tapahtui jotain jännittävää. Kuului koputus ja oven takana oli vieras. Otin esiin keijukaisen ja noidan, itse valmistamani käsinuket (Kuvat 9 ja 10). Niiden kanssa menin Annin luo ja pyysin häntä valitsemaan, kumpi näistä vaihtoehdoista tulisi tapaamaan pikkulintua. Anni katseli molempia hahmoja pitkään, mutta ei osannut päättää. Jotkut toisista lapsista ehdottelivat, kumpi hahmo oven takana olisi, mutta halusin, että mukaan uskaltanut Anni saisi mahdollisuuden valita. Koska se oli tässä tilanteessa hänelle vaikeaa, valitsi Heikki, että oven taakse tuli keiju. Näytin tämän jälkeen vielä kuvaa hymyilevästä ja surullisesta kasvosta ja kysyin, oliko keiju kiltti vai tuhma. Ville valitsi, että keiju oli kiltti.

Kuva 9: Noita

Kuva 10: Keiju

Suurin piirtein tässä kohtaa osa lapsista alkoi menettää keskittymiskykyään ja oli osittain omissa maailmoissaan. Kerroin, että keiju lupasi pikkulinnulle kauniin ulkomuodon, jos se len-

täisi niin korkealle kuin voi, taivaan sineen asti. Lintu lähti lentämään ylös, Joonas lennätti sitä korkealle ja minä autoin sitä vieläkin ylemmäs. Tässä vaiheessa keskittymiskyky oli jo selvästi vaikeaa osalla lapsista. Lopulta tarinan linnulla väsyivät voimat ja se putosi alaspäin. Kysyin, halusiko kukaan lapsista ottaa linnun kiinni ja lopulta Olli otti sen käsiinsä. Lintu oli surullinen, mutta keiju sanoi sille, että se oli hyvä juuri sellaisena kuin se on. Lopulta tarinan pikkulintu oli tyytyväinen itseensä, mutta peiliin katsoessaan se huomasi jotain ihmeellistä. Tässä kohtaa vaihdoin linnun toiseen, jonka *siivenkärjet* oli maalattu sinisiksi. Kysyin lapsilta, mitä linnulle oli tapahtunut. Joonas huudahti, että *sininen*, jolloin kerroin, että lintu oli kuitenkin lentänyt niin korkealle taivaan sineen, että sen siivenkärjet olivat muuttuneet sinisiksi.

Tarinan jälkeen kiitin pupun roolissa lapsia avusta. Lopuksi annoin lapsille kuivat siveltimet, joilla leikisti maalasimme jokaiselle siniset siivet. Lapsi sai itse maalata omia käsiään tai antaa aikuisen maalata. Jokainen lapsi maalasi itse tai antoi parinsa maalata itseään. Osa myös halusi maalata aikuisen käsiä siveltimellään.

Palautteenannossa kokeilin uudenlaista tapaa. Jaoin aikuisille kaksi korttia, hymykortin ja surullisen kortin ja kehotin heitä yhdessä lapsen kanssa valitsemaan, mikä kuva kertoi tästä kerrasta. Ajattelin, että tällä tavoin lapset voisivat paremmin keskittyä kuvan valitsemiseen, kun heillä oli tukenaan aikuinen. Kolme lapsista valitsi hymyilevän kuvan ja kaksi surullisen. Henkilökunta arveli, että valintaan voi vaikuttaa myös kuvissa käytetyt värit. Olin piirtänyt hymykuvan punaisella ja surukuvan sinisellä. En ollut tullut ajatelluksi asiaa ja totesin sen olevan varsin mahdollista.

5.7.1 Henkilökunnan arviointi

Kuudennella kerralla jätin lomakkeesta pois kohdan ”Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin”, sillä henkilökunta koki siihen vastaamisen vaikeaksi.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Ville: 2 (hieman) ”Ville tuli kurkkimaan ja kuulostelemaan kaverin kanssa kassia, josta pupu kohta tulisi ulos.”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Odotti innokkaasti, meni pussukalle etsiskelemään ja kuuntelemaan pupua.”

Anni: 2 (hieman) ”Lintuja lennätteli, maalauspuuhia tarinan lopussa.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Heikki lennätti lintua.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Lähti reippaasti mukaan, osallistui lähes kaikkeen toimintaan. Välillä keskittyminen herpaantui ja pyrki tutkimaan Hannan tavaroita.”

Lapset olivat innokkaasti mukana tarinassa, muun muassa viidakossa kankaan alla. Kaikki lapset tulivat tuolloin mukaan kankaan alle, edes hetkeksi. Osallistuminen näkyi myös haluna lennättää lintuja, rakentaa linnulle pesää, tutkia välillä minun tavaroitani ja valintatilanteissa, kun oven takana kolkuttelevaa hahmoa valittiin.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Ville: 2 (hieman) ”Hiukan oli mukana, mutta aika paljon istuskeli aikuisen kanssa ja makaili patjalla.”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Havainnoi ja toimi melko pitkään avustajana ohjeen mukaisesti, lennätti lintua, oli pesässä.”

Anni: 2 (hieman) ”Alussa Anni ei suostunut osallistumaan/seuraamaan ollenkaan, tuokion edetessä osallistui. Tarinan kuuntelu taisi jäädä, linnut (punainen) kiinnostivat kovasti.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Valppaana koko tarinan ajan.”

Olli: 3 (aika paljon)

Havainnoinnin valppaus oli mielestäni kaikkien lasten kohdalla korkealla toiminnan alkuvaiheilla. Olisiko johtunut tarinan pituudesta ja hieman haasteellisesta juonesta, että keskivaiheilla lasten mielenkiinto alkoi hiipua tai herpaantua? Myös paikallaan istuminen ja kuunteleminen saattoi tuottaa vaikeuksia.

c. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Ville: ”Lopussa valitsi surunaaman (katseli itseään peilistä ja vertasi kädessä olevaan kuvaan).”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Maalasi sudilla myös avustajan ’siivet’ ja vastasi siipien väriin = sininen.”

Anni: 2 (hieman) ”Anni olisi saanut tehdä nukan valinnan, mutta ’jännitys’ vei voiton ja valinta jäi tekemättä.”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Valitsi tarinassa keijukaisen tulemaan ovesta sisään.”

Olli: ”Lennätti lintua, valitsi noidan, toiminnan päätteeksi valitsi hymyilevän kuvan. Ollilla oli ollut kivaa.”

Lapsilla oli toiminnan aikana muun muassa mahdollisuus esittää tarinan hahmoja ja valita, kuka tulee vierailemaan pikkulinnun luo. He saivat päättää, tulevatko vihreän kankaan alle viidakkoon vai eivät. Myös palautteenannossa lapset valitsivat parin avulla millainen kerta tämä heidän mielestään oli ollut.

d. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Ville: 2 (hieman) ”Tuli muiden lasten kanssa istumaan viidakkoon vihreän kankaan alle. Ei kuitenkaan viihtynyt kauan, vaan palasi patjalle huilimaan.”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Hannan kanssa koko ajan, seurasi tarkasti, pyysi myös apuohjelmien vierelleen uuteen paikkaan istumaan: tule tänne.”

Anni: ”Aikuisen kanssa maalatessa ja ’turvapaikkaa’, syliä hakiessa.”

Heikki: 2 (hieman) ”Heikki lennätti toisten lasten kanssa lintuja.”

Olli: 2 (hieman) ”Vain aikuisen kanssa... kuten aiemmin.”

Lapset toimivat yhdessä muun muassa silloin, kun linnut kohtasivat tarinassa. Myös viidakkossa istuminen yhdessä ja kankaan alla peuhaaminen oli vuorovaikutustilanne, joka oli yltyä jopa pieneksi riidaksi kahden lapsen välillä. Aikuisen kanssa vuorovaikutusta syntyi lopun rentouttavassa maalaustilanteessa. Pupun ja minun kanssa vuorovaikutusta oli koko toiminnan ajan.

e. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Heikki: 1 (ei lainkaan)

f. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Ville: 3 (aika paljon) ”Kuulo, näkö, tunto.”

Joonas: 4 (hyvin paljon) ”Näkö, kuulo, tunto.”

Anni: ”Kyllä, tunto, kuulo (visuaalisuus).”

Heikki: 3 (aika paljon) ”Tunto: pupun kosketus, kuulo: kulkuset + tarina, näkö.”

Olli: 2 (hieman) ”Tunto; pupun kosketus, pensselillä maalaus. Näkö; värikkäät kankaat, linnut.”

Aistikokemuksia oli tällä kerralla erityisesti näkö- ja kuuloaistiin liittyen. Esimerkiksi näköaistia aktivoi viidakossa kankaan alla lymyily, lintujen lennättäminen ja katselu. Kuuloaistimuksia tuli tarinankerronnassa ja kulkusen kilinässä sekä sen kuuntelussa, kuuluiko laukusta pupun rapinaa vai ei. Tuntoaistia aktivoitiin siveltimellä sivelyn kautta.

g. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Ville: 3 (aika paljon) ”Edelliseen kertaan verrattuna Villen osallistuminen oli heikompa.”

Joonas: 3 (aika paljon) ”Rauhallisempi, ehkä myös pieni tila rajaa, ja tarina oli tällä kertaa paikallaan tapahtuva. Joonas oli jutussa mukana.”

Anni: ”Anni ei aikaisemmin ole vierastanut tai kieltäytynyt osallistumasta, se oli uutta.”

Heikki: 2 (hieman) ”Heikki istui itsekseen suurimman osan aikaa ja pysyi hyvin paikallaan (välillä meni makaamaan, pyydettiin silloin istumaan).”

Olli: 1 (ei lainkaan) ”Toiminta kutakuinkin samaa, kuin edellisillä kerroilla.”

Lapset olivat mukana suurelta osin innokkaana ja yhtä kiinnostuneena kuin aikaisemminkin. Anni oli jo toista kertaa poissa tolaltaan toiminnan alkumetreillä, mikä oli hyvin harmillista.

h. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta?

Joonas: ”Korkeat pisteet, mutta Joonas kuitenkin selvästi mukana. Odottaa Hannaa ja jännittää mitä kivaa nyt tuleman pitää.”

Heikki: ”Ohjaaja ottaa ohjatessaan huomioon kaikki lapset. Lapsista huomaa, että he odottavat kovasti pupun tuloa. Annilla vain ujostelu tms. vaihe päällä.”

i. Mitä toiminta herätti sinussa?

Ville: ”Mukavia tuokioita lapsille. Mukavaa katsoa kuinka lapset innostuvat ja osallistuvat toimintaan. Hyvä Hanna!”

Joonas: ”Hymy- ja surunaamaosiossa Joonas taas valitsi surunaaman, joka on ristiriidassa Joonaksen mukana olon kanssa. Onko kuvan väri kuitenkin ratkaiseva?”

Heikki: ”Mukava nähdä kuinka lapset tietävät jo mistä on kyse, odottavat malttamattomana pupua ja menevät jo rohkeasti sitä kassilta kaivelemaan.”

Olli: ”Olli ei ehkä varsinaisesti kuunnellut satua. Aistiärsykkeet kiinnosti Ollia enemmän... Värikkäät linnut, kankaat jne.”

5.7.2 Oma arviointi

Toiminnassa suureksi ihmetyksen aiheeksi ja huoleksi nousi heti alussa tullut Annin itkuisuus ja kieltäytyminen mukaan tulemisen suhteen. Anni oli jo toista kertaa näin vaikeasti houkuttavissa mukaan toimintaan, joten aloin miettiä, olinko tehnyt jotain väärin. Keskustelin asiasta henkilökunnan kanssa, joiden mukaan tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun Anni reagoi tällä tavoin. Hänelle saattoi aika-ajoin tulla tilanteita, joissa hän reagoikin yllättäen kielteisesti hänelle aikaisemmin mieluisaan tilanteeseen. Jäin kuitenkin miettimään, saattoiko Annin toimintaan vaikuttaa neljännellä kerralla ollut tilanne, kun yksi henkilökunnan jäsenistä oli pois ja Annin oli aluksi tarkoitus olla minun parinani. Anni ei tuolloin halunnut olla parini, vaan juoksi pois luotani ja oli tämän jälkeen itkuinen. Mietin, oliko tilanne ollut Annille liian yllättävä ja uusi. En kuitenkaan voi olla varma siitä, mikä Annin mielen muutti ja miksi hän ei halunnut tulla enää mukaan toimintaan suoraan, vaan halusi tarkastella tilannetta ensin välimatkan päästä ja tulla mukaan vasta myöhemmin. Annin varovainen saapuminen mukaan toimintaan ja kädenojennus punaista lintua kohti oli tärkeä osoitus hänen halustaan osallistua toimintaan, vaikka alku olikin hankala. Siksi pidin tärkeänä sitä, että annoin punaisen linnun Annille sen jälkeen, kun sen ensimmäisenä valinnut lapsi sai lennättää sitä haluamansa aikaa.

Monet lapsista olivat tällä kerralla innokkaita kehittämään tarinaa ja osallistumaan siihen, mikä olikin hienoa huomata. Joonas oli jälleen, kuten monella muullakin kerralla, ensimmäisten joukossa valitsemassa ja osallistumassa tilanteisiin, joissa pupu pyysi lapsia mukaan. Myös Villen kiinnostus laukussa lymyvään pupuun ja sen houkuttelemiseen oli iloinen yllätys kuten myös se, että aikaisemmin ehkä sivussakin ollut Ville valitsi tällä kerralla keijun luonteenlaaduksi kiltteyden. Toimivuuden kannalta olisi tarina voinut kuitenkin olla vielä yksinkertaisempi tai sen kerronta hitaampaa, aikaa antavaa. Lasten oli selvästi hankalaa keskittyä puolenvälin jälkeen yhtä tarkasti kuin aluksi.

Lasten palautteen annossa tuli tärkeänä esille ajatus, että lasten valintoihin saattaisi vaikuttaa ilmekorttien värit. Seuraavalle kerralle päätinkin piirtää hymy- ja suruilmeet mustalla kynällä. Tämä hyvä huomio tuli henkilökunnalta, enkä aikaisemmin osannut ottaa huomioon asian vaikutusta lasten valintoihin. Yleisesti palautteenanto yhdessä aikuisen kanssa toimi paremmin kuin yksin lasten tekemänä tai janalla. Lapset saattoivat aikuisen kanssa keskittyä kortin valintaan rauhassa.

Toimintaa ja tapahtumia oli kerralla mielestäni sopivasti, vaikkakin tarinan kulku tuntui hie-man haasteelliselta lapsille. Lapset osallistuivat innoissaan kuitenkin tarinan eteenpäin viemiseen, joka olikin tavoitteiden kannalta hieno havainto. Myös Samun osallisuus ja läsnäolo tilanteessa oli vahvempaa kuin edellisellä kerralla, Samu jopa hymyili toiminnan alussa. Samulle toiminta oli kuulo- ja tuntoaistiin perustuvaa, kun muut lapset näkivät linnut, viidakkokan-

kaan ja keijun. Samulle nämä havainnot toteutettiin niin, että hän sai koskettaa kaikkia toimintaan liittyviä elementtejä.

5.8 Seitsemäs kerta - ”Hyi!” ...vai sittenkin ihanaa?

Seitsemännelle kerralle varasin savityöskentelytarvikkeet. Mielestäni savi on maanläheinen, monipuolinen ja terapeutin materiaali työstää ja koskettaa. Tilana oli ryhmän pieni tila, joka sopi mainiosti pöydän ääressä tapahtuvaan savityöskentelyyn. Ennen toiminnan aloitusta laitoin savityöskentelyvälineet valmiiksi pöydälle ja alkutilannetta varten patjat viereisen tilan lattialle. Aikaisemmista kerroista niin sanotusti viisastuneena laitoin savityötilan ja alkupiiritilan välisen oven kiinni, jotta lapset osaisivat keskittyä aloitustilanteeseen ennen savityöskentelyn aloitusta. Paikalla olivat kaikki ryhmäläiset lukuun ottamatta Heikkiä. Anni arasteli toiminnan aloitusta ja istui aikuisen sylissä - tällä kertaa kuitenkin itkemättä. Pupu kutsuttiin paikalle perinteisin menoin ja jopa aikaisemmin hieman sivussa ollut Ville innostui jälleen kuuntelemaan pupun laukkaa ja sitä, kuuluisiko sieltä pupun rapinaa. Pupu ilmestyi laukusta tälläkin kertaa Joonaksen avustamana ja teki perinteisen tervehdyskierroksensa käyden kaikkien luona. Anni katseli pupua varovaisesti aikuisen sylissä istuen.

Kierroksen jälkeen pupu kertoi, että se oli löytänyt matkansa varrelta jotain ihmeellistä ja nostin esiin ämpärin. Monet lapset tulivat kiinnostuneina avaamaan ämpärin kantta ja sieltä paljastuikin savea, jonka näkemiseen Joonas heti reagoi voimakkaasti sanomalla *hyi* ja nauramalla. Osa lapsista kosketti ja haistoi savea, mutta kaikki lapset eivät halunneet tulla saveen luo. Siirryimme seuraavaksi viereiseen huoneeseen, jossa jokaiselle oli tuoli pöydän ympärillä. Samu istui omassa pyörätuolissaan ja hänellä oli edessään työskentelylevy. Jaoin jokaiselle savea ja kaikki lapset ottivat sitä vastaan, aloittaen heti saveen tunnustelun. Samu tunnusteli savea aikuisen avulla (Kuva 11). Kerroin, että tällä kerralla oli tarkoituksena tutustua saveen ja kokeilla, miltä se tuntuu käsissä. Kehotin lapsia puristamaan savea nyrkin sisälle niin lujaa, kuin kykenisivät ja olin suunnitellut muutamia muitakin tapoja, joilla lapset voisivat kokeilla saveen muovailun mahdollisuuksia. Monet lapsista olivat kuitenkin niin kiinnostuneita työskentelemään itsenäisesti tai parinsa kanssa saveen parissa, että lähes kukaan ei ollut innostunut saveen puristamisesta nyrkkiin. Lapset toimivat saveen kanssa eri tavoin, toiset muovailivat sitä innoissaan ja toiset olivat saveen suhteen enemmän varuillaan.

Kuva 11: Samu tutustuu saveen

Minulla oli mukana rasiassa myös veteen sekoitettua savea, joka oli löysää ja pehmeää. Tarjosin sitä lapsille kokeiltavaksi ja osa halusikin tunnustella pehmoista savimassaa sormien välissä, mutta osa ei halunnut koskea siihen tai teki sen hyvin varoen. Muun muassa Anni otti löysää savea käsiensä väliin ja piti käsiä yhdessä havaintojeni perusteella koko lopputoiminnan ajan. Olli kosketti pehmeää savea sormenpäällään ja mietti tämän jälkeen kauan, uskaltaako hän koskea uudelleen pehmeään savivelliin. Lopulta hän kieltäytyi kuitenkin. Samun käteen laitoin saviliejuja purkista, jolloin hän mielestäni hämmästyneesti yritti aluksi vetää kättään pois, mutta hieroin hellästi savea hänen käteensä ja totutin häntä uuteen tunteeseen. Joonas ei halunnut ottaa saviliejuja käsiinsä eikä Villekään ollut ajatuksesta innostunut. Savityöskentely päättyi hetken päästä ja lapset menivät aikuisten kanssa käsiinpesulle. Puhtain käsin he tulivat takaisin patjoille istumaan ja viimeisenä toimintana oli lasten käsien rasvaus. Annoin jokaiselle aikuiselle tai suoraan lapsen käteen vartalovoidetta, jota aikuinen hieroi lapsen käsiin. Toiset pyysivät lisää voidetta, mutta toisille lapsista näytti voiteen levittämisen vastaanottaminen olevan haasteellista. Voiteen levittämisen jälkeen pupu hyvästeli lapset ja meni nukkumaan omaan laukkuunsa.

Viimeisenä tehtävänä oli palautteen antaminen. Tällä kerralla olin tuonut lapsille uudet ilmekortit, jotka oli värikynien sijaan piirretty mustalla kynällä. Pariensa avulla lapset valitsivat olotilansa mukaisen kortin ja ainoastaan Joonas valitsi surullisen kortin ja kommentoi valintaansa sanoen *murisee*.

5.8.1 Henkilökunnan arviointi

Tällä kerralla lomakkeeseen vastasi kolme aikuista.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Ville: 3 (aika paljon) ”Soitti reippaasti kulkusta muiden mukana ja meni haistelemaan ämpärissä ollutta savea, osallistui myös mielellään muovailemaan sitä.”

Olli: 3 (aika paljon) ”Lähti aktiivisesti toimintaan mukaan, niin kuin aikaisemminkin kerroilla.”

Anni: 3 (aika paljon) ”Saven käsittelyyn alkukankeuden jälkeen.”

Kaikki lapset osallistuivat saven muovailuun, osa innokkaammin ja osa varovaisemmin. Lapsista suuri osa oli myös hyvin kiinnostunut tutkimaan, haistamaan ja koskettamaan savea jo siinä vaiheessa, kun savi oli sangossa. Myös Samu osallistui saven muovailuun, lähinnä pehmeää savimassaa kädessä puristaen, aikuisen avustamana.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Ville: 2 (hieman) ”Seurasi jonkin verran enemmän tuokiota, kuin edellisellä kerralla.”

Olli: 3 (aika paljon)

Anni: 2 (hieman) ”Alussa ei suostunut katsomaan/seuraamaan, Anni ’lämpeni’ vasta tekemisen alettua. Turvautui omaan aikuiseen.”

Kun pupu alussa kertoi jännittävästä löydöstään, havaintojeni mukaan kaikki lapset olivat kiinnostuneita näkemään, mitä jännää pupu oli löytänyt. Savi oli selvästi myös kiinnostava elementti kaikille lapsista, koska kaikki halusivat koskettaa ja tunnustella savea.

c. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Ville: ”Villen mielestä tällä kertaa tuokio oli hymynaaman arvoinen. Jee...”

Olli: 2 (hieman) ”Lapset saivat päättää mm. muovailvatko savea. Olli lähti aluksi rohkeasti mukaan, mutta kun oli löyempää savea tarjolla, ei suostunut koskettamaan. Ollin muovailu oli lähinnä saveen tutustumista. Kosketteli ja haisteli.”

Anni: 2 (hieman)

Lapsilla oli valinnan mahdollisuus siinä, halusivatko he muovata savea vai eivät. Heillä oli myös mahdollisuus koskettaa vetelää savea, mutta ratkaisun he saivat täysin itse tehdä. Lapset valitsivat toiminnan lopuksi ilmekortin kertomaan tunnelmistaan. Halutessaan lapset saivat myös lisää kosteusvoidetta käsiinsä levitettäväksi.

d. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Ville: 2 (hieman) ”Toimi enimmäkseen aikuisen ohjeistuksen mukaisesti.”

Olli: 2 (hieman) ”Aikuisten kanssa.”

Anni: 2 (hieman) ”Hieman lähti yhdessä tutkimaan saviastiaa sen paljastuttua.”

Lapset tulivat yhdessä katsomaan, mitä kummaa ämpäristä löytyi. Lapset eivät kuitenkaan olleet vuorovaikutuksessa keskenään ja saven tunnustelu tapahtui suurelta osin yksin toimien.

Välillä lapset kuitenkin olivat vuorovaikutuksessa parinsa kanssa, mikä näkyi erityisesti kosteusvoidetta levittäessä.

- e. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Anni: 1 (ei lainkaan)

- f. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Ville: 3 (aika paljon) ”Kulkusen ääni (kuulo), saven haistelu (haju), saven muovailu (tunto).”

Olli: 2 (hieman) ”Tunto, näkö ja kuulo.”

Anni: 3 (aika paljon) ”Saven käsittely hyväksi aistilyherkälle lapselle, uusia tunteuksia.”

Suurella roolissa tällä kertaa oli käsien kautta saatu tuntoaistimus. Pehmeä ja kovempi savi sekä kosteusvoiteen levitys toivat sormille ja kämmenille aistimuksia. Lapset myös haistelivat savea paljon.

- g. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Ville: 2 (hieman) ”Tänään Ville oli aktiivisempi. Tykkäsi paljon saven puristelusta ja nyppimisestä. Käsien rasvaus oli Villestä mieluista, jota hän olisi jatkanut pitkempäänkin.”

Olli: 2 (hieman) ”Osallistuminen ehkä kuitenkin muihin kertoihin verrattuna vähäisempää.”

Anni: 2 (ei lainkaan) ”Taas alku hankalaa, mutta onneksi lähti kuitenkin mukaan touhuihin.”

Itse huomasin Annin kohdalla tällä kerralla sen, että hän ei itkenyt vaan tuli aikuisen sylissä istuen mukaan toimintaan, vaikkakin arkaillen. Iloisesti yllättynyt olin jälleen Villen rohkeasta ja kiinnostuneesta mukaan lähtemisestä.

- h. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta?

Olli: ”Valitsi toiminnan lopuksi hymyilevän kortin... siis kivaa oli ollut.”

- i. Mitä toiminta herätti sinussa?

Ei vastauksia

5.8.2 Oma arviointi

Savi on lempeä ja taipuisa materiaali, jonka käyttömahdollisuudet ovat laajat. Jo saven tunnistelu ilman tarkoitusta tehdä siitä valmista tuotetta on kokemus ja elämys sinänsä. Oli hienoa nähdä, kuinka keskittyneesti lapset tutkivat uutta materiaalia. Henkilökunnan mukaan he eivät olleet aikoihin muovailleet savea lasten kanssa, joten materiaalina savi oli lapsille uuden veroinen. Saven valinta työskentelymateriaaliksi oli henkilökunnan mukaan mainio, sitä tuki muun muassa seuraava kommentti, jonka Annin pari kirjoitti arviointilomakkeeseen: ”Sa-

ven käsittely hyväksi aistiylherkälle lapselle, uusia tuntemuksia.” Saven parissa työskentely aiheutti myös hilpeyttä ja inhotuksenkin tunteita ryhmän lapsissa - ei varmastikaan vähiten *epäilyttävän* ulkomuotonsa tähden. Saven ruskea ja pehmeä ulkonäkö saattoi osaltaan aiheuttaa sen, että erityisesti löysään saveen oli osalla lapsista vaikeuksia koskea, myös niillä, jotka aikaisemmalla toimintakerralla maalasivat rohkeasti käsin paperille.

Vaikeuksia erityisesti pehmeään savimössöön koskeminen tuotti Ollille, joka kosketti savimössöä etusormellaan ja empi tämän jälkeen miettien, josko hän voisi koskettaa sitä uudelleen. Miettimisen aikana huomasi selvästi, millaista kamppailua Olli kävi epäroinnin ja uskalluksen välillä. Vaikka hän ei uudelleen savea koskettanutkaan, oli sen koskeminen Ollille henkilökunnan mielestä edistyksellistä ja uutta. Hienoa oli myös se, että Olli muovaili rohkeasti savipalaa kädessään. Alkuarastelujen jälkeen Anni uskaltautui mukaan toimintaan, keskittyneesti tutustui saveen ja otti jopa pehmeää savea käsiensä väliin. Tämä oli hienoa huomata. Anni myös valitsi hymyilevän ilmeen palautteenannossa, mikä oli sekin hyvä juttu, koska Annilla oli ollut pariin otteeseen vaikeuksia osallistua mukaan toimintaan.

Palautteen saaminen Samulta toiminnan päätyttyä oli hyvin hankalaa ja opinnäyteyöni puitteissa käytännössä mahdotonta. Kaikki muut lapset saattoivat valita kortin, joka kuvasi heidän tuntemuksiaan toiminnan jälkeen, mutta Samu ei voinut valita mitään, mikä nostikin esiin eettisen ristiriidan siitä, kuka saa antaa palautetta ja vaikuttaa toiminnan suuntaan ja kuka ei. Oli ikävää, etten voinut tietää, kuinka Samu viihtyi toiminnassa ja oliko kenties jotain, mitä hän olisi halunnut sanoa ja halusiko hän vaikuttaa toiminnan kulkuun.

5.9 Kahdeksas kerta - Takaisin kotiin

Viimeisellä toimintakerralla paikalla olivat kaikki lapset sekä yhtä lukuun ottamatta kaikki henkilökunnan jäsenet. Samulla ei tällä kerralla ollut henkilökohtaista avustajaa mukana, joten Samu oli minun rinnallani lattialla patjalla. Aloitimme toiminnan tuttuun tapaan pupun kutsumisella esiin kulkusten avulla, jonka jälkeen Joonas, Heikki, Olli ja Ville saapuivat avaamaan pupun laukkuja kanssani. Anni oli aikuisen sylissä huoneen ovella, sillä hän itki taas toiminnan alkaessa, eikä halunnut ottaa minuun tai pupuun kontaktia. Pupun laukku avautui ja Olli otti pupun laukusta. Yllättäen hän laittoikin pupun käteensä, käsinuken tavoin. Tervehdin pupua ja kysyin siltä, mitä sille kuuluu. Olli silitti itse pupun korvilla omaa päätänsä ja vilkutti pupulla muille ryhmäläisille. Tämä oli todella uutta ja yllättävää Ollilta, joka ei aikaisemmin juuri ottanut kontaktia muihin lapsiin. Pyysin Ollia pitämään pupua kädessään, jotta voisimme käydä yhdessä perinteisen tervehdyskierroksen jokaisen lapsen luona. Olli piti pupua koko ajan kädessään ja kävimme yhdessä jokaisen lapsen ja muutaman aikuisenkin luona tervehtimässä heitä ja sivelemässä pupun korvilla. Muutamien lasten kohdalla Olli viipyi pidempään, toisten luona vähemmän aikaa, mutta kävi kuitenkin kaikkien luona.

Kierroksen jälkeen Olli antoi pupun minulle ja toiminta jatkui niin, että pupu levitti lattialle aikaisemmista toimintakerroista kertovaa tavaraa. Lattialla oli kuva merestä, simpukoita, punaista pikkulintua esittävä servetti, pullopostia, vesisumutepullo ynnä muita muistoja matkan varrelta. Pyysin jokaista lasta valitsemaan tavaroista yhden, jota voisimme yhdessä katsoa. Jokainen lapsi, myös syrjässä istunut Anni, valitsi tavarat ja kävimme jokaisen valinnan läpi muistellen pupun matkan käänteitä. Olli valitsi vesisumutepullon, jota oli aikaisemmin säikähtänyt kovasti. Nyt hän ja muutamat muutkin lapset halusivat uudet vesisuihkaukset käsilleen. Myös Samulle annoin suihkauksen vettä kädelle. Pupu kertoi muistelukierroksen jälkeen, että se haluaisi nyt lähteä takaisin kotiin, jolloin nousimme ylös ja aloitimme kotimatkan. Laitoin taustalle hauskaa ja reipasta musiikkia ja henkilökunta alkoi pyörittää lapsia piirissä. Eräs aikuisista nosti myös Samun syliinsä seisaalleen ja liikkui tämän kanssa. Hieman pyörittämyämme jatkoimme toimintaa venyttelemällä, jonka jälkeen kysyin, haluaisiko joku lapsista kertoa miten seuraavaksi liikkuisimme. Muutamat lapset keksivät liikkumistapoja, joista suosituin oli piirissä pyöriminen käsi kädessä. Ville ja hänen parinsa yhdessä kehittivät hauskan tavan kävellä kämmenet ja jalkapohjat maassa, jolloin keksivätkin pari muuta lasta kontata aikuisten käsien alta. Tämä olikin hauska liike ja sitä lapset jakoivat toistua pitkään, kunnes nousimme ylös ja sanoin, että taisimme vihdoinkin saada koti-Suomeen.

Istuimme jälleen lattialle patjoille ja kerroin, että pupu oli nyt viimeistä kertaa tapaamassa ryhmää. Sillä oli kuitenkin pieni yllätys mukanaan, jota katsomaan kutsuin Villen. Yhdessä Villen kanssa nostimme piilosta karamellipussin, josta jaoin jokaiselle lapselle kaksi karamellia. Samun kielelle laitettiin makea pisara mansikkamehua, sillä Samu ei voinut syödä karamellia. Lopuksi pyysin lapsilta viimeisen kerran palautetta ilmekorttien avulla. Anni valitsi jälleen hymyilevät kasvot, vaikka oli taas itkenyt toiminnan alussa. Ville valitsi jälleen surullisen kortin ja niin teki myös Joonas, joka korttia valitessaan murisi minulle hymyillen. Hymyilevän kortin valitsivat Annin lisäksi Heikki sekä Olli. Lopuksi pupu halusi niitä lapsia, jotka halusivat tulla halaamaan ja viimein pupu meni viimeisen kerran laukkuunsa. Toiminta loppui ja lapset lähtivät omiin puuhiinsa.

5.9.1 Henkilökunnan arviointi

Vastauksia lomakkeisiin tuli viimeisen kerran osalta kolme.

a. Lapsi osallistui toimintaan

Joonas: 3 (aika paljon) ”Pupua taas etsimässä innolla, myös aikuiselle näytti paikan, istu tuohon.”

Anni: 2 (hieman) ”Alussa taas kieltäytyi osallistumasta, liikuntaosuuteen hieman osallistui.”

Heikki: 3 (aika paljon)

Lapsista kaikki osallistuivat valitsemalla matkaan liittyvän esineen tai kuvan. Joonas, Heikki, Olli ja Ville osallistuivat kaikki pupun auttamiseen pois laukusta. Erityisen voimakkaasti viimeisellä kerralla näkyi Ollin osallisuus, kun hän halusikin toimia pupuna toiminnan alussa. Tämä oli todella iloinen ja tärkeä hetki toiminnassa.

b. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana

Joonas: 3 (aika paljon) ”Seurasi pupuosuutta, kovasti, mutta selvästi ei jaksanut kuunnella kertovaa osuutta.”

Anni: 2 (hieman)

Heikki: 3 (aika paljon)

Alussa lasten havainnointikyky näkyi mielestäni voimakkaampana, loppua kohti valppaus herpaantui.

c. Lapsi sai päättää toiminnan kulusta (esim. tekemällä valinnan)

Joonas: 3 (aika paljon) ”Oli hiukan levoton valitsemaan toimintaa. Halusi toimia ’omapäisesti’. Valitsi kuitenkin kalan hienosti menneisyydestä.”

Anni: 2 (hieman) ”Tilaisuuksia oli mutta neiti ei halunnut yhteistyötä tänään.”

Heikki: 1 (ei lainkaan) ”Käytiin lähinnä läpi edellisiä tuokioita, muistelua.”

Toiminnan kulusta tällä kertaa päätti eniten Olli, joka toimi pupuna toiminnan alussa. Valintatilanteita kaikille lapsille tuli hetkessä, kun he valitsivat matkasta kertovan kuvan tai esineen.

d. Lapsi toimi vuorovaikutuksessa toisten lasten tai aikuisten kanssa

Joonas: 3 (aika paljon) ”Kts. edellinen vastaus. Ei ehkä ollut kartalla kaikin osin muta pupuasiat hallitsi hyvin.”

Anni: 2 (hieman)

Heikki: 2 (hieman)

Mielestäni lapset toimivat tällä kerralla hienosti vuorovaikutuksessa, vaikkakin pupun välityksellä. Olli kävi jokaisen lapsen luona pupun roolissa tervehtimässä, mikä ei henkilökunnan mukaan ole ominaista Ollille. Vuorovaikutusta syntyi näin hetkellisesti Ollin ja muiden lasten kesken. Pupun ja aikuisten kanssa lapset olivat vuorovaikutuksessa tälläkin kertaa paljon.

e. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin

Joonas: ”Ulosmeno heti toiminnan loppuksi.”

Anni: 1 (ei lainkaan)

Heikki: 1 (ei lainkaan)

f. Lapsi sai toiminnan aikana aistikokemuksia

Joonas: 3 (aika paljon) ”Kuulo-näkö-tunto, kyllä. Tuli aistittua ja vielä namitkin. No nämä Joonas valitsi itse hienosti, mainitsi värinkin: punainen ja vihreä.”

Anni: 2 (hieman) ”Nam nam!”

Heikki: 2 (hieman) ”Maku: karkkia loppuksi (mieluisin).”

Viimeisellä kerralla ei varsinaisia aistimateriaaleja ollut, aistihavainnot tulivat luonnollisena osana toimintaa ja pohjautuivat pupun kosketukseen, kulkusen kilinään ja esineisiin sekä kuviin, joista lapset valitsivat mieluisan. Makuuainemusta aktivoi karamellit ja Samulle annettu mehutippa.

g. Lapsen toiminnassa oli muutoksia edellisiin toimintakertoihin nähden

Joonas: 2 (hieman) ”’Hämällinen’ ehkä kuvaisi parhaiten. Ymmärsikö kuitenkin, että nyt tämä päättyy, valitsi lopuksi taas surulliset kasvat.”

Heikki: 1 (ei lainkaan)

Jälleen kerran nostan esiin suuren muutoksen Ollin kohdalla. Olli ei aikaisemmillä toimintakerroilla ottanut kontaktia toisiin lapsiin tai teki sen vastahakoisesti. Tällä kerralla muutos oli suuri, hänen tervehtiessään pupun roolissa kaikkia lapsia.

h. Muuta huomioitavaa lapsen/lasten toiminnasta ja ohjaajan toiminnasta?

Heikki: ”Lapset ottivat Hannan ’omakseen’ ja Hanna huomioi hienosti kaikki lapset, niin kuin kaikilla kerroilla.”

i. Mitä toiminta herätti sinussa?

Heikki: ”Mukavasti viimeisellä kerralla muisteltiin missä pupu oli matkansa varrella käynyt ja mitä olimme tehneet. Kiitokset mukavista elämyksistä niin lapsille kuin meille aikuisillekin!”

Joonas: ”Suurkiitos Hannalle, olipa meillä kiva ja odotettu talvikausi.”

5.9.2 Oma arviointi

Suurin tämän kerran hämmästys liittyi Ollin rohkeuteen, kun hän otti pupun omaan käteensä ja tervehti toisia lapsia sen kanssa. Vaikka tunnenkin ryhmän lapsia vain vähän, oli tämä Ollin toiminta minullekin yllätys, kuten se oli myös henkilökunnalle. Minulle kerrottiin, että Olli ei yleensä suostu vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa, joka näkyy muun muassa ryhmälle tutuissa laulutuokiossa. Tällä kertaa Olli kuitenkin siveli jokaisen lapsen kasvoja, enemmän tai vähemmän. Kontaktin ottaminen toisiin oli tärkeä osa toimintaa.

Lapset olivat tällä kerralla mielestäni paljon rohkeampia kuin aikaisemmin, erityisesti verrattuna toimintakertojen alkuun. He lähestyivät minua ja pupun laukkua alussa nopeasti ja ottivat kontaktia rohkeasti. Annilla oli kuitenkin koko toiminnan ajan vaikeuksia ottaa minuun kontaktia, vaikkakin myös hän rohkaistui toiminnan edetessä.

Viimeiselle kerralle valitsin yksinkertaista toimintaa, joka toimikin todella hyvin. Ehdin joitakin aikaisempia kertoja paremmin havainnoida lapsia ja heidän osallisuuttaan, joten minulla oli koko ajan rauhallinen ja varma olo toiminnassa. Ero oli huikea muutamiin aikaisempiin kertoihin verrattuna, jolloin tilanne on tuntunut leviävän käsiin, enkä ole toiminnan jälkeen

ollut edes aivan varma kaikesta, mitä toiminnan aikana tapahtui. Oli hienoa huomata, että yleisesti ottaen lapset luottivat minuun ja pupu oli heille tuttu ja odotettu vieras. Siksi viimeiseen kertaan liittyi myös haikeuden tunnetta, kun pupu viimeisen kerran tapasi lapset.

6 Pupun matka päättyy - arviointia, oppimista, kokemista ja huomioita

Viimeisen toimintakerran jälkeen keskustelin työelämänohjaajani kanssa koko prosessista ja sainkin paljon arvokasta tietoa sekä onnistumisen hetkistä että kehittämisen kohteista. Myös henkilökunta oli yhdessä jakanut kokemuksiaan ja mietteitään toiminnan kulusta. Ohjaajani mukaan henkilökunta oli hyvin tyytyväinen toimintaan ja siihen kaikkeen, mitä toimintakerrat olivat tuoneet ryhmälle. He olivat saaneet uusia ideoita ja kokeneet itsekkin toiminnassa mukana olemisen ilon osallistujan näkökulmasta. Myös lapset olivat työelämänohjaajani mukaan hyvin tyytyväisiä toimintaan ja odottivat aina innolla pupua saapuvaksi. Pitkälti tähän tulokseen tulin itsekkin toimintakertojen aikana, mutten jokaisella kerralla. Esimerkiksi osallistumista vastustanut, itkuinen Anni ei ollut ilahtunut pupun ja minun kohtaamisesta läheskään aina, vaikkakin hän halusikin osallistua toimintaan jokaisella kerralla - edes hetken aikaa. Suurelta osin olin kuitenkin itsekkin sitä mieltä, että pupun vierailu oli lapsille mukava ja toivottu asia.

Työelämänohjaajani nosti kehittämisen kohteeksi toiminnan suhteen sen, että tarina olisi saanut olla yksinkertaisempi, koska kyseessä oli erityisryhmä. Hän kuitenkin painotti, että sama kokonaisuus olisi toiminut esimerkiksi esikoululaisten kanssa oikein hyvin. Lasten oli hänen mukaansa välillä haastavaa seurata tarinan kulkua ja juonta, jossa oli paljon mutkia ja käänteitä. Huomasin saman itsekkin toiminnan aikana ja pyrin yksinkertaistamaan toimintaa viimeisiä toimintakertoja kohden. Olen kuitenkin tyytyväinen siihen, että kokeilin toiminnassa myös haastavampaa tarinankerrontaa, juonenkäänteitä sekä nopeita toiminnanmuutoksia. Vain näin saatoin huomata, mikä toimii ja mikä ei. Luonteeltani olen kuitenkin hyvin visuaalinen ja ideoiva, joten minun on toisinaan vaikeaa yksinkertaistaa asioita.

Yksinkertaistaminen olisi ohjaajani ja myös itseni mielestä ollut tarpeen erityisesti kolmannella toimintakerralla, jolloin maalasimme meren värejä suurelle paperille. Tuolloin minulta unohtui kaksi toimintaan olennaisesti liittyvää tapahtumaa. Koin haastavaksi tarinan ylläpidon ja tekemisen yhdistämisen ja se näkyi toiminnassa kolmannen kerran lisäksi myös parilla muulla kerralla. Ohjaajani mukaan lapset toimivat ja liikkuvat mielellään, mutta pitkän tarinan ymmärtäminen saattoi olla heille hyvin vaikeaa. Myös valitseminen useista vaihtoehdoista oli lapsille haasteellista, joten yksinkertaisuus myös sen suhteen toimii erityislasten kanssa paremmin. Positiivisena asiana ohjaajani nosti esille toiminnassa olleet selkeät alut ja loput ja korosti niiden tärkeyttä erityislasten kanssa toimiessa. Selkeät aloitukset ja lopetukset auttoivat lapsia hahmottamaan toimintaa. Kehityskohteeksi hän kuitenkin ehdotti lasten keski-

näisen vuorovaikutuksen lisäämisen toiminnassa. Toiminta perustui lähinnä aikuisen ja lapsen sekä lapsen ja pupun väliseen vuorovaikutukseen. Jos jatkaisin aistitarinaa eteenpäin, ottaisin tämän varmasti yhdeksi osa-alueeksi.

Työelämänohjaajani nosti esille työskentelytavastani myös sen, että olin osannut ammattimaisesti antaa lapsille tilaa ja mahdollisuuden osallistua toimintaan omalla tavallaan. Hänen mielestään olin antanut lapsille mahdollisuuden valintojen tekoon ja tilaa myös kieltäytyä osallistumasta. Sain myös palautetta rauhallisesta ja varmasta tavastani ohjata toimintaa. Kiitin henkilökuntaa vahvasta osallistumisesta ja heittäytymisestä toimintaan ja ihmettelin sitä, kuinka hyvin olimme toimineet yhdessä, toisinaan ilman sanojakin. Ohjaajani sanoi, että juuri se on merkki hyvistä ohjaamistaidoista - ei aina tarvitse sanoa, mitä toivoo toisten tekevän, vaan sen voi aistia muutenkin. Olen kuitenkin varma, että henkilökunnan heittäytyminen toimintaan ja herkkyyksensä aistia tilannetta auttoi kokonaisuuden onnistumisessa. Muun muassa tilanteissa, joissa draamaparit ”lensivät” yhdessä lentokoneella, ”sukeltelivat” meren pohjassa ja ryömivät ”luolien” läpi, olivat henkilökunnan aikuiset läsnä ja mukana. Kaikkien osapuolten heittäytyminen toimintaan toi aistitarinaan hauskoja jakamisen kokemuksia.

Koska en ollut pyytänyt henkilökunnalta kirjallisia vastauksia kuin ainoastaan niihin arviointilomakkeen kohtiin, jotka henkilökunta koki merkityksellisiksi, tuli minulle yllätyksenä, kuinka kattavan kirjallisen vastauksen lähes jokaisen toimintakerran jälkeen henkilökunnalta sain. Oli hienoa lukea yksityiskohtaisia havaintoja toiminnasta, joita oli kirjattu lähes jokaisen lapsen kohdalta. Sain näin ollen paljon tietoa ja palautetta toiminnan kulusta ja lasten osallisuudesta. Kattavan materiaalin pohjalta minun oli vaivatonta kirjoittaa arviointia jokaisen kerran jälkeen ja peilata omia havaintojani henkilökunnan havaintoihin. Yhteistyö henkilökunnan kanssa oli tiivistä koko prosessin ajan, keskusteluyhteys toimi mainiosti ja oli vaivatonta. Saatoin keskustella prosessin onnistumisen hetkistä sekä kehittämisen tarpeista puolin ja toisin avoimesti. Sen sijaan vanhempien ja minun välillä ollut yhteydenpito toimi prosessin ajan päiväkodin henkilökunnan kautta. Lapsilla oli omat reissuvihkonsa, joissa raportti päivän toiminnasta kulki päiväkodilta kotiin. Henkilökunta kirjoitti reissuvihkoihin jokaisen toiminnan jälkeen kuvauksen pupun matkasta. Lasten vanhemmat eivät käy välttämättä päiväkodilla kuin harvoin, sillä lapset kulkevat päiväkodin ja kodin väliä lähinnä taksilla - näin ollen myöskään henkilökunnan jäsenet eivät näe vanhempia usein.

Arviointilomakkeista saamieni vastausten pohjalta mieleeni nousi kysymyksiä, joista suurin liittyi vahvasti työni päätavoitteeseen - osallisuuteen. Jäin miettimään aika-ajoin vastauksissa nousseita kommentteja, joiden mukaan lapsi muun muassa *osaa jossain määrin toimia toivotusti ja pyynnön mukaan* tai *toimii annettujen ohjeiden mukaan*. Pohdin sitä, että onko tarkoituksen mukaista, että lapsi toimii aikuisen toiveen mukaisesti ja jos lapsi riehaantuu eikä

tottele, mitä se aikuisen mielestä kertoo lapsesta? Jääkö tuolloin lapsen osallisuus toteutumatta, jos lapsi kieltäytyykin toiminnasta tai tekee sen omalla tavallaan?

Mielestäni lapsen osallisuus toteutuu myös hänen kieltäytyessään toiminnasta, mukaan pakolla tuotu lapsi ei saa itse päättää, haluaako hän osallistua vai ei. Helena Thuneberg toteaa artikkelissaan *Psyykkinen hyvinvointi varhaislapsuudessa* (2005: 100-102), että kontrolloivan ohjaustyylin avulla voidaan toki edesauttaa tottelemista ja pitää näin järjestystä yllä, mutta samalla sen kautta heikennetään sekä lapsen itsesääätelyn kehittymistä että ryhmään sopeutumista. Thunebergin mukaan ympäristössä, jossa on vain vähän kontrollia, lapset ovat vähemmän ahdistuneita ja jaksavat paremmin kiinnostua ympäristöstä sekä uskoa omiin kykyihin. Aikuinen voi vuorovaikutustilanteessa pyrkiä kontrolloimaan lasta, tarkoittamatta sillä silti pahaa (Kontu 2001: 86).

Mielestäni juuri erityislasten parissa työskennellessä tämä tulee ottaa huomioon, sillä kuten jo aikaisemmin on tullut esille, ei heidän mahdollisuutensa itsemääräämisoikeuteen ole todennäköisesti yhtä hyvät kuin muilla lapsilla. Vahvasti kontrolloitu ympäristö voi aiheuttaa Thunebergin (2001) mukaan lapselle myös aggression tunteita, jotka syntyvät siitä kokemuksesta, kun lapsi tuntee olonsa ahdistuneeksi huomattaessaan, että onnistumisen kokemukset ovat aina riippuvaisia toisista ihmisistä - ei lapsesta itsestään. Hän painottaa myös sitä, kuinka lapset kielteiset tunteet ja reagoinnit tulisi ottaa vastaan ja hyväksyä ne, vaikka ne olisivatkin ristiriidassa aikuisen odotusten kanssa. Mielestäni hyväksymällä myös lapsen kieltäytyminen hyväksytään lapsi kokonaisuudessaan. Näin hän voi oppia myös sen, että on luonnollista ja sallittua sanoa myös *ei* ja olla eri mieltä. Toisin sanoen on luonnollista määrätä itse omaan elämään liittyvistä asioista - olla osallinen omassa elämässä. Itsemääräämisoikeus toteutui toimintakerroilla vahvasti esimerkiksi Annin kohdalla. Anni päätti seurata tilannetta toisesta huoneesta ja tuli mukaan toimintaan silloin, kun se hänelle parhaiten sopi. Henkilökunta hyväksyi Annin valinnan eikä painostanut häntä osallistumaan.

Lasten itsemääräämisoikeus toteutui myös siinä, että he saattoivat vaikuttaa siihen, kenen aikuisen kanssa he toimintakerroilla olivat pareina. Ennen toimintakertojen aloitusta tarkoituksenani oli, että lapsi-aikuisen -parit olisivat jokaisella kerralla samat. Ajattelin, että aikuiset voisivat huomata lapsen toiminnassa mahdollisia muutoksia matkan varrella helpommin tällä tavoin. Ensimmäisen toimintakerran jälkeen selvisi kuitenkin, että lapset eivät jokaisella kerralla välttämättä halunneet toimia saman aikuisen kanssa, joten parit saattoivat muuttua toimintakertojen välillä. Mahdollinen parien muuttuminen ei kuitenkaan haitannut, sillä henkilökunta tunsu lapset niin hyvin, että he kaikki saattoivat tarkkailla lapsiin liittyviä muutoksia eri kertojen välillä. Näin myös lapset saivat jälleen valinnan mahdollisuuden sen suhteen, kenen kanssa he halusivat toimia.

Toiminnan ohjauksen suhteen jäin miettimään sitä, missä määrin itse rajoitin lasten toimintaa ja annoin heille mahdollisuuden toimia itsenäisesti. Esimerkiksi Joonasta jouduin pariin otteeseen rajoittamaan, kun hän pyrki liikkumaan tilassa ja tutkimaan esineitä ennen kuin oli niin sanotusti tarkoitus. Toisaalta tällä tavoin en antanut lapselle vapautta toimia niin kuin hän itse olisi halunnut, mutta toisaalta hänen rajoittamisensa oli tarpeen myös koko ryhmän kannalta. Olisi ollut hankalaa ohjata toimintaa, jossa jokainen tekee mitä haluaa - toiminta olisi levinnyt käsiin kokonaan. Tietty rajoittaminen oli tarpeellista tästä näkökulmasta katsoen.

Toiminnan edetessä mieleeni heräsi myös ajatus, että oliko lasten valinnan mahdollisuus käytännössä vain näennäistä, sillä suunnittelin etukäteen vaihtoehdot, joista lapset saattoivat valita. Olin suunnitellut esimerkiksi sen, mitä tulisi tapahtumaan, mikäli lapset valitsevat matkakohteeksi viidakon tai merenpohjan. Molempia vaihtoehtoja varten olin hankkinut aistimateriaalin ja suunnitellut mahdolliset kuvalliset, draamalliset tai liikunnalliset elementit, esimerkiksi soutamisen ja luolassa ryömimisen. Alun perin tarkoitukseni oli toteuttaa toiminta mahdollisimman vähäisellä etukäteen tehdyllä suunnittelulla, mutta tämä osoittautui haasteelliseksi. Toisaalta monet aisteihin perustuvat toiminnanosat olisivat jääneet toteuttamatta, mikäli en olisi etukäteen suunnitellut niitä. On kuitenkin mielenkiintoista miettiä, mikä on oman vallan ja lasten vaikuttamisen mahdollisuuden suhde. Missä määrin minä ja henkilökunta ohjasimme ja johdimme lapsia ja missä määrin lapset saivat tehdä itsenäisiä valintoja? Toisaalta voi pohtia, että mikäli en olisi suunnitellut toimintaan laisinkaan etukäteen ja kaikki päätösvalta olisi ollut vain lapsilla, olisiko toiminta ollut yhtä monimuotoista? Mielestäni lopputuloksena toiminnasta syntyi suhteellisen sopusointuinen sekoitelma minun ohjaamistani ja lasten valinnan mahdollisuuksia.

Toiminnan aikana näin muutoksia lasten toiminnassa, joista suurin liittyi Ollin ja Annin toimintaan ja osallisuuteen. Ollin rohkeus kehittyi huimasti toimintakertojen aikana, sen kykenin sekä itse näkemään että kuulemaan henkilökunnan puheista. Ollin kehitys näkyi muun muassa uskalluksena koskea saveen ja maaliin, vuorovaikutuksena toisten lasten kanssa pupun välityksellä ja muutenkin vahvana osallistumisena toimintaan. Viimeisellä toimintakerralla ollut pupun tervehdyskierron, jossa Olli piti pupua kädessään, oli ehdottomasti yksi koko toiminnan liikuttavimpia ja hienoimpia hetkiä. Tuona hetkenä sain itselleni valtavan onnistumisen kokemuksen - juuri tämän vuoksi minä teen tätä työtä. Myös työelämänohjaaja nosti esille Ollin kohdalla sen muutoksen, että Olli suostui nykyisin sivelemään ryhmän omassa, usein toistuvassa huivilaulussa huivilla muiden lasten kasvoja sekä antaa toisten silittää omia kasvojaan. Tämä ei ole ollut aikaisemmin Ollille helppoa ja syynä muutokseen saattoi työelämänohjaajani mukaan olla se, että myös pupu silitti lapsia jokaisella toimintakerralla.

Annin halu osallistua muuttui toiminnan aikana päinvastaiseen suuntaan kuin Ollilla. Anni muuttui itkuseksi ja haluttomaksi osallistua toimintaan, mikä laittoikin minut pohtimaan

omaa osuuttani asiaan. Kuten jo aikaisemmin tekstissä on tullut ilmi, henkilökunnan mukaan Annin reagointi ei kuitenkaan ollut uutta ja yllättävää, vaan toisinaan hänelle ominainen tapa toimia. On kuitenkin mielenkiintoista ajatella, kuinka tällainen nopeasti ilmaantunut pelko minua kohtaan tulisi ottaa huomioon, mikäli työni päiväkodilla jatkuisi vielä. Olen käynyt päiväkodilla ohjausten jälkeen kaksi kertaa, toisella kerralla sijaisena ja toisella kerralla hake-massa viimeiset lomakkeet. Molemmilla kerroilla Anni ei halunnut olla kanssani tekemisissä, vaan vilkuili minua yhteen puristettujen silmien raoista varovaisesti. Muuttuisiko Annin suhtautuminen pikkuhiljaa, mikäli olisin töissä ryhmässä päivittäin? Olen koko toiminnan ajan pyrkinyt suhtautumaan kaikkiin lapsiin lempeästi ja tilaa antaen, joten en usko omalla toiminnallani olevan ainakaan tältä osin vaikutusta Annin reagointiin.

Oli erittäin iloinen yllätys kuulla prosessin alkupuolella, että päiväkotiryhmä on käyttänyt ideaa pupun matkasta myös toimintakertojen välillä. He olivat muun muassa askarrelleet jokaiselle omat käsinukkepuput (Kuva 12), leikelleet kaloja maalaamastamme suuresta maalauksesta ja laittaneet ne riippumaan mereksi maalatun ikkunan eteen. Myös matkalaukut he ovat askarrelleet pahvista ja liimanneet laukun päälle kuvia esineistä, joita lapset haluavat ottaa matkalle mukaan. Tämä toiminta on osoitus pupun matkan elämisestä koko toiminnan ajan, myös toimintakertojen välillä. Toiminnan ja teeman jatkuvuus on myös osaltaan voinut helpottaa lasten osallistumista toimintakertoihin. Osa lapsista oli puhunut pupusta myös toimintakertojen välillä, mutta muuten pupun matkan vaikuttavuutta lasten toimintaan oli työ-elämänohjaajani mukaan ainakin tässä vaiheessa vielä vaikeaa todentaa.

Kuva 12: Lasten tekemiä käsinukkepupuja

Eräs jo esille tullut eettinen haaste toiminnassa oli se, kuinka saatoin huomioida kaikki lapset toiminnan aikana tasapuolisesti. Lasten tasapuolinen huomioiminen oli eräs työni lähtökohdistta, mutta sen toteuttaminen ei ollut kovin helppoa. Se oli aika ajoin jopa mahdotonta, ottaen huomioon myös sen, että ryhmässä oli hyvin eritasoisia lapsia. Esimerkiksi Samun erityinen huomioiminen oli mielestäni tärkeää, sillä hänen vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuutensa olivat heikot suhteessa muihin lapsiin. Onko silti oikein antaa enemmän huomiota ja aikaa lapselle, jolla on suurimmat vaikeudet osallistua toimintaan? Miten sen voi perustella, ettei samaa erityishuomiota anneta muillekin? Voiko lapsia arvottaa näin? Saman ajatustavan voi liittää jo työn alussa nousseeseen kysymykseen vammaisten oikeuksista. Voiko esimerkiksi vammaisten oikeuksiin vedoten riittää oikeuksia muilta kuin vammaisilta?

7 Pohdinta

Jo ensimmäisellä tutustumiskäynnillä päiväkodissa huomasin, että opinnäytetyöstäni voi tulla hyvinkin laaja kokonaisuus, ellen pyri rajaamaan sitä omien lähtökohtieni mukaan. Ryhmä, jossa toimin, oli hyvin monimuotoinen ja siihen kuului erilaisia lapsia erilaisine erityistarpeineen. Minulle oli kuitenkin ollut alusta saakka selvää, että halusin keskittyä opinnäytetyössäni nimenomaan vammaisuuden näkökulmaan ja tutustua siihen paremmin. Tämä vuoksi alkupe räinen tarkoitukseni olikin toteuttaa aistitarinakokonaisuus erityisesti vammaisille lapsille. Aiheen rajaus vammaisuuteen aiheutti minulle kuitenkin hämmennystä, sillä keskusteluissa henkilökunnan kanssa tuli ilmi, että erityisesti käsite *kehitysvammaisuus* alkaa olla jo vanhanaikainen ja jopa kategorisoiva. Jo työn alussa minusta tuntuikin, että aiheeni takaa avautui paljon hankalia ja eettisesti haastavia aiheita, joista jotkut, kuten edellä mainittu käsitteiden hankaluus, tuli minulle yllätyksenä.

Toiminnan suunnittelu toi minulle valtavat mahdollisuudet valita erilaisten menetelmien, aistimateriaalien ja luovien työtapojen väliltä. Olin jo suunnitteluvaiheessa kovin innoissani mahdollisuuksista, vaikkakin toiminnan ja suunnittelun edetessä eteeni tulikin monta mutkaa ja estettä, jotka liittyivät muun muassa ryhmän erityistarpeisiin ja mahdollisuuksiin. Suunnittelutyö oli haastavaa ja välillä tuskaistakin, mutta jokaisella toimintakerralla koin onnistumisen ja ilon tunteita, erityisesti nähdessäni lasten riemun ja odotuksen. Usein suunnittelun ja toteutuksen aikana kuitenkin huomasin, kuinka pääni löi niin sanotusti tyhjää ja luovuuteni ei kukkinutkaan niin iloisesti kuin olin aikaisemmin kuvitellut sen tekevän. Tämä huomio on ollut jokseenkin pelottava ja olen miettinyt, oliko syynä tunteeseen kokemuksen vähyyys, uusi jännittävä ja stressaava ohjaustilanne vai oliko kyse jostain muusta? Koska opinnäytetyöhön varattu aika on rajallinen, on sen puitteissa luovan työn tekeminen haastavaa.

Opinnäytetyön tekeminen yksin on ollut omalla tavallaan sekä hienoa että hankalaa. Vaikka en kadu päätöstäni työskennellä yksin, olisi ollut varmasti antoisaa ja opettavaista keskustella

toisen samanhenkisen opiskelijan kanssa ja toteuttaa toiminta yhdessä. Tämä olisi ollut hyvä myös siitä näkökulmasta, koska ohjauskokemukseni on vähäinen ja erityislasten ryhmä haasteellinen ohjattava. Ryhmän havainnointi oli toimintatuokioiden aikana vaikeaa, koska ohjaajana toimin ainoastaan minä. Oli mahdotonta havainnoida kaikkia samaan aikaan ja pyrkiä ottamaan jokainen lapsi huomioon toiminnassa tasapuolisesti. Toisen opiskelijan kanssa ohjaaminen olisi ollut varmasti joiltakin osin helpompaa, kun ohjaustyötä, havainnointia ja esimerkiksi materiaalien käyttöä olisi voinut jakaa. Palaan jälleen jo usein työssäni esille tulleen dilemmaan; onko aina edes mahdollista toimia tasapuolisesti ja ottaa kaikki osallistujat yhdenvertaisina huomioon? Erityisesti yksin ohjattaessa oli mahdotonta pysyä tilanteen tasalla ”täydellisesti” ja kerran tähän pyrkiessäni unohtelinkin monta toimintaan liittyvää asiaa. Näin kävi kolmannella toimintakerralla, kun olin suunnitellut toimintaa liikaa ja tilanne niin sanotusti ”lähti hieman lapasesta”. Oman rajallisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen on ollut yksi tärkeä, vaikea ja kiusallinenkin oppimisen paikka.

Yllättäviin muutoksiin sopeutuminen oli minulle alusta saakka suuri oppimisen paikka. Opin näytetyöni kautta olin kuitenkin siinä tilanteessa, että muutoksiin oli pakko varautua ja ne tuli hyväksyä, mikäli halusin päästä asettamiini tavoitteisiin. Tämä osoittautui sekä hyvin antoisaksi että vaikeaksi tehtäväksi minulle, sillä toisaalta opin luottamaan ja päästämään hieman irti ikuisesta suunnittelijan roolistani, mutta toisaalta aiheeni oli niin suuri hyppäys uudempaan ja haastavaan ryhmään ja epämukavuusalueellani olevaan tilanteeseen, että tavoite jäi myös osittain saavuttamatta. Kuitenkin osittainen uskaltautuminen minulle uuteen tilanteeseen, jossa en itse päättänyt toiminnan suunnasta, oli minulle henkilökohtainen saavutus. Asiakslähtöisyyden näkökulmasta tämä onkin ensisijaisen tärkeää, sillä vaikka työssäni toimin draaman maailmassa, sama luottamus, tilan anto ja asiakkaan päätöksentekomahdollisuus kuuluu sosiaalialan kaikille työkentille.

Mitä pidemmälle opinnäytetyöprosessi eteni, sitä suurempaan rooliin nousi jo edellisessä luvussa esille tullut lapsen itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja siihen liittyvät haasteet. Osallisuus oli toki jo alun perin tärkein kulmakivi työssäni, mutta olen yllättynyt, kuinka voimakkaasti se ja siihen liittyvät eettiset kysymykset ovat työni edetessä nostaneet päätään. Suurin oppimiskokemukseni liittyikin juuri tähän aiheeseen. Itsemääräämisoikeuden toteutumisen haasteet ovat nousseet esiin niin työn toiminnallisessa osuudessa kuin kirjallisuudessa. Sama aihe on noussut esiin voimakkaasti myös työskennellessäni opinnäytetyöprosessin aikana sijaisena eri päiväkodeissa. Prosessin aikana olen herkistynyt aistimaan lapsen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita ja ikävä kyllä kohdannut usein jopa mielestäni lasta alistavia työskentelytapoja. Artikkelissaan Helena Thuneberg (2005: 102) nostaa esille ajatuksen, että lapsen käyttäytymistä jatkuvasti kontrolloiva aikuinen pelkääkin omaa epäonnistumistaan. Jos lapsesta saakka ihmiselle opetetaan, ettei epäonnistuminen ole sallittua, mitä tästä seuraa, kun lapsi kasvaa aikuiseksi?

Suureksi ilon ja onnistumisen kokemukseksi voin ehdottomasti nostaa lasten riemun. Oli ihaana nähdä, kuinka alkujännityksen tai jopa kauhunsekaisen pelon tunteen jälkeen lapsi tuli toimintaan mukaan, hymyili ja valitsi palautteenannossa hymyilevän kortin. Suuri tunteiden kirjo, jonka sain nähdä toiminnan aikana, oli hyvin herkistävää. Koin ryhmässä olevan voimakkaita läsnäolon tunteita, lämminhenkisyyttä ja aitoutta. Lasten reaktiot olivat suoria ja voimakkaita, välillä helposti ja välillä vaikeasti tulkittavia, mutta kaiken kaikkiaan aitoja. Eri-tyisryhmän ohjauksen vaatima herkkyys näkyi henkilökunnan toiminnassa, muun muassa heidän tietotaidossaan lasten reaktioiden suhteen. Oli hienoa nähdä, kuinka ryhmässä yleinen ilmapiiri tuki lasten mahdollisuutta valita - lähtökohtaisesti toimittiin lasten ehdoilla. Oli hyvin selvää, että henkilökunta tunsu ryhmänsä lapset hyvin. Kerta kerran jälkeen yllätyin lasten persoonallisista piirteistä, jotka tulivat esille toiminnan aikana ja jotka joskus estivät ja toisi-naan edistivät toimintaa. Näissä yksityiskohdissa koin myös itse kasvaneeni ohjaajana paljon. Tuntuu siltä, että sain kurkistaa toiminnan aikana mielenkiintoiseen maailmaan, joka on tullutillaan erityisryhmässä toimimisen haasteita ja rajattomia mahdollisuuksia.

Eräs tärkeimmistä vaiheista työssäni oli ehdottomasti ryhmään tutustuminen etukäteen. Ilman sitä toimivan toiminnan suunnittelu ja toteutus olisi ollut mahdotonta tai ainakin todella ontuva ensimmäsillä toimintakerroilla. En ole toiminut erityislasten kanssa aikaisemmin eikä minulla näin ollen ollut kovin vahvaa ennakkokäsitystä siitä, millainen työskentely erityislasten kanssa todennäköisimmin toimisi. Aluksi esimerkiksi ajattelin, että työskentely perustuisi paljon sanalliseen viestintään ja vuorovaikutukseen. Pidin tätä vaihtoehtoa selkeänä ja helpo-na toteuttaa, mutta minulle tulikin yllätyksenä se, ettei suurin osa lapsista vielä muodosta sanoja tai puhui vain vähän.

Lasten osallisuutta painottavassa toiminnassa erityisesti Samun mahdollisuus tehdä valintoja jäi harmittamaan minua todella paljon. Samullakin voisi olla mahdollisuus valintojen tekoon, mahdollisesti samaan tapaan kuin Pullin (2010) tutkimuksessa, jossa kerrotaan fysioterapeutin ja CP-vammaisen lapsen yhteisestä tarinankerronnasta (Ks. s.17). Riehakkaan ryhmän kanssa, yksin ohjaten ja Samua tuntemattomana henkilönä minun oli kuitenkin vaikea yhdistää toimintaan osiota, joissa Samu olisi voinut tehdä valinnan toiminnan aikana ja minulla olisi ollut mahdollisuus tukea häntä siihen. Toisaalta Samun olisi ehkä ollut mahdollista tehdä valintoja toimintakertojen välillä, rauhallisessa tilanteessa yhdessä tuttu-ujen aikuisten kanssa tai vaikkapa kotona vanhempien kanssa, jotka parhaiten tuntevat Samun. Näin olisin voinut hyödyn-tää myös Samun toiveita ja saada häneltä ehkä myös palautetta toiminnan onnistumisesta. Sama olisi toiminut tietenkin muidenkin lasten kanssa. Heiltä olisi voinut pyytää toiveita seuraavaan kertaan liittyen myös toimintakertojen välillä, jolloin erityisesti hiljaisimmat tai toi-minnan aikana omissa mietteissään olevat lapset olisivat saattaneet päästä vahvemmin päät-tämään toiminnan kulusta.

Yhteenvetona voin todeta, että onnistuin mielestäni todella hyvin saavuttamaan ensisijaisen tavoitteeni, osallistavan aistitarinan suunnittelun ja toteutuksen erityisryhmän lapsille. Osallisuuden näkökulma on seurannut opinnäytetyöprosessissani vahvempana kuin mitä osasin odottaa, se on herättänyt paljon kysymyksiä ja joitakin vastauksiakin olen matkan varrella löytänyt. Ammatillisuuteni on kasvanut paljon matkan varrella, erityisesti sen osalta, mitä tulee lasten ja vammaisten mahdollisuuteen ja oikeuteen itsemääräämisoikeuden suhteen. Olen opinnäytetyössäni tarkastellut omaa toimintaani kriittiseltä sekä lempeältäkin kantilta, oppien ja ymmärtäen omaa toimintaani koko ajan enemmän.

Toinen tavoitteeni, monipuolisten aistielämysten tuottaminen, onnistui pääosin myös. Olisin kuitenkin voinut liittää toimintaan vielä enemmän eri aisteja, erityisesti silloin, jos aistielämysten tuottaminen olisi ollut ensisijainen tavoitteeni. Matkan edetessä kuitenkin selkiintyi, että halusin nimenomaan keskittyä työssäni edellä mainittuun osallisuuden näkökulmaan. Aistielämyksiä oli kuitenkin jokaisella kerralla ja ne loivat aika-ajoin lapsille jopa jännittäviä uusia elämyksiä ja haasteita, joiden edessä lapset joutuivat pohtimaan ja tekemään ratkaisuja sen suhteen, uskaltaisivatko he kohdata aistielämyksen. Näin aistimukset eivät olleet ainoastaan *mukavia* ja *tuttuja*, vaan haastoivat lasta uusiin elämyksiin.

Henkilökohtaiset tavoitteeni opinnäytetyössäni olivat tutustuminen erityislapsiin uutena ryhmänä, ohjauskokemuksen saaminen ja epävarmuuden sietokyvyn parantaminen. Tutustuminen erityislapsiin uutena ryhmänä toteutui toiminnan aikana hyvin. Kahdeksan kerran kokonaisuus oli tarpeeksi laaja, jotta minulla oli hyvä mahdollisuus tutustua ja toimia uuden ryhmän kanssa. Myös ennen toiminnan aloitusta olleet tutustumiskäynnit tukivat tämän tavoitteen toteutumista. Koen, että olen tehnyt paljon töitä sen eteen, että olen päässyt sisälle ryhmään ja tutustunut sen jäseniin ja tapoihin toimia. Olen saanut runsaasti ohjauskokemusta toiminnan aikana. Ohjauskokemusta on kertynyt väistämättä paljon siksi, koska olen ohjannut kaikki toimintakerrat yksin. Olenkin hyvin tyytyväinen siihen, että olen toiminut opinnäytetyöni ajan yksin, vaikkakin ohjaajapari olisi toisinaan ollut antoisa turva ja lisä toimintaan. Epävarmuuden sietokyky on parantunut hieman opinnäytetyöprosessin aikana, mutta sen suhteen on vielä kehitettävää. Olen kuitenkin useaan otteeseen toiminnan aikana joutunut tai saanut kyseenalaistaa sitä, kuinka tarkkaan toimintaa kannattaa tai voi etukäteen suunnitella. Epävarmuuden sietokyky onkin suoraan yhteydessä työni päätavoitteeseen, osallisuuteen. Minun tulee sietää epävarmuutta, jos haluan suoda asiakkaalle mahdollisuuden osallistua ja määrätä tapahtumien kulusta. Sosiaalialan ammattilaisena en voi päättää asioista aina itse - ensisijainen päätösvalta omaan elämään liittyvissä asioissa on asiakkaalla, ja mikä onkaan tärkeämpää kuin tämän hyväksyminen?

Lähteet

Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2010. 4. painos. Helsinki: Talentia ry

Ayres, A. 1987. Kun lapsi ei opi leikkimään. Aistitoimintojen yhdentymishäiriöt ja sensorisen integraation terapia. 1.-3. painos. Helsinki: Valtion painatuskeskus

Burakoff, K. 2011. Aistien merkitys vuorovaikutuksessa. Tietoa puhevammaisuudesta ja materiaalia kommunikointiin. Papunet. Viitattu 11.11.2011.
<http://papunet.net/tietoa/vuorovaikutus/aistit-ja-vuorovaikutus>

Haarni, I. 2006. Keskeneneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Valopaino. Viitattu 16.4.2012. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R6-2006-VERKKO.pdf>

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito - lapsen mahdollisuus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Järvikoski, A., Härkäpää, K. & Pättikangas, M. 1999. Vammaisen henkilön valtaistuminen - palvelujärjestelmän avulla vai ilman sitä? Teoksessa Nouko-Juvonen, S. (toim.) 1999. Pyörätuolitango. Näkökulmia vammaisuuteen. Helsinki: Edita.

Kaski, M. (toim.) Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4.uudistettu painos. Helsinki: WSOY. Oppimateriaalit.

Kontu, E. 2001. Vuorovaikutuksesta leikkiin ja leikistä draamaan - ”Lähdetäänkö yhdessä tähdenlennolle”. Teoksessa Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu. Helsinki: Edita.

Kuorelahti, M. 1998. Käyttäytymisen ongelmat ja niiden luokittelu. Teoksessa Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. 1998. Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Juva: WSOY.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Finlex - valtion säädöstietopankki. Viitattu 16.4.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Lampinen, R. 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita Publishing.

Lehtinen, U., Haapala, M. & Dahlström, R-M. 1993. Aistien avulla oppimaan. Lähestymistapoja vaikeasti monivammaisten henkilöiden kehityksen tukemiseen. Helsinki: Kirjayhtymä.

Miettinen, S. 2010. Vammaisuutta kuvaamassa. Maailman terveysjärjestön toimintakykyluokitukset vammaisuutta koskevan tiedon tuottamisen käytäntöinä. Teoksessa Teittinen, A. (toim.) 2010. Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Hakapaino.

Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris -intituutin julkaisusarja nro 25, 2011. Yliopistopaino.

Onnela, K. 2008. Harvinaista sairautta sairastavan elämää Suomessa - Marfan-oireyhtymää sairastavan näkökulma. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Farmasian tiedekunta. Sosiaalifarmasian osasto. Viitattu 16.4.2012.
http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/laku/harvinaiset-yksikko/gradu_i_valmis.pdf

Owens, A. & Barber, K. 1998. *Draama toimii*. Suom. Kaijanen, J.-p. & Korhonen, P. Helsinki: JB-kustannus.

Pulli, T. 2010. *Totta ja unta*. *Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca 2012. *Tietoa VKK-Metrosta*. Viitattu 18.4.2012. http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_ykk-metro/tietoa_ykk-metrosta

Räsänen, M. 2010. *Taide, taitaminen ja tietäminen - kokonaisvaltaisen opetuksen lähtökohta*. Teoksessa Ropo, E. & Soini-Ikonen, T. (toim.) *Toisensa kohtaavat ainedidaktiikat*. *Ainedidaktiikan symposiumi Tampereella 13.2.2009*. Tampere: Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisusarja.

Räsänen, R. 1996. *Esikoululaisten luova toiminta päiväkodissa - terapeutin väylä oppimiseen*. Teoksessa Ahonen-Eerikäinen, H. (toim.) 1996. *Taide psykososiaalisen työn välineenä*. 2. painos. Pieksämäki: Raamattutalo.

Sherborne, V. 2006. *Lasten kokonaiskehitystä tukeva liikunta*. *Yleisopetus, erityisopetus ja esiopetus*. Suom. Valve, M. 3. painos. Helsinki: Hakapaino.

Sonkkila, T. 2008. *Draama*. Teoksessa Ekström, L., Leppämäki, P., Vilén, M. 2008. *Vuorovaikutuksellinen tukeminen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Stakes. 2005. *Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet*. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Szegda, D. & Hokkanen, E. 2009. *Apua arkeen ja aistihäiriöihin*. *Ohjeita ja kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvattamiseen*. Kehitysvammaliitto: Helsinki.

Talo, S. 2002. *ICF, moniammatillisen työotteen työkalu*. Viitattu 16.4.2012. [http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/ABID/030203115133EP/\\$File/ICFM.pdf.pdf](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/ABID/030203115133EP/$File/ICFM.pdf.pdf)

Thuneberg, H. 2005. *Psyykinen hyvinvointi varhaislapsuudessa*. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) 2005. *Erytispedagogiikka ja varhaislapsuus*. Helsinki: Yliopistopaino.

Tietoa kehitysvammasta. *Kehitysvammaisten tukiliitto ry*. Viitattu 11.11.2011. <http://www.kvtl.fi/fi/ammattisivut/>

Vehkakoski, T. 1998. *Vammaiseksi nimeämisestä vammaisuuden luomiseen*. Teoksessa Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim.) 1998. *Poikkeava vai erityinen*. *Erytispedagogiikan monet ulottuvuudet*. Juva: WSOY.

Venninen, T. & Leinonen, J. *Osallisuustutkimuksen satoa*. VKK-Metro. Viitattu 18.4.2012. http://www.socca.fi/files/460/osallisuustutkimuksen_satoa_venninen_leinonen.pdf

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. *"Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi"*. *Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa*. *Tutkimusraportti*. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 18.4.2012. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Voimaa taiteesta -hanke 2010-2012. *Tutkivan teatterityön keskus*. Viitattu 11.11.2011. <http://www.voimaataiteesta.fi/index.php?page=tietoa-hankkeesta>

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2009. Helsinki: Suomen YK-liitto. Viitattu 16.4.2012. http://www.ykliitto.fi/files/vammaistenoikeudet_kirjanen_net.pdf

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991. Finlex - valtion säädöstietopankki. Viitattu 18.4.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Liitteet

Liite 1: Arviointilomake

Pupun matka - osallistava aistitarina päiväkodin erityisryhmässä

Päivämäärä: _____

Draamaparin nimet: _____

Vastausvaihtoehdot (vastaa numerolla kysymyksen perään)

1 ei lainkaan 2 hieman 3 aika paljon 4 hyvin paljon

- a. Lapsi havainnoi toiminnan tapahtumia valppaana ___
- b. Lapsi osallistui toimintaan aktiivisesti ___
- c. Lapsi oli innokas kehittämään tarinaa eteenpäin ___
- d. Lapsi näytti saavan iloa toiminnasta ja siihen osallistumista ___
- e. Lapsi sai toiminnan aikana selkeitä aistikokemuksia ___
- f. Näin lapsessa uusia piirteitä tai oppimisen alueita ___

Jos näin, niin millaisia?

- g. Draaman tapahtumat näkyivät lapsen toiminnassa vielä toiminnan päätyttyäkin. ___ Miten?

- h. Oliko lapsen toiminnassa havaittavissa muutosta edellisiin toimintakertoihin verraten. Millaista? (kysymykseen vastataan toisesta toimintakerrasta eteenpäin)

i. Muuta huomioitavaa lapsen toimintaan liittyen

j. Muuta huomioitavaa koko toimintaan liittyen (esim. ohjaajan työskentely, materiaalien käyttö, ajan käyttö jne.)

Kiitos vastauksista!

Liite 2: Lupakysely vanhemmille

Tervehdys vanhemmat!

Olen Hanna Vornanen, keväällä 2012 valmistuva sosionomiopiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta. Olen tekemässä opinnäytetyötäni - - - päiväkodissa, - - - ryhmässä, aikavälillä tammikuu-helmikuu 2012.

Opinnäytetyöni on osallistava aistitarina, joka koostuu kahdeksasta toiminnallisesta tuokiosta. Tuokiot ovat kestoaltaan noin tunnin mittaisia ja ne ovat osa päiväkodin arkea ja tapahtuvat normaalin päiväkotipäivän sisällä. Tuokioissa liikutaan sadun maailmassa, jota sulostutetaan erilaisilla luovilla menetelmillä, muun muassa draamallisilla, liikunnallisilla, musiikillisilla ja kuvallisilla elementeillä. Pääpaino toiminnassa on aistielämysten tuottamisessa lapsille sekä lasten mahdollisuudessa osallistua aktiivisesti toimintaan. Toimintatuokioihin osallistuvat mahdollisuuksien mukaan kaikki - - - henkilökunnan jäsenet, lapset sekä minä.

Tarkoitukseni on valokuvata toimintaa dokumentoinnin ja opinnäytetyöni raportoinnin helpottamiseksi. Tavoitteena kuvaamisessa on myös tuokiosta käytettyjen luovien menetelmien ja aistielämykset mahdollistavien materiaalien ja menetelmien dokumentointi. Kuvaan lapsia niin, että he eivät ole tunnistettavissa kuvista, toisin sanoen kuvaan heidän käsiään, jalkojaan ja heitä takaa niin, etteivät kasvot näy. Kuvia tulen käyttämään osana opinnäytetyöni raporttia. Mihin kukaan muuhun tarkoitukseen ei kuvia käytetä ja tuhoan kaiken kuvallisen materiaalin koneeltani raportoinnin jälkeen. Valmis opinnäytetyöni raportti julkaistaan Internetissä sijaitsevassa Theseus-tietokannassa, joka on ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto (osoite:www.theseus.fi). Siellä se on jokaisen luettavissa.

Pyydän näin ollen Teiltä lupaa, jotta lapsenne saa osallistua aistitarinatuokioihin sekä lupaa lapsenne kuvaamiseen tuokioiden aikana.

Lapseni saa osallistua aistitarinatuokioihin
 En anna lupaa lapselleni aistitarinatuokioihin osallistumiseen

Kyllä, annan luvan lapseni kuvaamiseen tuokioiden aikana
 Ei, en anna lupaa kuvata lastani tuokioiden aikana

Lapsen nimi _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Lämpimin terveisin,

Hanna Vornanen

hanna.vornanen@laurea.fi

Jos Teillä on minkäänlaisia kysymyksiä edellä mainittuun liittyen, voitte ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse, vastaan mielelläni!